

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1951

*UD OG IND . MANGE SIND
ORDET FLYR I SOL OG VIND
SKALLEN BRISTER . KÆRNE GROR
HØSTEN DØMMER SÆD OG JORD*

UDGIVET AF ASKOV HØJSKOLES
ELEVFORENING . FEBRUAR 1952

DEN VIDENSKABELIGE OG DEN FOLKELIGE HØJSKOLE

De største og betydningsfuldeste ungdomsskoler er ikke folkehøjskolerne eller andre frie ungdomsskoler, men vore to universiteter og andre højere læresteder. Alene ved universiteterne er elevtallet mere end dobbelt så stort som ved alle folkehøjskolerne tilsammen, og elevernes studium ved universiteterne kræver flere år end højskoleeleverne har måneder til rådighed. Og med al respekt for, hvad gamle højskoleelever udretter, så er det jo eleverne fra universiteterne og de andre højere læresteder, der besætter de mest betydningsfulde poster i samfundet og øver den største indflydelse. Folkehøjskolerne må bestandig stå til regnskab for, hvad deres mål er, og hvorledes de klarer opgaven. Der kunne vel også en gang imellem være grund til at spørge, hvad de videnskabelige højskoler vil dansk ungdom, og om opgaven her løses tilfredsstillende. Der har ikke været megen grund til at drøfte forholdet mellem den folkelige og den videnskabelige højskole, for der har i lange tider stort set ikke været noget forhold. Selv om de førende mænd i den første store højskoleetid var universitetsuddannede, og højskolerne i vore dage i stigende grad henter deres medarbejdere blandt akademikerne, så er det alligevel to verdener, der kun i ringe grad har føling med hinanden. I hvert fald er kendskabet til og interessen for folkehøjskolen ikke stor i universitetskredse.

Når her alligevel skal siges lidt om forholdet mellem de to højskoleformer, er den ydre anledning den, at det nordiske Sommeruniversitet holdt sit første møde på Askov højskole i august 1951. Sommeruniversitetet er mere indgående omtalt andetsteds i bladet, her skal kun betones, at sommeruniversitetet er tvær-

videnskabeligt, d. v. s. arbejder med de emner, der ligger i grænseegnene mellem de forskellige fagvidenskaber, og fremdrager det almene, der er fælles for flere videnskabsgrene. Denne gang var det årsagsproblemet inden for fysik, biologi, psykologi, jura og kunst, sprogvidenskab m. m., der blev behandlet. Men derudover gav sommeruniversitetet mulighed for et kammeratligt møde og samarbejde mellem professorer og studenter og for personlig kontakt mellem repræsentanter for alle nordiske universiteter. Idéen til et sådant møde er hentet fra Østrig, men det havde for den sags skyld ikke været nødvendigt at gå udenlands. De, der tog initiativet, kunne have hentet inspirationen hos Grundtvig. Grundtvigs højskolesyn omfattede nemlig både den folkelige og den videnskabelige højskole og et sammenspil imellem dem.

Hverken den videnskabelige eller den folkelige højskole blev realiseret, som Grundtvig drømte derom for over 100 år siden.

Grundtvig var synernes mand. Han formede skitser med dristig hånd. Detailtegningen var ikke hans sag; men hans tanker samlede sig dog om dels »Det folkelige akademi i Soer« og dels den videnskabelige højskole i Göteborg. Skolen i Soer skulle være en højskole for den borgerlige ungdom, hvorved den dannelse og oplysning, som vi måtte ønske både hos rigsdagen og dens vælgere, omhyggeligt fremmes. Skolen i Soer blev ikke rejst. Det sidste håb brast, da folketingsmanden fra Præstø — Grundtvig — i den nye rigsdag stærkt bevæget spurgte, om regeringen nu ville støtte oprettelsen af den folkelige undervisningsanstalt, kong Chr. 8. havde lovet ham. Undervisningsministeren, latineren professor Madvig, svarede: »Der skal ikke være en særskilt, karakteren af danskhed monopoliserende undervisningsanstalt«. Efter dette vemodige optrin skiltes den videnskabelige og den folkelige højskoles veje for lange tider. Prof. Diderichsen fortalte ved sommeruniversitetet, at auditoriet havde jublet, da professor Vilh. Andersen i hans studentertid havde fortalt om dette optrin. Man syntes, Madvig havde svaret så udmærket; men på hjemvejen fra forelæsningen var det gået op for Diderichsen, at der nok ikke var nogen særlig grund til at juble — tværtimod — at Madvigs svar beroede på en misforståelse, idet han mente, Grundtvig ville monopolisere danskheden således, at de rigtige danske kun var dem, der kom på eller fra skolen i Soer. Prof. Diderich-

sen gav udtryk for, at nu syntes han, universitetet og højskolen mødtes igen efter de 100 års adskillelse ved sommeruniversitetet på Askov. Om det var mere end et rent ydre møde, vil fremtiden vise.

Selv om der ikke behøver at være en uforenelig modsætning mellem de to højskoleformer, så er der i alt fald en spænding. Den videnskabelige højskole arbejder analytisk, vil forstå tilværelsen ved at opløse det område, der skal udforskes, i de mindste bestanddele, søge at finde årsagen til, hvad som sker. Videnskabsmanden er radikalt indstillet, d. v. s. søger mod roden (radix) for at forstå. Han søger den upersonlige sandhed og vil som forsker være neutral, når der er tale om helhedsopfattelse — livsanskuelse. Anderledes med den folkelige højskole, der er syntetisk og arbejder ud fra et syn, selv om hver højskolemand ikke vil udtrykke synet på samme måde, ja, nogle vil måske endda være så forsigtige, at de siger som Paulus, at de ikke har grebet det, men blot jager derefter. — Det folkelige er det, der vedkommer hele folket. Modsætningen er ikke det videnskabelige, men snarere det klassebetonede. Folkehøjskolen er folkelig, ikke fordi den indbyder unge fra alle kredse i folket, men fordi den samler sig om de værdier, hele folket kan være fælles om. Højskolens syn er, at det egentlige liv kun ejes i fællesskab, og at nogle af de rigeste værdier, et folk ejer, kan modtages og deles af alle: rig, fattig, høj, lav. Højskolen sigter mod mennesket og mod det enkelte menneske som led i en levende helhed. Hvad enten højskolen arbejder med fysik eller historie, så er faget kun middel, ikke mål.

Der kan nu være grund til at se lidt på, hvad Grundtvig mente, når han talte om den videnskabelige højskole, der skulle være fællesnordisk og bygges i Göteborg.

Den videnskabelige højskole skulle ikke uddanne præster, jurister, lærere etc. Disse skulle have den faglige uddannelse på særlige skoler og derefter en tid være elever på skolen i Soer, for som Grundtvig udtrykker sig — at få »den fædrelandske dannelse«. Højskolen i Göteborg skal være en virkelig videnskabelig forskningsanstalt. Her skal dyrkes fysik og matematik, som Grundtvig ellers ikke havde så megen interesse for; men først og fremmest skal historien dyrkes, »for den har i Norden været

folkesag fra arilds tid, og kundskab om det forbigangne er det eneste middel til at forstå det nuværende og lægge fornuftige planer for det tilkommende«. Grundtvig, der selv havde været under politicensur i mange år, vidste noget om, at statsmagten kunne hindre den frie forskning, og han ønskede derfor, at højskolen i Göteborg skulle være en fristat, en lærd republik, uafhængig af de nordiske stater; men i øvrigt formede han sine idéer i overensstemmelse med, hvad han havde oplevet i de engelske universitetskollegier. Her skulle de ypperste videnskabsmænd fra hele Norden samles, her skulle de arbejde i biblioteker og laboratorier, og lærelysten ungdom skulle fylkes om dem for at lytte og for at samtale med dem. En svensk provst Wieselgreen blev så begejstret over Grundtvigs tanker, at han skrev i tidskriftet »Brage og Idun« i 1840, at idéen burde realiseres, inden der var gået 5 år. Man kunne jo straks begynde med, at videnskabsmændene fra de nordiske universiteter samledes i sommerferien for at føre de livfulde samtaler, der var et væsentligt led i livet på den videnskabelige højskole. Der gik ikke 5 men 111 år, men så blev virkelig den forberedelse, som den svenske provst ønskede, virkeliggjort gennem det nordiske sommeruniversitet — men, som før nævnt, uden direkte forbindelse med Grundtvigs tanker.

Det kan lyde ret virkelighedsfjernt, når Grundtvig fantaserer om, at der ved Göteborg højskole skal være 2—300 professorer; men det er jo ikke anderledes, end at der nu er næsten 300 professorer i Danmark alene. Det er morsomt at læse Grundtvigs veloplagede skildringer af livet ved den nordiske videnskabelige højskole, hvor det drejer sig om virkelig videnskabelig forskning og ikke »hestehukommelse og plovbæsteflid«, som han siger. Ved Niels Bohrs besøg på Askov under sommeruniversitetet kom man uvilkårlig til at tænke på et afsnit i Grundtvigs skrift om Nordens videnskabelige forening, hvor det hedder: »Har man først en sådan forestilling om det videnskabelige hverdagsliv på den nordiske højskole, da gætter man let, hvilke gilder der må blive, dels når der pludselig opgår en ny stjerne af første størrelse, og dels når andre store begivenheder, udmærkede gæster eller hjemkomne venner, eller verdenskloge virksomme embedsmænd sætter den åndelige hovedstad i fuld bevægelse.«

Grundtvig ser altså ikke nogen modsætning mellem den videnskabelige og den folkelige højskole. De er begge nødvendige og forudsætter hinanden, ja, han siger, at hans forslag om eet nordisk universitet til afløsning af de fire latinske har kun interesse, når de nordiske lande hver har fået deres folkehøjskoler. Forholdet mellem det videnskabelige og det folkelige bestemmer Grundtvig på den måde, at han siger: »Medens derfor videnskabeligheden på sin højskole og i hele sin virksomhed stræber at omfatte, oplyse og forklare hele menneskelivet i alle dets retninger og forhold, så stræber derimod folkeligheden på sin højskole og i hele sin virksomhed at styrke, udvikle og vejlede folkelivet i dets borgerlige retning til, hvad der netop nu er dets sande tarv og fordel«. »De nordiske folk må have hver sin folkelige højskole udelukkende beregnet på modersmål, fædreland og hele den borgerlige, naturlige såvel som historiske ejendommelighed, men må forene sig om at rejse en fælles videnskabelig højskole, da der i Norden kun er een ånd,« siger Grundtvig. —

Når nu den videnskabelige og den folkelige højskole danner en helhed for Grundtvig, hvordan kan det da være, at der nu er en vis modsætning hos de to parter? Er det disciplene, der ikke har kunnet følge mesteren, eller er begge højskoleformer anderledes, end Grundtvig dengang tænkte sig? Grundtvig rettede den anklage mod datidens universiteter, »at de ikke lod menneskets forhold til himmel og evighed komme til sin ret«, og han ville formentlig have fastholdt denne anklage i dag. Over universitetets portal i København spejder ørnen opad, og nedenunder står der: »Coelester adspicet lucem« — den skuer opad mod det himmelske lys. Er dette symbol et rammende udtryk for nutidigt, videnskabeligt arbejde? Universitetets folk vil svare et fuldttonende ja og sige, at al forskning higer mod sandhedens lys. Var Grundtvigs fordring så urimelig og uvidenskabelig?

Her kan der være grund til at indskyde en bemærkning. Medens sommeruniversitetet i sin ydre form virkelig var begyndelsen til en realisering af Grundtvigs Göteborg-tanke, har en anden kreds med afdøde C. P. O. Christiansen som den ubestridte fører i længere tid arbejdet for tanken gennem en række kursus og møder, der skiftevis er afholdt i de forskellige nordiske lande. Gennem disse Göteborg-kursus har man søgt at finde frem både

til lærere og elever på en kommende højskole i Göteborg efter Grundtvigs tanke; men vægten er lagt ikke på det videnskabelige arbejde, men på at fastholde det syn, der for Grundtvig var det væsentlige og som i mytens sprog kan udtrykkes ved, at mennesket er skabt i Guds billede. Er et sådant syn uvidenskabeligt? Hvis man dermed mener, om dette syn på mennesket videnskabeligt kan bevises, må svaret blive ja. Spørger man: Er et sådant syn i modstrid med videnskaben, så dets urigtighed kan bevises, bliver svaret nej.

Den sædvanlige videnskabelige tankegang i vore dage er positivistisk præget, d. v. s. ser på mennesket blot som et naturvæsen, der restløst kan forklares ud fra arv og kår og som er inde under den samme uhønhørlige nødvendighed som alt i tilværelsen både levende og livløst. For positivisten er det syn, højskolen arbejder udfra, en illusion. Nu er det klart, at forskeren må bruge den enklest mulige arbejdshypotese, og biologen må se, hvor langt han kan komme ved fysikkens og biokemiens hjælp, og det er ligeledes klart, at de enkelte forskningsområder såvel som videnskaben i det hele, må indefra selv finde grænserne. De kan og må ikke sættes udefra, men det hindrer jo ikke, at de er der.

Dogmatikerne findes ikke blot inden for teologernes kreds, de findes også blandt videnskabsmændene. Dogmatikerne kendes på deres lyst til at sige *kun*. Livet er *kun* det hensigtsløse stofskifte i æggehvidemolekylet, mennesket er *kun* et højere pattedyr. Alt hvad der sker kan forudberegnes af den, der er kyndig nok, o. s. v.

At kirkens og folkehøjskolens mænd ikke kan godkende dette syn, gør naturligvis intet indtryk på indehaverne. Værre er det, når det er en af videnskabens egne stormænd, der gør oprør mod denne mekaniske tankegang, som Niels Bohr gør det. Det var tydeligt at mærke, at uviljen var stor mod Niels Bohrs filosofi blandt de toneangivende ved sommeruniversitetet, og kun den respekt, der står om manden, dæmpede kritikken, — og uviljen er forståelig, for har Niels Bohr ret, så sprænges grundvolden bort — ikke under videnskaben, men under den filosofi eller det livssyn, som af mange er blevet betragtet som særlig solidt videnskabeligt begrundet. Ud fra visse tilstande i fysikken, der ikke kan beskrives absolut, men kun hvad Niels Bohr

kalder komplementært, spørger han meget stilfærdigt og forsigtigt, om det ikke kunne tænkes, at vi møder komplementære sandheder også på andre områder. Kærlighed og retfærdighed synes at udelukke hinanden. Lader vi kærlighed udfolde sig helt, hvor er der da plads for retfærdigheden? Skal retfærdigheden råde uafkortet, er kærligheden husvild. Skal vi da vælge den ene og forkaste den anden? Ja, rent logisk synes det jo så, men måske er den sidste sandhed komplementær og rummer dem begge.

Her igen en sidebemærkning: De to mennesker fra nyere tid, hos hvem jeg møder undergangens angst mest levende, er Vilh. Grønbech og Niels Bohr; men de har taget det forskelligt. Vilh. Grønbech var pessimisten, tvivlede om, at der var nogen redning for vor kultur, fordi Gud er blevet borte for så mange i vor slægt. Niels Bohr er optimisten. Har den forkerte mekaniske tankegang, der stammer fra fysikken, ført slægten ud i det uføre, hvori vi befinder os, så kan en rigtigere tankegang vel igen løse de lænker, hvori vor slægt har bundet sig selv. Men vil det nye syn nå at trænge igennem, inden ulykken uigenkaldeligt er over os, det er spørgsmålet. — Den folkelige højskoles arbejdere vedkender sig at tale ud fra et syn og vedkender sig også, at dette syns rigtighed ikke kan videnskabelig begrundes, men føjer til, at et helhedssyn, der udspringer af personlig erfaring og vurdering, for øvrigt aldrig kan videnskabeligt begrundes. Folkehøjskolens folk vil endvidere mene, at også universitetets undervisning, hvis den skal have nogen menneskelig værdi, vil være båret af et syn, hvad enten dette direkte forkyndes eller ikke.

Begge parter kan forlange redelighed af hinanden. Universitetet kan forlange, at man på folkehøjskolen respekterer klarlagte kendsgerninger og f. eks. ikke udgiver jødisk mytologi for naturvidenskab eller håndfaste historiske kendsgerninger; men i samme redeligheds navn kan det kræves, at den universitetslærer, der personlig har en livsanskuelse, der måske kortest kan betegnes som positivistisk, ikke giver en sådan anskuelse ud for at være særlig videnskabeligt underbygget.

Den folkelige og den videnskabelige højskole har stadig brug for hinanden. Folkehøjskolens lærere har brug for den saglige oplysning og sikre viden, som den videnskabelige forskning

skaffer til veje, og den videnskabelige højskoles lærere har brug for at tænke på, at de arbejder i den største og betydningsfuldeste ungdomsskole i vort folk, og at de står med et ansvar, ikke blot for de faglige oplysningers rigtighed, men også for den personlige påvirkning, en ungdomsskole altid vil øve på sine elever, og at den videnskabelige lige så vel som den folkelige højskole bestandig har grund til at klare sig, hvad det egentlig er, den vil den ungdom, der samles under dens tag, og vil den ikke ungdommen noget, men kun faget, er det fattigt.

J. TH. ARNFRED.

HUMANISMENS KRISE

Når man lever i et Samfund som vort, kan enhver voksen Mand eller Kvinde blive udsat for at blive udskrevet til Nævning eller Domsmand. Det er sket for mig nogle Gange, sidste Gang nu for 14 Dage siden. At møde er en Pligt, og man får intet at vide i Forvejen om den Sag, hvori man skal være med til at dømme.

Ganske pludselig befinder man sig mellem 3 Dommere og 2 andre Doms mænd i Dommerskranken nogle Trin hævet over alle de andre i Retssalen, og man er ikke længere Privatmand, man tiltales hele Tiden »Høje Ret«. De andre, Retsformanden, Anklager og Forsvarer, kender Sagen ud og ind, selv er man ganske uvidende, så ganske uforberedt, det føles ubehageligt, men sådan skal det være. Alt skal oplyses her og nu. Den Anklagede føres frem og bliver gjort bekendt med Anklageskriftet og den Paragraf i Straffeloven, hvorefter han er anklaget. Om han kender den?

»Ja, nu — nu kender han den.« Og så føres Vidnerne frem et for et og krydsforhøres af Anklager og Forsvarer, og hver Afhøring slutter med et Spørgsmål fra Retsformanden til os: »Har Doms mændene Spørgsmål at stille Vidnet?« Det synes man stadig, man har, man er een eneste Spørger, men det er bare ikke så let at få det udformet. En enkelt Gang lykkes det, man får også Svar, men så tager Anklager og Forsvarer igen fat, og et Øjeblik efter er Svaret forsvundet mellem Fingrene på en som Sand.

Og så, ligeså pludselig som det begyndte, er det hele forbi, man hører Ordene »Retten er hævet, Sagen optages til Doms.« Alle i Retssalen rejser sig, det gør man selv så også, og man går ud på sin Plads i Rækken efter Dommerne. Inde i Dommer-

værelset skifter Stemningen, den lidt anspændte ydre Højtidelighed forsvinder totalt, man kender den Forandring fra en eller anden Film, men nu er man selv med i det. Dommerne hiver Kapperne fra sig, smider måske også Jakken, vi krasser Piber ud og tænder Cigarer, snakker lidt i Almindelighed om Sagen, om den Anklagede, om Vidnerne, men det fornemmes ligeså foreløbigt, som hvis vi havde sat Radioen til at klimpre sit Pavse-signal om »Silki oc ædel Pel«. For Klokken er mange, og vi skal i Gang med Voteringen. Først gælder det Spørgsmålet »Skyldig? — Ikke skyldig?« Doms mændene voterer først, den yngste begynder. Det er en ung Gårdmand, vi ser allesammen på ham, og han kan tydelig nok ikke li' det her. Han sidder foroverbøjet og stirrer på sine store arbejdsvante Hænder, der jo slet ingen Ting kan udrette. Han vilde meget hellere have kørt Korn ind. Jeg føler med ham, jeg har selv nogle Gange været »yngste Domsmand«. Og det er slet ikke en lang Forklaring eller Redegørelse for Sagen, man forlanger af ham. Nej, han skal bare sige eet eller måske to Ord: »Skyldig« eller »Ikke skyldig«. Og det vil hele Tiden blive til: »Måske alligevel ikke skyldig, for på den anden Side — — —«

Sagen drejer sig om en 26-årig Mand, der har stået i Forhold til og fået et Barn med sin Madmoders 14-årige Datter, og havde indledet Forholdet til hende et Par Måneder efter hendes Konfirmation, som han selv havde været med til. Jeg havde lagt Mærke til hende allerede ude i Venteværelset, inden det hele begyndte. Hun var et rent Barn, jeg havde vurderet hende til at være 13 År, som hun sad der trykket op ad sin Mor. Det havde været svært at få hende ind i Retssalen, det lykkedes først for Retsbetjenten, da hun havde fået Tilladelse til at Moderen måtte komme med.

Men kendte den Anklagede hendes Alder, da han indlod sig med hende? Kun hvis det må have været Tilfældet, trods hans Benægtelse, er han skyldig efter den Paragraf, hvorefter han er tiltalt, og skal straffes med Fængsel på indtil 6 År.

Endelig kommer der et lidt forsagt »Skyldig« fra den unge Domsmand, og så kommer Turen til en selv, og man har det ikke Spor bedre end han havde det før. Jeg gennemgår endnu engang Anklagers og Forsvarers Indlæg, og Herman von Bremenfelds

Replik melder sig: »Denne har jo også Ret, går hen og forliger Sagen, I Skabhalse«, og man er for en Gangs Skyld ikke Spor glad for sin ellers så kære Holberg. Ja, kunde man få hele Uretten samlet på eet Sted, så var det let. Men det kan man bare ikke i dette Tilfælde, det kan man aldrig i noget Tilfælde. To Vægtskåle bevæger sig langsomt op og ned inde i Hovedet på en: 51 % Skyld i den ene, 49 % i den anden, eller er det omvendt? Og nu skal Svaret falde. Jeg har allerede trukket Tiden ud længe nu. Jeg har fået oplæst ikke mindre end 5 tidligere Domme fra lignende Sager. De er ganske tydelig blevet strengere og strengere gennem de sidste 10 År og frem til i Dag. Her står vi overfor et Retsgode, man vil have befæstet. Er det fordi Hjemmene svigter også her? Nå, alt det må man tænke over en anden Gang, nu skal man svare, og det bliver endelig til et: »Skyldig«.

Så kommer anden Votering om Straffens Størrelse. Skal det være en længere betinget Dom, eller en kortere ubetinget? Og hvor længe skal han så i Fængsel? Det er heller ikke let, men bliver jo også til sidst noget, der altså er afgjort. Retsformanden ringer på en Klokke, og nu går det hele monotont, vanemæssigt hurtigt. Vi går — igen i Gåsegang — ind i Retssalen, hvor alle rejser sig. Retten bliver sat, vi sætter os i de højryggede Stole et Par Sekunder, rejser os, og Retsformanden læser alt det der op, som man for et Øjeblik siden satte sit Navn under: »Thi kendes for Ret, Anklagede erklæres skyldig og vil være at straffe med Fængsel i 4 Måneder.« Man kan ikke få Øjnene væk fra den anklagede, som står der bleg foran Skranken, og som altså nu ikke blot er anklaget, men også skyldig, trods alt det, han sagde og måske også mente, og for hvem Verden nu er en helt anden, Livet et helt andet, og hverken han eller nogen af os andre kan overskue Konsekvenserne af alt det, der skete nu. Bagved ham står ligesom tilfældigt en Betjent. Men det er ikke tilfældigt, det har en Mening, alting har en Mening.

Så kommer Spørgsmålet til den dømte, om han vil appellere Dommen eller have Betænkningstid. Det kan han tale med sin Sagfører om i Enrum, det kommer ikke Doms mændene ved. Vi kan sige Farvel og gå, vi er færdige, vi har gjort vores Pligt, og ude i Venteværelset får vi udbetalt 18 Kr. hver.

Færdige? Nej det er man altså bare ikke. Det opdager man

allerede i Rutebilen på Vej hjem, der begynder det hele forfra igen, for mit Vedkommende til et Akkompagnement af Maxwell Andersons Ord fra Vintersolhverv, hvor den gamle Dommer Gaunt, der er blevet sindssyg af det Ansvar, han har måttet bære, siger:

— — — — Ønsk aldrig, du var Dommer.
 Thi Dag og Nat som en Tynge på mit Sind
 hviler det strenge Bud: Se klart, døm uhildet,
 for iblandt alle de Hverv, vi Mennesker har,
 er der kun eet guddommeligt: at dømme.
 Døm derfor, som en Gud vilde dømme: Med Sandhed,
 med nøgternt Sind, og med så megen Barmhertighed,
 som Loven tåler. Var der ingen Lov,
 var Menneskene Dyr, og en Dommers Hverv
 er at hæve dem op og holde dem løftet over
 deres egen Natur. Hvis blot en enkelt Gang
 en Dommer tager fejl eller følger private Hensyn,
 så opstår der en Breche i den Mur,
 der holder Anarki og Kaos ude,
 og bagved hvilken Menneskene lever
 afspærrede, men i Frihed.

Nej. Ønsk aldrig, du var Dommer. Og dog? Lærer man ikke noget ved også en Gang imellem at blive tvunget ud i det? Man lærer i hvert Fald grundigt, at Neutralitetens og Humanitetens nemme tredje Standpunkt, det vi alle sammen i enhver Sag begynder med: Det er ikke noget Standpunkt. Det er noget, man før eller siden skal ud af. Det at være Demokrat betyder i fri Lydighed, at gå ind under Kravet: *Døm selv*. Hvis du levede i en Diktaturstat, behøvede du det ikke, der er Mennesket befriet for det Ansvar. Der har man en ufejlbarlig Autoritet til den Slags, en Autoritet, der på een Gang er Det hemmelige Politi, Partiet og Staten.

Men du lever i Danmark, og du må dømme atter og atter i Sag efter Sag. Der møder nu Amerika og Rusland for Skranken, og det er dig, der sidder i Dommersædet, sammen med mange andre, det er rigtigt nok, men det hjælper dig bare ikke Spor. Det er to vældige Verdener på godt og ondt, hver for sig et Heksebryg af Vilje til Ret og skrigende Uretfærdighed, hvor Sandhed og Løgn er uopredeligt sammenfiltret. Sagen hedder *Korea*.

Du har Medlidenhed med Forbrydelsens Ofre, vil så inderligt gerne gøre noget for dem, og det er godt, hvis du kan det i andet end Ord. Men det fritager dig ikke for din egentlige Pligt: Til sidst, når du har hørt alle de Vidner, der er til Stede, må du dømmе. Du må pege på den ene af dem og sige dit: »Skyldig«, og du må underskrive Dommen med dit Navn. I Morgen er det England og Persien, der møder, og Sagen hedder Olien, og det er atter dig, der er Dommer. Det er dette Pres, der er over det demokratiske Menneske af i Dag, dette bestandig gentagne kategoriske: Døm selv og døm nu, som har ført os frem til den Humanismens Krise, der bestandig tales om, og som H. C. Branner har skildret i sin Afhandling i det første Bind i Serien »Mennesket i Tiden«. Branner giver følgende Definition: »Humanist er den, der går ud fra Troen på Mennesket, idet han respekterer det enkelte Menneske som Mål i sig selv, men samtidig erkender sin åndelige og materielle Samhørighed med hele Menneskeslægten og vedstår sin Del af Ansvar for denne Helhed«.

I Indledningen citerer Branner selv den bedske Definition, Nordahl Grieg giver i sin Roman »Ung må Verden endnu være«: »En Humanist er et Menneske, der føler Uvilje ved Uret, men ikke vil kæmpe for det, som er Ret.« Branner imødegår den sagligt, hvad der slet ingen Grund er til. Den er jo bare en ny Variation af Nordahl Griegs bestandige Angreb på den blodløse, følelseskolde, engelske Humanist, han skildrer i Bogen, Manden, der bare er akademisk Menneskeven og Pacifist i en Tid, hvor selve den menneskelige Eksistens er truet, Manden, der svigter overfor alle Livets elementære Krav og lader Hustru og Børn omkomme, mens han ved Skrivebordet sysler med sine utopiske pacifistiske Idéer.

Nej. Humanisten vil sikkert gerne kæmpe for det, som er Ret, men han kræver først to Betingelser opfyldt. For det første skal der være helt ud Ret, 100 % Ret på den ene Side, og Uretten helt og klart på den anden. Når godt og ondt, Ret og Uret findes blandet sammen på begge Sider, bliver han ude af Stand til at dømmе, at tage Standpunkt og handle. Han følte sig måske et Øjeblik endda meget stærkt tilskyndet til at dømmе den ene Part, hvor Uretten og Løgngen syntes ham himmelråbende, men så kom han til at se med Tilgivelsens og Forståelsens Blik på det alligevel,

fordi det også indeholdt meget, der var godt, og han blev magtstjålet deraf — ude af Stand til at udtale det »Skyldig«, der lå ham på Tungen.

Den anden Betingelse, Humanisten stiller, før han kan gå i Kamp for det, som er Ret, er denne: Han må have Garanti for, at han ikke kommer til at kæmpe sammen med Mennesker, der bruger Våben, han har fordømt, Atombomber f. Eks. Når disse to Betingelser er opfyldt, så er han parat, men heller ikke før.

Men sådan noget kan blive farligt. Da den tyske Digter Rainer Maria Rilke — som Tusinder af andre tyske Humanister — i Mellemkrigstiden skulde tage Stilling til den voldsomt voksende tyske Nazisme, er han ikke i Stand til det. Længe vejer han for og imod, og endelig skriver han: »I Grunden kan den uhildede intellektuelle ikke stå på nogen af Siderne, hverken blandt de hemningsløst fremstormende eller blandt dem, der med gamle, ikke mindre uretfærdige og umenneskelige Midler kæmper mod det frembrydende forbryderiske Vanvid. Fremtiden var hverken hos den ene eller den anden, og den intellektuelle er nu engang forbunden med og forsvoret til Fremtiden — han forbereder i sit Hjerte disse hemmelighedsfulde, skælvende Forandringer, af hvilke alene Forståelsen og Enigheden vil opstå i en mere forklaret og fjern Fremtid.«

Et andet Eksempel på denne fornemme Afstandstagen fra Pligten til at tage Standpunkt og dømme, men fra Tiden nu efter den anden Verdenskrig, møder vi hos Landstrygerne i Harry Martinsons Roman: »Vägen till Klockrike«:

»Når Verden er blevet et organiseret Kaos fyldt med hinanden modarbejdende Maskiner, da bliver Lediggang og viljeløs Færden i Sammenligning noget betydningsfuldt — — — en sådan Verden er et Helvede. Den fortjener kun, at man flygter fra den, bliver døv overfor den, nægter den sin Vilje, forholder den sin Kraft.«

Det, der er den værste Anstødssten for Vestens Humanister af i Dag, det, der får dem til at forholde den Verden, de selv lever i, deres Vilje og Kraft, er Atombomben, selve dens Eksistens som Trusel. Her er et af de Punkter, hvor Branner tilsyneladende tager Standpunkt.

Han siger: »Når ledende Politikere nu vil forsikre mig, at det Kultursamfund, jeg tilhører, kun eksisterer i Kraft af Atom-

bombens militære Supremati, må jeg dertil svare, at jeg som Demokrat vil foretrække Risikoen for at gå til Grunde frem for at lade mig beskytte af en så barbarisk Angrebstrusel mod et andet Kultursamfund.«

Hvis dette er mere end et forstærket Udtryk for Humanistens og Pacifistens almindelige Afsky for enhver Brug af Våben, hvis det er et virkeligt Standpunkt, så må det jo også være rigtigt, hvis det vandt Flertal for sig, og dette Flertal handlede, det vil sige tilintetgjorde alle Atomvåben og Atomvåbenfabrikker i Amerika, England og Frankrig. Branner er intelligent nok, han kan ikke tro, at Stalin i så Fald vilde blive rørt og gøre det samme i Rusland. Han må regne med, at Stalin beholder sine og dermed alle Muligheder for at gennemføre sin Verdensrevolution i Land efter Land efter Hitlers gamle Mønster. Og da Danmark nu engang besidder Nøglen til Østersøen, det Stalin (næst efter at være ene om Atombomben) måske allerhæftigst begærer, er der stor Sandsynlighed for, at Danmark vilde blive det næste Land, der forsvandt bag Jerntæppet, så Branner — og med ham en ikke ringe Procentdel af den danske Befolkning — virkelig vilde opnå det, han siger, at han foretrækker: at gå til Grunde, — antagelig i en russisk Koncentrationslejr.

Jeg har ingen Grund til at tro, at Branner ikke vilde kunne bære denne Konsekvens af sit Standpunkt, men hvormange kan det? Jeg kan det ikke. Freden i en Koncentrationslejr har for mig intet som helst tillokkende ved sig.

Derfor kan jeg ikke tage en sådan Udtalelse for andet end et smukt Skrivebordsstandpunkt, et Foreløbighedsstandpunkt, der ikke kan handles efter. Branner ved jo godt, at han aldrig kan få Flertal for det, det bliver aldrig politisk Realitet. Det er og bliver et uhyre fint Knaphulsstandpunkt for de allermest ædle Humanister.

De tårnhøje stadig hårdere Modsætninger, hvori Verden af i Dag tager Form, og som Branner skildrer i det uhyggelige Perspektiv: Frygt — Had — Agression, er kun en ydre Årsag til Humanismens Krise. Der er også en anden, som Branner forbigår, en indre, der er mere væsentlig, og det er netop den Handlingsudygtighed, den Mangel på Vilje eller Evne til at dømme — ikke mellem Idéer, men i Virkelighedens Konflikter —, som

jeg her har søgt at pege på med Citater også af andre Humanister. Den er og bliver og har bestandig været Humanismens Akilleshæl.

Den moderne Humanisme går tilbage til Renaissancetiden, det var dengang, man begyndte at erstatte Troen på Gud med Troen på Mennesket, på det gode i Mennesket. Den vender sig bestandig med Forbitrelse imod den kristne Tanke, hvori Kristendommens Grundsyn på Mennesket er gemt: At Mennesket er skabt i Guds Billede — og derfor rummer det gode —, men engang i Tidernes Morgen er faldet fra ham — og derfor også rummer det onde — og faldet så dybt, at det kun kan frelses gennem en ubegribelig Nåde, en Handling fra Guds Side.

For Humanisten er dette en utålelig Mørkemandstale. Det gode er for ham til som det eneste oprindelige i Mennesket, det onde kommer altid udefra, og kan føres tilbage til sociale Misforhold, men det er noget, Mennesket kan — og derfor selvfølgelig også skal — mestre selv, noget, vi trods alt er i Færd med at »udvikle os bort fra«.

I de første År, Bjørnson boede på Aulestad — netop i de År, han »tog sin Barnetro op til Revision« — kom han ofte på Besøg hos sin Ungdomsven Christoffer Bruun på hans Højskole og var nu og da til Stede ved de Søndagsmøder, hvor Christoffer Bruun talte eller prædikede. Christoffer Bruun fremhævede da ofte — måske ikke upåvirket af Bjørnsons Tilstedeværelse — det ondes Virkelighed, det hårde i Kristendommen, Offerkravet, der, som han ved en bestemt Lejlighed sagde, »var nødvendigt på Grund af Naturens Fordærvelse i os«. »Naturens Fordærvelse i os«, det kunde Bjørnson ikke tåle at høre, og impulsiv, som han var, for han op på Talerstolen og protesterede straks: Fejl, Skrøbeligheder og Vildskab, der kunde overvindes, det var der, men Fordærvelse? i et levende og groende Menneske, der vilde det gode? Nej. »Gud er i Fremgangen og stærkere i den end i den Religion, der nu almindeligt forkyndes«.

Det er denne Fremskridtstroens og Optimismens sikre Grundvold for de foregående Slægtleds Humanisme, der nu er totalt undermineret af de to Verdenskriges Grundoplevelser, der er en anden Årsag til, at Humanismen befinder sig i Krise. Samtidig har disse Grundoplevelser med kynisk Brutalitet understreget Sandheden i Kristendommens Grundsyn på Mennesket.

Branner er på Vej til at indrømme dette. Han skriver forsigtig: »Betragter vi Øjeblikkets Verdenskrise i dens Egenskab af Samvittighedskrise, må det stå klart for enhver, at den ikke udspringer af Frygten for Menneskets Stilling i Universet, men af Frygten for Modsætningerne i Menneskets egen Natur.« Men han drager slet ingen Konsekvenser af denne for Humanistens Menneskesyn afgørende og yderst farlige Indrømmelse, men fortsætter blot endnu stærkere at underbygge sin Tro på det gode i Mennesket. I den på mange Måder værdifulde Slutning skriver han:

»I Mennesket mødes Idéen med Naturverdenen, og Vekselvirkningen mellem disse to Principper er ikke tilgængelig for videnskabelig Erkendelse. Menneskets virkelige Frihed var altid en moralsk, og Viljens Frihed gælder alene det frie moralske Valg mellem godt og ondt. Men godt og ondt er religiøse Begreber. De kan ikke adskilles fra den menneskelige Idé om Sandhed, Frihed og Retfærdighed men er bestemmende for den. Thi Sandhed, Frihed og Retfærdighed har kun betinget Gyldighed, de kan alle begrundes i Godheden, men Godheden ikke i dem.«

Dette er ualmindelig klart udtrykt, og det er rigtigt, men så fortsætter han: »Godheden — den rene Menneskekærlighed — er det eneste ubetingede, vi kender, det eneste, som ikke skal begrundes, men hviler i sig selv, det eneste, som forklarer og forandrer alt. I Lyset af den bliver Vold og Brutalitet til Former for Svaghed og Uvidenhed, Magten til afmægtig Frygt, og Mørke og Kaos til Ord for intet.«

Dette er også klart — og det er smukt, og så er det for øvrigt Løgn. Godheden er ikke »det eneste ubetingede, vi kender«. Ondskaben er lige så ubetinget lige så virkelig, også den hviler solidt og sikkert i sig selv — i Mennesket. »I Lyset af Menneskekærligheden« — skriver Branner videre — »bliver Vold og Brutalitet til Former for Svaghed og Uvidenhed.« Det gælder måske i Branners Tanke og Vurdering, men det gælder ikke i Virkelighedens Verden. Brutaliteten i de russiske Koncentrationslejre bliver ikke Spor svagere, fordi Branner tænker og skriver en smuk Sætning om Godheden, — — og Magten bliver *ikke* afmægtig af den Grund, og Mørke og Kaos ikke til Ord for intet.

Nej. Det, der bliver afmægtigt, det er Godheden. Man bliver

altid svagere, når man undervurderer sin Fjende. Ondskaben er altid stærk, det kan vi være sikre på, derfor findes der ingen farligere Forbrydelse end Godheden, der er svag.

Mens Humanismen altså i Trods fastholder sin Tro på det gode i Mennesket uden at ville eller kunne drage de selvfølgelige Konsekvenser af vort Slægtleds uhyggelige Erfaringer, finder det modsatte Sted hos mange kristne Tænkere. Det oprindelige Udtryk, at »Mennesket er skabt på godt og ondt«, ændres f. Eks. hos Graham Greene. I sin Bog »Den tabte Barndom« skriver han:

»Godheden har kun eengang taget Bolig i et menneskeligt Legeme og vil aldrig gøre det igen, mens det onde altid vil kunne finde sig et Hjem der. Den menneskelige Natur er ikke sort og hvid, men sort og grå.«

På hvilken Side den sande Realisme, Modet til at se Virkeligheden i Øjnene, findes, er ikke svært at afgøre.

Er det ikke sådan, at Verden, som den er i Dag, tvinger os til den bitre Erkendelse, at Godheden kun kan sejre ved Vold, ved også at bruge det onde som Middel, at de menneskelige Værdier: Sandhed, Frihed og Retfærdighed, der vokser ud af Godheden, at *de* kun kan sejre, når vi er parat til at forsvare dem også med de onde Midler, som samtidig synes at prostituere dem, at Demokratierne kun kan bestå, hvis de ligesom Krebsdyrene afsætter og omgiver sig helt med en Skal af brutal Hårdhed til Værn om deres sårbare Indre?

Den stærkeste Protest mod denne Jesuitisme, som Livet af i Dag synes at drive os ud i, har jeg fundet, ikke hos nogen Humanist, men hos Søren Kierkegaard. Han har i en af sine opbyggelige Taler et Afsnit om Midlernes Betydning for den, der vil det gode som Mål. Han skriver:

»Timeligt og jordisk adskiller man og mener, at Målet er vigtigere end Midlet, man mener, at Målet er Hovedsagen, man fordrer af den stræbende, at han når Målet, Midlet kan han være mindre nøjeregnende med. Dog er dette ikke så.

Dersom et Menneske sætter sig et Mål for sin Stræben her i Livet, og han ikke når det, da kan han muligt, evigt forstæet, være aldeles uden Skyld, ja, endog at prise, han kan jo forhindres ved Døden eller ved Genvordigheder, som ikke står i hans Magt, i så Fald er han aldeles uden Skyld, han kan jo endogså forhindre

dres i at nå Målet, netop ved ikke at ville bruge andre end de i Evighedens Forstand tilladelige Midler, altså netop ved at forsage Lidenskabens Utålmodighed, i så Fald er han endog at prise. Han er altså ikke evigt ansvarlig for, om han når Målet i Timeligheden, men han er ubetinget evigt ansvarlig for, hvilket Middel han bruger, og når han ene vil bruge eller bruger det Middel, som i Sandhed er det gode, så er han, evigt forstået, ved Målet. — Thi det at opnå Målet ligger ved Slutningen, men at bruge Midlet ligger ved Begyndelsen. At opnå Målet er ligesom at ramme med sit Skud, men at bruge Midlet er ligesom at tage Sigtet. Og dog er Sigtet en tilforladeligere Angivelse af Skyttens Mål end det rammende Skud, thi et Skud kan ramme tilfældigvis, men Sigtet tillader ingen Misligheder.«

Men om nogen er klar over, hvad denne evige Sejr for det gode koster i Timelighedens Verden, så er det netop Søren Kierkegaard. Den vindes kun af den, der er parat til at lide alt for det gode, og Prisen blev fastsat for 1900 År siden. Og Lidelsen kommer først, kommer med usvigelig Sikkerhed allerede her i Timelighedens Verden, og uden at den, der er inde under den, på noget Tidspunkt kan fastsætte en Grænse for det, han mener sig i Stand til at bære. Er der andet end Troen på et evigt Liv, der kan bære et Menneske igennem denne Rædsel? Er din egen Tro stærk nok til at bære her? Er du selv Manden?

Det kan være vanskeligt nok at komme til Bunds i sig selv og finde frem til et klart Svar på det Spørgsmål. Og dog melder der sig straks et andet, som er endnu vanskeligere.

Et demokratisk Samfund må som ethvert Samfund, der vil være stærkt nok til at bestå, handle som en Helhed efter Flertallets Vilje, men det vil i de fleste Tilfælde sige imod Mindretallets. Følger Flertallet konsekvent et pacifistisk Ideal, nægter det at bruge også de onde Midler til Forsvar i Eksistenskampen, må den uafkortede Pris herfor: at gå ind under den højeste Lidelse, betales også af talløse Mennesker, der ikke har villet det og ikke er i Stand til det. Også et Medansvar herfor må du og jeg i så Fald være parate til at bære, er vi i Stand til det?

Må vi svare Nej her, har vi dermed taget Standpunkt, og må være rede til at forsvare det gode, Sandheden, Friheden og Retfærdigheden ikke blot med alle de Midler, der er i Pagt med disse

Værdier, sådan som de opfattes i Vestens Lande, men også med alle de onde Midler og Våben, Kampen kræver, når den skal føres til Sejer.

Kaj Munk udtrykker dette Paradoks i følgende Vers:

»At tro er det rebelske,
at ville Værn, at måtte Trods.
Kun den, der ej kan elske,
kan slippe for at slås.

Og om mit Hjerte krymper
sig ved at fælde Næstens Dom,
jeg var jo dog en Stymper,
om jeg gik udenom.

— Du, som til Kamp mig kalder
for hvad jeg tror og bygger på,
giv, til den Dag jeg falder,
mig skånselsløst at slå.«

Vers som disse er sikkert komplet uforståelige for en Humanist; de er jo også — foruden, hvad de ellers er — et Udtryk for Tilslutning til »den vestlige Kristendom«, der ifølge Bran-ner er »politisk kompromitteret gennem Kirkens ukristelige Pagt med Nationalismen«.

Man aner i Udtalelser som denne et Had til Kristendommen, måske netop fordi den giver Styrke på det Punkt, hvor Humanisten har sin Svaghed, gør det muligt for Mennesket at dømme, tage klart Standpunkt i Virkelighedens Konflikter og kæmpe på den Side, der trods alt er den rette også for Humanisten.

Når den kristne kan gøre dette, er det fordi han Gang efter Gang ubønhørligt har følt sig tvunget til Lydighed overfor Kravet om at dømme, at udtale sit: Skyldig også i Tilfælde, hvor det stod ham ganske klart, at det var sin egen Handling, han erkendte som ond, sig selv, han dømte Skyldig. Han kan gøre dette, fordi han ved, han lever i en Verden, hvor det at handle bestandig bliver at synde, men hvor det ikke at handle og kæmpe for det gode, han elsker, er en endnu større Synd. Og han kan leve sit egentlige Liv tværs igennem alt dette onde i Troen på den Tilgivelsens og Nådens Gud, der tillige er Godhedens eneste Kilde.

Man må vistnok derfor erkende, at Kristendommen og Humanismen fjerner sig mere og mere fra hinanden, at Kløften imellem dem stadig stærkere og stærkere uddybes, og dog må vi fra begge Sider også i Fremtiden være parate til at række hinanden Hånden, når det gælder Samarbejdet om de mange praktiske, humanitære Opgaver, vi i hvert Fald hidtil har kunnet stå sammen om og arbejdet på i Fællesskab.

Grundtvig mente i sin Tid, at Højskolen var et af disse Områder, at kristne godt kunde drive Skole sammen med Naturalister og Humanister, når den afgørende Forskel blot ikke blev uærligt fortonet, men trukket klart op.

Men er dette muligt nu?

Er de ydre Spændinger i Verden ikke efterhånden drevet op til en sådan Højde og har de ikke forstærket de indre Modsætninger i Livssyn i så høj Grad, at de ubønhørligt vil sprænge enhver Skole, der ikke som den almindelige offentlige Skole herhjemme eller de fleste af de svenske Højskoler kan gemme sig i en ren kundskabsmeddelende Neutralitet?

Er man ikke i de Kredse her i Danmark, hvorfra Højskolen hidtil har fået det store Flertal af sine Elever, så vågne overfor disse Problemer, at enhver Skole bestandig vil blive stillet overfor Spørgsmålet om det Livssyn, den bygger på, og ikke føle sig tilfredsstillet og slutte op om Skolen, hvis den ikke vil eller kan give et klart Svar på Spørgsmålet, når det stilles?

Er det ikke rigtigt, at Tiden stærkere og stærkere driver os frem imod et Enten—Eller, at enhver Skole før eller siden må vælge, som Nansenskolen i Norge gjorde det ved helt at samle Skolen på humanistisk Grund, eller ved klart og utvetydigt at tilkendegive, at den føler sig rodfæstet i og vil gøre alt, hvad Mennesker formår, for at forblive rodfæstet i det kristne Livssyn og i Menighedens Muld.

Askov i Nyåret 1952.

BO BOJESEN RUD.

GEORG WULFFS FORFATTERSKAB — ET LIVSSYN I AFORISMER

Livsindstillinger og livsanskuelser kan udtrykkes på mange måder, men om en højskolemand ville man på forhånd tro, at han ville vælge foredragets eller afhandlingens form. Ikke desmindre har Georg Wulff i Askov valgt aforismen. Hans første bog, *Erkendelsens Orakel*, 1930, var en aforismesamling. Og ganske vist forsøgte han i *Afrodite* og i *Daaden* at give stoffet en vis dramatisk form. Men med *Tanker*, 1933, vendte han tilbage til aforismen. Og han kan nu se tilbage på 12 aforismesamlinger.

Det er ikke ualmindeligt, at forfattere producerer aforismer som biprodukter, medens deres hovedværker har en anden form. Men med Georg Wulff er det altså en anden sag. Han har valgt aforismen, som andre har valgt verset eller romanen, dramaet eller afhandlingen. Og hvis man spørger hvorfor, må man naturligvis ikke vente nogen sikker forklaring på et så nærgående spørgsmål. Formentlig har han fundet, at aforismen var det, der lykkedes bedst for ham. Han erfarede hurtigt, at han på denne måde var i stand til at få medmenneskene i tale; straks hans første samling vakte ualmindelig opmærksomhed om hans navn. Men en væsentlig grund til, at han er fortsat så ufortrødent at skrive i aforismer, turde ligge i en næsten halsstarrig mistænksomhed overfor den logiske tænknings konstruktioner, og en til besættelse grænsende tro på inspirationens værdi.

Men hvad står der da i disse aforismer?

Et nøjagtigt tal på de aforismer, Georg Wulff har skrevet, kender jeg ikke, men skønmæssigt må det anslås at ligge mellem 3 og 4000. Og naturligvis kan det være vanskeligt at holde rede på, hvad der står i hele denne skare. Ikke desmindre har man det indtryk, at de tilsammen rummer forsøget på at med-

dele hovedpunkterne i en livsindstilling, en livsanskuelse. Og en oversigt lettes i nogen grad ved, at de for det meste er holdt sammen i knipper eller grupper om et bestemt tema eller emne. Af sådanne hovedtemaer eller motiver finder man ca. et halvt hundrede. Men indenfor disse hovedtemaer finder man igen en særlig stamme af emner, som forfatteren bestandig vender tilbage til og lige som aldrig får gjort nok ved. Denne stamme er: Kunsten, troen og erkendelsen. Af andre store temaer kan nævnes: Skønheden, kærligheden, kulturen, naturen, idéen og synden. Og hertil kommer så en stor mængde af emner, som dukker op efterhånden, men også dermed forsvinder. Hvis læseren vil finde sig i en kedsommelig opregning af et par snese begreber, kunne det måske også interessere en og anden at se en liste over disse mere perifere emner. Det er følgende: Arbejde, diktatur, dåd og død, efterligning, farten, folk og mennesker, forgudelse, fornemhed, geniet, glæden, godt og ondt, gaven, had og hævn, det hellige, historien, katedralen, kvinden, lydighed, mystiken, mytologien, myten, nydelsen, omskiftelighed, ondskab, opstandelse, paradoxet, pavemagt, poesi, retfærdighed, selverkendelse, selvmodsigelse, selvstændighed, samvittighed, skyld, stemning, tve-sind, templet, ungdom, venskab, videnskab og ydmyghed. — Og naturligvis gør denne liste ingen fordring på fuldstændighed.

*

Kunsten er som sagt et af Georg Wulffs hovedproblemer. Herom hedder det i *De dødes opstandelse* (1931):

— Kunsten er unødvendig for at leve — nødvendig fordi livet er utilstrækkeligt.

— Det behagelige standser ved vore sanser. For kunsten er sanserne kun en gennemgang.

— Af kunsten løftes vi op over vort forliste liv og føler os frie, som kun frigivne fanger kan føle friheden.

I samlingen *Tanker* (1933) finder vi disse:

— Kunsten bliver til på menneskets tilbagetog — når det har opgivet at nå, hvad det engang afslog at nøjes med som kunst.

Og i *Fragmenter* (1935):

— Man må være ydmyg af begejstring, men også sin begejstring overlegen for at kunne skabe kunst.

— Når kirkernes guder er døde, er det kunsten der holder liv i de gudløse kirker.

Og lad os så, for ikke at drukne i citater, springe frem til sidste samling, *Pave og Diktator* fra 1949:

— Det væsentligste krav til den, der skal opfatte kunsten, er ikke viden om den, men tid til at blive så stille, at sindets modtagelighed ikke forstyrres.

— Kunsten er et sprog få kan tale, som mange kan tyde uden at kunne tale det.

— Kunsten begynder med at frigøre os, den ender med at lukke os inde — med at vække en trang til at gøre sig fri af alt, hvad der har med kunst at gøre.

*

Den anden ting, som Georg Wulff ustandselig kredser om, er Troen. Vi hidsætter nogle aforismer fra *Tanker*.

— Det er afgudstro at bøje sig for andres tvang. — Mennesket skal tvinges af sin egen trang til at tro.

— Det er disciplene, der ødelægger mesteren. Det er fortsættelsen, der er enhver religions fordærv. — Troens sandhed skal ikke fortsættes, men fødes igen og igen af menneskets egen trang til en tro.

— Vi savner evnen til at fatte Gud anderledes end som et savn, der skaber tro.

Fra samlingen *Idéen* (1938) henter vi følgende:

— Der er mere sandhed i den trang, der skaber vor tro, end i de selvskabte forestillinger, vi tror på.

— Enhver viden om Gud er en gudsbespottelse. Gud må ikke skabes, så er der skabt en afgud.

Emnet tages op igen i næsten enhver af samlingerne. Vi anfører nogle aforismer fra *Livsforstaaelse* (1947):

— Erkendelsens indsigt ender i det mørke, hvor kun troen lyser.

— Man kan tro uden at vide, hvad tro er.

— Troen på, at Guds vilje sker, giver ikke den troende nogen viden om, hvad der er Guds vilje, eller hvorledes Guds vilje sker.

— Hvad og hvem og hvor Gud er, ved ingen. Gud er ikke noget, hvorom der kan siges hvad, hvem, hvor — Gud er Gud.

Men Erkendelsen er ikke mindre væsentlig for Georg Wulff end kunsten og troen. Vi citerer nogle steder fra *Tanker*:

— I erkendelsen vender vi ryggen til alt levende — for at finde livets kilde.

— Så fast et greb har naturen i mennesket, at det kun er øjeblikke, det helt er i erkendelsens vold.

I *Fragmenter* vendes der tilbage til spørgsmålet:

— At erkende er at inderliggøre, indtil det egentlige kommer frem.

— At erkende er at kunne sigte uden at se målet, at vide retningen uden at se nogen vej, at kunne vejre, hvor det væsentlige ligger skjult.

I *Idéen* finder vi disse:

— Vi kan ikke tænke os til sandheden, den lever vi os til, men det er i tanken, at erkendelsen af livet skaber sig sit udtryk.

— Erkendelsens mål er at fatte den idé, der vakte den.

— Tanken er ren, når den er rensset for fantasi, for enhver indbildt virkelighed og for alt, hvad der blot er digt; når den kun er det åbne øje, hvormed erkendelsen ser.

— Erkendelsen er en kunst — kunsten at kunne udtrykke sin tanke, men den er lige så forskellig fra kunsten at kunne digte som fra enhver anden kunst.

— Erkender vi, at der er noget over os, vi erkender os også nedad mod mørket og det uforståelige.

— Erkendelsen oplyser os, så vi ser, hvor mørkt der er omkring os, så vi skælver ved at se, hvor prisgivne vi er det uransagelige.

Fra *Natur og Erkendelse* kan hidsættes følgende:

— Den uselvstændige kan ikke erkende, det kan kun den, der kan stå alene.

— Uden erkendelse ingen samvittighed, ingen kunst, ingen tro.

— Erkendelsen er ingen viden, der gælder ens for alle, den er et personligt svar på det, den ene ikke kan besvare for den anden.

Og endelig et par aforismer fra *Livsforståelse*:

— I erkendelsen er følelsen det levende og tanken det livsvurderende.

— Tanken er ufølsom. Følelsen er tankeløs. Erkendelsen er den tankebarne følelse.

—Vi har vor frihed til at erkende, men vi er bundet af, hvad vi har erkendt.

— Den, der kun lever for at erkende, men ikke for at virkelig-gøre erkendelsen, bliver et fraværende menneske — en fremmed på jorden.

— Erkendelsen erstatter naturens røst med samvittighedens.

— Lad erkendelsens lys slukkes, og alt er naturligt, intet er ondt, intet er godt.

— Erkendelsen vurderer, den er værdiskabende.

— Ikke videnskaben, men erkendelsen er samvittighedens lys.

*

Allerede disse prøver vil være tilstrækkelige til at godtgøre Georg Wulffs talent for aforismen. Aforismen er jo på sin vis en bundet kunst ligesom verset. At Georg Wulff behersker formen med overlegen sikkerhed, vil ingen nægte ham. Selv de af hans aforismer, der kan være vanskelige at forstå, har en velklang, en sproglig melodiositet, der fanger øret. Og han har noget på hjerte. Han har kunstnerens evne til at se og sige ting anderledes og bedre, end vi jævne mennesker formår det.

Måske er der grund til at knytte en kommentar til hele gruppen af aforismer om erkendelsen, idet Wulff øjensynligt bruger ordet erkendelse på en måde, de fleste er uvante med. Både i praktisk tale og indenfor fag-psykologien er der en tendens til fortrinsvis ved erkendelse at forstå den intellektuelle, fornuftsmæssige erkendelse. Denne betydning er trængt tilbage hos Wulff. Nok så ofte betyder ordet hos ham den etiske erkendelse, opfattelsen af godt og ondt, og hvad derhen hører. Med hævde i en gammel sprogbrug, som man kender f. eks. fra udtrykket synds-erkendelse. Ordet har endnu en tredje betydning, når det angår de ekstatiske oplevelser, som navnlig er kendt fra mystikerne, denne skuen af ting, som ikke opfattes af dagliglivets sanser eller erkendelsesmidler. Wulffs erkendelsesbegreb synes at rumme også noget af det ekstatiske i sig, kort sagt, det er et meget videre begreb, end mange læsere på forhånd vil regne med, indtil sagens sammenhæng går op for dem.

Vi må desværre gå med en harefod hen over alle de andre emner, Wulff behandler, og kun vove en mundsmag her og der.

Om glæden hedder det: — Det er glæden, der giver livet dets mening, hvis der er mening med glæden. Skal vi gøre os tankeløse for at blive glade, er også glæden meningsløs.

Om skønheden: — Kærligheden er skønhedens kilde, og uden at kunne elske finder ingen vej til skønheden.

Om ondskab: — At ondskab er magt, er de mægtiges hemmelighed, og magtsyge vogter de over, at det gode bliver gjort til menneskenes Gud.

Om venskab: — Den, hvis tanke er fælles med din, når han færdes i sin egen verden, han er din ven.

Strid med os selv: — Hvad enten vi vil det gode eller det onde, kommer vi i strid med os selv. — Den, der vil det gode, må kæmpe mod sin natur for sin erkendelse, den, der vil det onde, må bekæmpe sin erkendelse.

Om nydelsen: — Nydelsen er den kunstige livsforøgelse, der forøger leden ved livet.

Om poesien: — Hvor alvoren smiler, bliver skønheden poetisk; det er i dette alvorlige smil, at poesien har sit væsen.

Om kulturen: — Når det gode ikke er andet end at have det godt, det onde ikke andet end at have det ondt, er kulturen ikke længere til — har naturen generobret mennesket.

*

Wulffs aforismer om videnskaben må vi dog dvæle ved et øjeblik. Forfatteren viser sig her som en god højskolemand, med et horn i siden på videnskaben. I *Natur og erkendelse* kan man finde et halvt hundrede aforismer med dette sigte; og en højskolemand, der agter sig i ledning mod »Den sorte skole«, vil her kunne finde et velfyldt kogger af bevingede pile. Omvendt vil videnskabsmanden have brug for en god del humor, hvis han skal kunne glæde sig over at have denne bog på sin hylde. Vi hidsætter et par prøver:

— Der skal erkendelse til for at gøre vore tanker uvidenskabelige, for at overvinde videnskabens begrænsning.

— Sandheden om videnskabens begrænsning er mere nødvendig end den viden, den skaber.

Når dette er hørt, vil det være godt at erindre sig, at således har skomageren og skræderen ærtet hinanden, så langt der kan

huskes, således har bonden og fiskeren ærtet hinanden, byboen og landboen, manden og kvinden o. s. v. Når højskolemanden har afleveret sin salve mod videnskaben, vil videnskabsmanden kunne ripostere, at hans beskæftigelse først og fremmest er et arbejde, dernæst et særdeles hæderligt arbejde, også et nyttigt og krævende arbejde o. s. v. o. s. v. Tendensen i højskolens nid mod videnskaben kunne vel være farlig, hvis bonden havde flertal i landet. Nu vil begge parter kunne stå op efter holmgangen som kæmperne ved nadvertid i Valhal, for at fortsætte den evig uafgjorte strid næste morgen.

En lille aforismesamling med titlen *Had og hævn* må også give anledning til diskussion. Naturligvis findes der også i denne samling en række fortræffelige og acceptable aforismer, som kun pladshensyn forbyder os at citere. Men samlingen domineres dog af et besynderligt synspunkt.

— Ingen har ret til at hade — til at være uretfærdig for at forsvare sin ondskab.

— Man må være ondskabsfuld for at kunne hade — for at kunne glæde sig ved at være ond.

Her melder sig det spørgsmål, om ikke hadet kan være en i den daglige kamp for livet nødvendig følelse? »Had rotterne!« står der i et propagandaskrift, som i disse dage stikkes ind ad mange døre. Det er jævn og bramfri tale. Kan det ikke være nødvendigt at hade uretfærdigheden, eller skal det kun være tilladt at sørge over den? Kan det ikke være sundt og etisk positivt at hade personer i funktioner som bødler og ødelæggere overfor magtesløse ofre?

Spørgsmålet er af overordentlig praktisk betydning indenfor både pædagogiken, neurosebehandlingen og mentalhygiejnen. Det kan ikke være rigtigt at fordømme ethvert had. Derimod vil det selvfølgelig være rigtigt at docere, at man ikke må hade blindt, man må have sit had under kontrol. Et forhold som jo også gælder vore andre sindelag. — Kort sagt, det er, som om forfatteren her har forset sig på nogle tilfælde af ukontrolleret had, had, der er født af ondskabsfuldhed og lignende, og derved har tabt det legitime had af syne. End ikke i evangeliets etik fordømmes ethvert had.

Endnu er der grund til at knytte et par bemærkninger til Wulffs behandling af samvittighed og moral. I *Idéen* findes et kapitel om dette spørgsmål med mange henrivende aforismer, f. eks.:

— Man kan ofre alt for andres skyld, kun ikke et — ikke sin samvittighed.

— Enten må vi følge vor samvittighed, eller også forfølger den os.

Men man bliver forstemt ved at læse andre ting:

— Samvittigheden gør menneskene til enere med selvansvar, moralen gør dem til en flok, hvor det at ligne hinanden er målet.

— Samvittigheden opleves, moralen overleveres.

I al denne lovprisning af samvittigheden på »moralens«
bekostning synes der ikke at være redning for det sociale livs etik, gruppe-etiken eller hvad man vil kalde det. Man tænke sig en jord med 3 milliarder mennesker, hver med et fint samvittigheds-
liv, men som bortset fra kærestesituationerne ikke kan komme ud af det indbyrdes! Måske fortjener de forhåndenværende moralregler — altså omgivelsernes og medmenneskenes krav og opgaver til den enkelte — kun ringeagt. Men uden at man bliver i stand til at danne grupper med fællesskab om visse vurderinger, som igen kan skabe en uvilkårlig respekteret moral, ser det ikke godt ud for menneskehedens fremtid. Vi må efterlyse, hvad Wulff vilde kalde gruppe-samvittighed eller gruppe-erkendelse.

Lad disse kritiske bemærkninger være de dråber malurt, der forøger virkningen af en dram. Når en forfatter skriver 3000 aforismer, er det umuligt, at alle kan være enige med ham i dem alle. Men aforistikerens vil sikkert også mene, at næst efter tilslutning er det bedste, han kan ønske sig, opposition.

*

Georg Wulffs fem første aforismesamlinger blev langt om længe udsolgt, nu er de ikke til at skaffe. Skulde man ønske noget for filosofien i Bakkehuset, skulde det være et genoptryk af de udgåede samlinger. Det er et livssyn, der har været under udfoldelse og stadig er under udfoldelse i dette både fra formens og tankens side højst værdifulde aforismeværk, og de første samlinger kan ikke undværes i totalbilledet.

CARL JØRGENSEN.

NIS PETERSENS LYRIK

I 1951 udkom Nis Petersens digtsamling »For Tromme og Kastagnet« — smaa ti aar efter hans død og henved tredive aar efter, at han selv indsendte den til forlaget. Denne hans første bog blev saaledes ogsaa hans sidste — med den lukkes forfatterskabet som en perlekæde lukkes med en laas.

Samlingen har ikke stor værdi paa baggrund af hans modernere værker. Hvad der staar at læse i dens ca. fyrre digte har Nis Petersen siden gentaget i ædlere form og med dybere indhold. Men man vilde i sin tid have bemærket den, hvis den var udkommet som en ung forfatters første arbejde. Der er høj stræben i bogen. Et sind, voldsomt og nærtagende, rører paa sig og røber de uudfoldede talenter.

Saadan indleder Nis Petersen sit forfatterskab:

En susende Knut gad jeg været
i Hvinen mod blodige Rygge,
en Herrens formanende Svøbe
mod Sløvsind og slapt Forfald;
— en Klokkebøje ved Skæret
af Vaneforbandelsens Hygge,
et Malm, hvori Guddommens Finger
bimlede i sit Kald.

Digtet slutter i afmagtsfornemmelse. »Nu vander jeg kun med en Bruse — min Have af dagblaa Drømme«. Men vi, der ved mere end forfatteren vidste, da han skrev sit digt, vi ved at han blev det, han gad været. Motiv og tonefald kommer igen i hans største digt »Da seeren tav blev der stilhed«.

Nis Petersen tilbagekaldte selv »For Tromme og Kastagnet«, som han i februar 1922 havde indsendt til Gyldendal. Det skete

om sommeren, han vilde forbedre manuskriptet. Paa en rejse havde han passeret Mariager, hvor nye inspirationer overvældede ham. Men saa glemte han sit forehavende, eller undlod ihvertfald at omarbejde manuskriptet. Mariager-digtene udkom først fire aar efter, i 1926, i den samling hvormed Nis Petersen traadte frem: »Nattens Pibere«. Da var han vokset meget.

Kærligheden til Mariager har dog næppe været af ny dato. Man maa forestille sig, at Nis Petersen mange gange er naaet ud i det frodige Østjylland paa sine vandringer fra Herning, det øde, gudsforladte hul. Naa, gudsforladt vilde han maaske næppe selv kalde byen. Som lille dreng maatte han paa gaden uddele religiøse traktater, og hans bedstemor, hos hvem han blev opdraget, var af streng missionsk aand. Biblen har ligget opslaaet under lampen i hendes stue. Men noget øde og haardt har der været over Herningegnen for den unge digter. Og derfor kan bakkerne og fjorden, de hvide sejlene skyer over Mariager gribe ham saa stærkt om sjælen, at han derude bliver nødt til at synge:

Saaledes, Mariager, som en elsker,
der elskede sin blide elskerinde,
og som stod op en nat, stod op, gik bort
med hjertets kapsel om et blodvarmt minde —

— — —

og som en dag med hjertet slidt i laser,
vendt hjem, la' ho'det i den elsktes skød —

saaledes føler jeg, at jeg vil komme,
og du vil gribe om mit trætte hoved,
og du vil smile bort, hvad jeg forbrød.

I dette ungdomsdigt har vi Nis Petersen i lilleformat. Man kender ham paa tonen, som baade er fyldig og inderlig, men som samtidig ikke er uden prunk. Der er een stor bevægelse i digtet, man skal være klar over, at her synger en mand, som kan trække harmonikaen helt ud.

Nis Petersen er en spaltet natur. Paa faa undtagelser nær glemmer han i sine digte ikke at gøgle, skønt han er grebet. Saa-dan forbliver han sig selv lig fra først til sidst. Hans storhed er blandt andet, at han har hele sit sind, det splittede, med i sit

værk. Det er sjældent. De fleste digtere formaar kun at udtrykke sig delvis i digt, enten som dybe alvorsmænd, skønt de privat godt kan være skælme, eller som skælme, skønt de privat godt kan være alvorsmænd. Anderledes med Nis Petersen. Han er sig selv, og helt sig selv, i næsten alt hvad han har gjort.

»Nattens Pibere« udkom samme dag som Per Langes første digtsamling »Kaos og Stjernen« — nu to klassikere i dansk litteratur. Men samlingerne er saa forskellige som vel tænkeligt: Nis Petersens er knortet, myldrende af indfald, varm af humør, Per Langes er klar, streng som en græsk vase, uden andet smil end ironiens. Lige saa folkelig den første er, lige saa fornem er den anden. Nis Petersen er prisgivet sine inspirationer, det som bestormer hans hjerte maa han synge om, paa stedet, ellers gaar han til. Per Lange derimod aver sit stridige sind, gør sine digte saa upersonlige, saa objektive som muligt. Ogsaa han kender den store fryd og den dybe smerte, men de røber sig i hans kunst som noget overstaaet, paa en fin skælven i stemmen.

Nu maa man ikke derfor tro, at Nis Petersens digtning er blevet til uden beregning. Vel er han umiddelbar af sind, men ogsaa han gør vers med megen kunst. Han er ikke slet saa sikker paa haanden som Per Lange, men virkningen ligger hos ham heller ikke i det enkelte, velovervejede ord, den grænseløse omhu for detaljen. Han røber sin artistiske nerve i den store bevægelse, i digtenes spænding og kontraster. Læs engang »Hil vejenes folk« fra »Nattens Pibere«. Her kan de enkelte ord godt snuble, men hvilken sikkerhed i grebet om digtets hele form. Hvilken storlaaet modstilling af de haarde, endeløse landeveje, uden barmhertighed, og saa vagabonderne, sprittere og skrog, bumser og bisser, som digteren lyser sin velsignelse over.

Ogsaa han er artist, men samtidig varm og naiv. Og skønt han gøgler, er hans digtning alvor, aldrig kunst for kunstens egen skyld. Den er en kamp. Hans spaltede væsen tvang ham ud i det ene selvpogør efter det andet, aldrig fandt han fred. Han var en hvileløs, en vandringsmand, skønt ikke i det verdensformat, han har villet bilde os ind. Det er jo ogsaa ligegyldigt. Selvom han lyver, taler han dog sandt, for han taler om sine drømme. Og drømme kan være lige saa virkelige som virkeligheden.

Han vilde gerne hvile ud i de simple glæder, men blev altid jaget op paany af sit utaalmodige hjerte. Hør hvordan han synger, dette store mandfolk, naar han staar over for livets lille bitte under:

Jeg samler paa de smaa børns smil
— de smaa børns lyse smil,
og brød man op mit hjertes skal
med bor, med dirk, med fil —

Man fandt den største samling smil,
som nogen tid er set,
man fandt det blide genskær af,
hvad tusind børn har let.

Saadan er han, grov og følsom. Han kan være højrøstet som faa, men ingen var mere værgeløs. I et digt som det om de smaa børns smil blotter han sine hjerterødder.

Allerede »Nattens Pibere« viser at Nis Petersen er en kristen digter. Der er ganske vist ingen direkte bekendelse i bogen, vist ikke i hele forfatterskabet. Han kan ogsaa meget vel have været en fjende af kirken. Men Kristus forstod han, for han var en synder. I »Nattens Pibere« har vi hans første tilslørede skildring af frelseren, her typisk nok skildret som vagabond. Ja, han kom nær til evangeliets landskab, dets lys, de endeløse vandringer i Galilæa, støvet og tørsten. Og han saa Kristus som vandringsmanden, en udstødt blandt de udstødte, en bror.

Martin A. Hansen har sagt, at af de to fætre, Kaj Munk og Nis Petersen, forekom den sidste ham at staa den kristne virkelighed nærmest. Jeg synes han har ret. Kaj Munk er trods alt mere traditionel som oprører, og hans mange krumspring paa prædikestolen gør ham ikke større. Det er først hans skæbne, som gør ham helt stor. Ogsaa hans sind brændte, men det manglede Nis Petersens elementære dyb. Nis Petersen er synderen, mennesket i livets vold, uden bevidst bekendende forhold til Gud. Men han er under en velsignelse. Derfor kan han udtømme sin livserfaring i en lille storladen strofe som denne:

Og jeg har erfaret, at mørket kan komme,
kan tynde, kan kvælende lamme,
for mægtigt at fatte et brændende hjerte
ind i sin mulmende ramme.

Livets frygtelige, storslaaede modsætninger er Nis Petersens motiv. Liv og død, renhed og smuds, vold og velsignelse. I digtet »Kain« griber han for første gang sit motiv med fuldkomment mesterskab. Digtet handler om medskyld. Og mens hans samtidige, og de fleste af hans yngre digterbrødre, i deres ungdomsbøger fabler om at generobre den barnlige renhed og drømmer om menneskehjertets tabte uskyld, saa digter han sin viden om medskyld ud i digt efter digt. Her ytrer hans storhed sig som modet til at bære den tungeste viden: at vi alle har svigtet. Han ved, at mennesket ikke slaar til.

Maaske det dybest set er derfor, Nis Petersen forekommer saa aktuel. Som kunstner er han det jo ikke, han er her nærmest lidt gammeldags, lidt drachmann'sk, med mange store sving af sin digterhat. Men hans motiv er aktuelt. Han taler en sandhed om mennesket, vi alle er i stand til at fatte nu, paa krigens baggrund og under angsten for en ny katastrofe.

Allerede i 1933, da verden uden for Tyskland var sorgløs endnu, ikke mindst Danmark, kunde Nis Petersen udsende digtsamlingen »En Drift Vers« med det nu klassiske digt »Brændende Europa«. Digtet er af usædvanligt format, det rummer alle den følgende digtergenerations centrale problemer. I formen er det ogsaa forud for sin tid, maalt med dansk alen. Det er i frie rytmer, digtet virker nærmest som eet dæmpet, langtrukket skrig. Det er svidende fuldt af angst, og af spot, over menneskers daarskab, vort hovmod, vor ondskab, vor blinde selvtilid og latterlige tro paa fremtiden.

Denne vanvittige larm
 fra presse, fra foreninger, fra møder,
 fra kongresser
 — fra dem, der er valgt til at føre.
 Al denne triumf — alle disse hæse
 skrig af selvbeundring . . . . :
 saa dygtige er vi — saa maalbevidste
 (mod hvilke mål)

— saa oplyste.
 — »oplyste« skriger de.
 Oplysning! — ikke saa megen oplysning
 som en stakkels, søvning lygte
 hejst ned i de slambrønde i os,
 vi kalder vore hjerter.

Ogsaa i dette digt er motivet en kontrast. De voksne: heltene, morderne, de selvtilfredse og hykleriske — og saa børnene med deres »udtryksfulde øjne, som ved alt«. Digtet slutter med en bøn til Gud om, at han vil knuse os i vort skarn og lade en ny slægt vokse op, børnenes rene slægt. Men Nis Petersen var jo ingen drømmer, i de sidste linjer siger han:

Men om dette ikke er muligt
 — saa lad de smaa børn forbarme sig over os
 — lad dem laane os af deres renheds
   og uskyldigheds rigdom
 — en skærv til tæremønt af deres øjnes sandhed
 — og giv os din fred.

Et digt som »Brændende Europa« lader os ane, at Nis Petersens viden om menneskehjertets gru har vokset sig saa stor, at han ikke længere kunde bære den. Man maa forstaa ham ud fra denne indsigt — baade at han greb til flasken og til de vældige løgnehistorier. Det var i disse aar, han skabte myten om Nis Petersen, der lukkede sig inde i sit hus og bombarderede besøgende med tomme ølflasker — eller om jordomsejleren og den store, stormende elsker. Jeg tror, han var bange. Hvordan kunde han ogsaa være andet? Han vidste jo, hvor det bar hen. Og som et anstændigt menneske slog han sig paa brændevin — og drømme. Hans næste digtsamling bærer den karakteristiske titel »Til en Dronning«. Nis er paa vej ind i eventyret.

Baade i »Nattens Pibere« og »En Drift Vers« viser Nis Petersen i glimt sin evne (og svaghed) for sleben, stolt skrivekunst, men i samlingen »Til en Dronning« folder denne evne sig fuldt og straalende ud som en pragtfuld paafuglehale. De nye digte glimter og lyner, og alle hans stærkeste farver er kommet paa paletten. Det er for en stor del dette romantiske klædebon, hans ridder- og narrekappe, som har sikret ham popularitet. Men jeg er ikke vis paa, at de mest pragtfulde af hans digte er dem, som vil leve længst. Guldet er blandet rigeligt op med simili, og mange digte virker alt for overlæssede og tunge. Naar Nis Petersen »lavede« et digt, var han aldrig helt sikker. Men naar et motiv valgte ham og tvang ham til at digte, var han uforlignelig.

»Færinger — frænder« er samlingens bedste digt. Især er optakten mesterlig, paa en gang blændende og gribende:

Naar lomviens unge vaagner en dag
 ved at havet har kaldt
 da puffer dens mor den fra reden
 og følger dens vej, hvor den faldt.
 Som et lyn gaar hun ned og griber
 sit barn paa vingernes sejl
 — taber det, griber det, taber det —
 fører det ømt mod det vældige spejl,
 til det vugger paa vandet.

Rytme og billede er eet. Intet kunde siges anderledes eller være bedre. Og næste strofe, om færingen, hvis vej er som fuglens, slutter sig tæt til den første.

Maaske holder digtet ikke helt, hvad denne indledning lover. Dog er tredje strofe et højdepunkt — ikke bare inden for digtet, men i hele forfatterskabet. Her toner virkelig det gamle testaments vældige poesi i digterens bryst:

Kun Han der ser slangerne parres,
 og bjerggeden føde sit kid,
 veed lomviens tilmaalte dage
 og færingens tilmaalte tid.
 Han udmaaler jubel og klage
 og afvejer gravfærd og dans, —
 Hans vælde er stor som Hans vilje,
 og intet er stort som Hans glans.

»Stykgods« er Nis Petersens næste — og hans sidste — digtsamling. Den udkommer i 1940, besættelsens første aar. Nis Petersen har stadigvæk elegante og fejende vers paa programmet, men ogsaa andet og mere. Han har fundet sin egen dybeste tone igen. Det hænger nok sammen med, at den virkelighed, ingen var saa fortrolig med som han, og som han derfor prøvede at flygte fra, nu griber og holder ham fast. Krigen er brudt ud.

Mens »Brændende Europa« rejser sig over Nis Petersens produktion fra 30'erne som en frygtelig anklage — man maa dog huske, at digterens anklage ogsaa altid er en selvanklage — saa taarner et nyt digt sig op her ved 40'ernes indgang, ikke som en anklage, men som en dom. Det er »Da seeren tav«. Digtet trykkes paa et tidspunkt, efter krigens udbrud, da hverken anklage eller forsvar længere har nogen mening, saa lidt som advarsler eller bøn. Nu er *det* sket, man frygtede mest af alt — den ødelæggende

krig er blevet virkelighed. Og mens Nis Petersen i 30'erne sneg sig afsted paa flugt for tordenvejret, som en landstryger ved nattetide, eller standsede og raabte, om ingen dog kunde se de truende lynglimt paa den sydlige himmel, saa staar han nu paa en gang som en dommer og selv ramt af dommen. Det er ikke formaningerne, men forkyndelsens tid.

Da seeren tav blev der stilhed!
   Hvad havde han egentlig svaret?
 Hvad vidste vi om hans syner
   henover den blegblaa bugt?
 To ord af en dæmpet tale
   — resten i dis bevaret,
 mens dagen svandt som en vingefjer,
   der falder paa ørnens flugt.
 Det tøvende: — Maaske fordi —
   steg mod en haandfuld stjerner
 — skrev sig selv med stjernesvær
   ind i hvert enkelt bryst.
 Saa var det nat — af dem, der blidt
   brummende staar og kværner
 fred i al tvivlens dyst.

Saadan lyder første strofe — og hvilken optakt. Dommen er kun halvt udtalt, kun antydnet, men staar saa meget mere skæbnesvanger og frygtelig paa baggrund af den lyse, blide sommernat. Man gribes af uro og spørger: maaske fordi *hvad?* Saa hedder det i andet vers:

Maaske fordi vi har svigtet
   en halv snes besværlige ord.
 Sveget saa sære begreber
   som ydmyghed, pligt og anger,
 fordi vi var fyldt med overmod
   og sad ved et bredfuldt bord . . . .

Men natten er saa lun og stille — kan det virkelig være alvor? Da er det, at ordene, de to smaa ord, vækker en angst af blund. Det begynder som et suk, der stiger fra en af tilhørerne — et suk, som nu finder vej og »parrer sig med sin mage«. Og saa gaar angsten paa vingerne, den flyver op fra forsamlingen som en skygge af alles hemmeligste tanke — og da staar ordene i luften, glimtende som dolke mod hver enkelts bryst.

Dette er forkyndelsen af livet *som det er*. Andet motiv havde Nis Petersen i virkeligheden ikke.

Man har sagt, at de moderne digtere savner fædrelandsfølelse — og saa meget er der ihvertfald om det, at de helst udtrykker den indirekte. Over den moderne kunst og litteratur staar bevidstheden om, at al god kunst er national, mens al national kunst er daarlig. Saa meget mere mærkeligt er det da i Nis Petersens lyriske produktion at finde et digt, som ganske utilsløret er en kærlighedserklæring til Danmark. Digtet er sin vægt værd i guld, og det opvejer med lethed størstedelen af den sørge- og festlyrik, besættelsestiden afstedkom. Digtet hedder »Hvem rider gennem midnats regn«, og jeg skal her citere dets slutning. Digteren er atter ved sit udgangspunkt, bakkerne ved Mariager fjord, landet som han omfatter i en øm og henrevet følelse. Elskerens er vendt tilbage til sin elskede:

Mit land! for dig et hjerte slaar
— uværdigt som det er.
Al daglig modgang mig forgaar,
naar blot jeg er dig nær.

Min barndoms land — mit dyre land
— om al min skam du ved.
Hvor ofte jeg paa fremmed strand
gik frem i ingens ed.

Nu er din ære atter min
og mit dit nederlag.
Fra denne dag din ros min vin,
din puls mit hjerteslag.

OLE WIVEL.

RELIGIØS VÆKKELSE OG ØKONOMISK FREMGANG

»Vækkelser og kirkelige Retninger i Danmark«, hedder en Bog af Professor P. G. Lindhardt, som er blevet en Del omtalt, ogsaa fordi Professoren fremsatte Bogens Synspunkter i et Radioforedrag og i det udtrykte sig vel saa skarpt som i Bogen. I denne lader han det være et aabent Spørgsmaal, om det »var aandens pust eller andelsmejerierne og englandsexporten, som skabte den grundtvigske vækkelse«; i Foredraget lød det, som om han havde et Svar paa Spørgsmaalet. Nu lader det sig aldrig videnskabelig godtgøre, at der er en Aand, som kan puste paa Menneskestøvet; derimod lader det sig gøre at fotografere Smørdrøtler paa Englandskajen og sætte Billedet ind i en Bog om Vækkelser, som det er gjort i denne, og det er en ret udbredt Formening, at der er en Sammenhæng mellem Smørret og Vækkelsen. Hvis vi gaar ind paa denne Teori, saa er det igen et Spørgsmaal, hvad der er Aarsag og hvad der er Virkning, og for at svare paa det maa vi fastholde den Forudsætning, at Virkning ikke godt kan komme før Aarsagen. Dette har Prof. Lindhardt ikke altid gjort. Nu skal denne Omtale nødig misforstaas, som om jeg ikke satte Pris paa, at der ved Aarhus Universitet bliver skrevet om Morten Pontoppidan og Valdemar Brücker og i denne Bog om Vækkelserne i det hele; det er aabenbart, at Professoren har gjort et stort Arbejde med hidtil ubenyttede Kilder, og hans Bog kunde uden Skade været gjort større end den er, men Landbrugshistorie er ikke hans Fag, og i det, som han giver os af Faget, er der en sørgelig Mangel paa Aarstal og andre Tal.

Det kunde have gavnet Professor L. at vide, at Udskiftningen af Landsbymarken i Sønderjylland foregik helt fra 1600-Tallet; han kunde sat dette Faktum i Forbindelse med den pietistiske Vækkelse, som han nu er nødt til at benægte, fordi han ikke har nogen social Forskydning at sætte den sammen med. Han tror, at Pietismen bare var noget, som Christian VI og hans kirkelige Embedsmænd prøvede paa at lave, og som faldt bort med dem; men Jacob Kloppenborg i Harreby, der saa ud som en af Israels Profeter, og som den ældste grundtvigske Vækkelse talte igennem, han kunde i 1923 sige: Min Far, ja han var Pietist, men hvad det vil sige, det ved I Grønskollinger jo ingenting om. Kloppenborg var gammel, over 90, men Chr. VI kunde han dog ikke huske.

I en Forordning om gudelige Forsamlinger, som kom 1741, har vi Chr. VI's eget Ord for, at der var Aander i Tiden, som han ikke havde kaldt paa, og som han gerne vilde mane ned. Det var i Norge, at en Flok »Sværmere« af begge Køn gik nøgne over offentlig Vej for at holde Daab i en Sø, men ogsaa i Danmark var der Døbere, og dem kunde Kongen ikke finde sig i; han havde aflagt Ed paa ikke at gøre det. Det kan se sært ud, at han paa een Gang vilde fremme og hemme det aandelige Liv, men Prof. L. skildrer overbevisende, hvordan den store Vækkelsestaler Vilhelm Beck forsøgte det samme; han og hans Venner i Indre Missions Styrelse optraadte som et nyt General-Kirke-Inspektions-Kollegium; hele Forskellen er, at Chr. VI ikke var nær saa despotisk som Vilh. Beck. Det omtalte Kollegiums Papirer viser, at Kongen var villig til at »pardonere« enhver Forseelse, som skyldtes »en ængstet, om end vildledt Samvittighed«.

Prof. Lindhardt skriver adskilligt om de store Landboreformer, som han presser sammen til at foregaa i et alt for kort Tidsrum. Han mener, at Udskiftningen og Udflytningen stort set ordnedes i en 10—15 Aar, og at »selvkøbsbevægelsen, som oftest støttedes af herremanden«, blev gennemført næsten lige saa hurtig. »Ved midten af det 19. aarhundrede var praktisk talt alt fæstegods afløst af selveje.« Efter det skulde man tro, de var tossede, de Rigsdagsmænd af Venstre og Højre, der en Snes Aar igennem ikke havde større Ting at strides om end om Fæstet skulde afløses ved Tvang; men det var de ikke; Aar 1850 var der af Fæstegods 113.512 Tdr. Hartkorn, 36 pCt. af Landets Bondejord.

Om Udskiftningens Betydning for det kirkelige Liv har Prof. L. meget store Tanker; da den blev gennemført, »brast ikke blot den gamle kollektive bondekultur og afløstes af en individualistisk kultur, . . . da brast ogsaa den gamle kollektive kirkelige religiøsitet og blev til personlighedsreligion . . . Da bonden økonomisk, politisk og socialt blev en individualist . . . mistede han den traditionelle aandelige afhængighed af kirken.« Det traditionelle Kirkesyn synes at have staaet i Forbindelse med, at »kirken havde altid ligget midt i byen«. . . og at »præsten boede midt iblandt dem som Guds og kongens repræsentant«. Naar det videre hedder, at »anden øvrighedsperson end præsten havde bonden normalt ikke noget forhold til«, saa maa det hævdes, at Bonden altid havde et Herskab, og at »præsten var en bonde blandt bønder og ofte respekteret for sin dygtighed som saadan«, kan der kun være mening i at sige om Tiden efter Udskiftningen; før den havde Præstens Forkarl Sæde og Stemme paa Bystævnet, men Ejerlavet raadte for Sæd og Høst paa Præstejorden som paa de andre Gaarde, og nogen personlig Dygtighed var der ingen Lejlighed til at vise. For Resten var det gamle Bondesamfund langt fra lige kollektivt over hele Landet. I Musse og Fuglse Herreder boede 100 pCt. af Bønderne i Landsbyer, saa der var »vi« altsaa rene Kollektivister. Bornholmerne derimod, som aldrig havde Landsbyer, var vel Individualister. Men hvad saa med de Herreder, hvor 40 pCt. boede paa

Enkeltgaarde og 60 pCt. i Landsbyer; har de to Racer der holdt sig adskilt, eller er der opstaaet Krydsninger?

Hvordan skal vi for Resten tro, at det virkede, naar Bønderne nok skiftede Landsbymarken, men ikke flyttede Gaardene ud fra Landsbyen og altsaa stadig boede lige nær Kirke og Præst? Saadan gik det i Sønderjylland og i Egnen mellem Kolding og Vejle. Her blev Bønderne Selvejere 1764 og udskiftede Markerne omkring 1780; efter Teorien burde der saa snart have kommet en Vækkelse, men hvem ved af nogen før i de Dage, da Moe blev Præst i Skanderup? Men saa kom den ogsaa; de velstaaende Bønder af gammel Selvejerslægt var ikke uimodtagelige for Indre Mission i dens strengeste Form.

Saa er der Vestlolland; naar Prof. Lindhardt medregner den Landsdel til dem, hvor Bondefrigørelsen kom sidst, maa han i Øjeblikket have glemt Chr. Reventlow; hans Bønder kom forud for alle andre i Kongeriget; Prof. Chr. Paulsen fra Flensborg saa i senere Tid, at de vestlollandske Bønder var fuldt paa Højde med dem i Angel. Chr. Reventlow syntes paa sine gamle Dage, at hans Bønder nu var herlige Mennesker, virksomme i alt hvad der var godt; at der er foregaaet noget ogsaa i deres Indre, kan ses deraf, at de og deres Efterkommere samt dem omkring Ludvig Reventlows Brahetrolleborg ikke rigtig har haft Brug for senere Vækkelser. Var det ikke Overbibliothekar Carl S. Petersen, barnefødt i Købelev, som holdt af at sige: Ja, jeg er fra Lolland, og der er ingen Aandsliv — Gud ske Lov! Derimod var og er der et veludviklet Næringsliv, og der var meget tidlig Englands-export af Hvede og Ærter.

Om Klassedelingen paa Landet synes Prof. Lindhardt at have uklare Forestillinger, skønt han kender Skrubbeltrangs Bog om Husmænd og Inderster. Lad os da slaa fast, at der før 1788 i mange Egne var lige saa mange jordløse Mænd som Gaardmænd. Der var Brug for dem visse Tider af Aaret, bl. a. fordi Hoveriet tog saa megen Tid, og da de skulde leve hele Aaret, fik de gerne Lov til at have en Ko eller to og at dyrke den Jord, som de havde Gødning til. Denne Sædvane var ingen »Ret«, men Rentekammeret søgte alligevel at faa den respekteret ved Udskiftningen; hvor det havde den afgørende Indflydelse, blev der nedlagt en eller to af Landsbyens Gaarde og Jorden fordelt med 3—4 Tdr. Land til hver Husmand. Naar Prof. Lindhardt tror, at disse Husmænd paa Bondejord blev Herregaardsarbejdere, saa har han altsaa ikke set det svælgende Dyb, der skilte mellem Hovedgaardsjord og Bondejord.

Selvfølgelig var der Forskel paa Gaardejere og Husmænd, navnlig da Tiderne blev gode; men noget egentligt Klasseskel kunde ikke udvikles, saa længe som de blev bundtet sammen under Navn af Bondestanden og stred den samme Strid mod de samme Fjender. Det var en stor Fejltagelse at tro, at de Husmænd med mindre end 2 Skpr. Hartkorn, som skulde været udelukket fra Valgret, at de var »Kommunister« o. dsl., Monrad havde Ret i, at de var de ivrigste Tilhængere

af Ejendomsretten. De stigende Kornpriser var dem ikke til særlig Gavn uden hvis de var Pundtærskere og tærskede Hvede, men det gjorde dem heller ikke noget, selv om Hveden et Foraar efter en Isvinter steg til 24 Daler Tønden; Smaafolk spiste kun Hvedebrød een Gang om Aaret, efter Mikkelsmesse, naar de fik en Kage sendt fra den Gaard hvor de høstede; Rugbrød og Byggrød skulde deres Huslod kunne forsyne dem med sammen med Mælk af en Ko og et Svin til Jul; de var meget bedre stillet end dem, der boede i et Hus paa en Herregaardsmark og ikke havde andet end den Dagløn, de fik paa Gaarden. Det var dem, der paa Valgdagen blev kørt til Byen paa Herregaardens Vogne for at stemme Højre under Tvang, mens Bondelandets Husmænd sad bag i Gaardmændenes Vogne for at komme hen og stemme Venstre; det Skel holdt sig, til den hemmelige Afstemning blev gennemført; saa stemte Herregaardsfolkene for det meste socialdemokratisk.

De »gyldne tider«, som Kornexporten til England medførte for Herregaarde og Bondegaarde paa den gode Jord, har Prof. L. godt nok fat i, men han gaar alt for let hen over den lange Krise, der afløste dem; det er næsten kun i en Sætning, han antyder, at i 1880'erne var det ikke saa godt. Sandheden er, at det store Prisfald, som var forsinket ved den fransk-tyske Krig, satte ind i 1876; det glemtes aldrig, at da faldt Studene paa Husum Marked 90 prøjsiske Daler paa een Dag; det betød Ruin for alle de store Handlere. Paa Lolland gik de store Kornkøbmænd fallit, og Herregaardsforpagtere, som havde »kørt med fire, de krøb paa fire«. De fleste Bønder klarede sig ved Sparsommelighed, men Krisen blev lang. Der er udregnet et Pristal paa Grundlag af de vigtigste Varers Priser; i 1876 var det 145, i 1895 kun 92. De Varer, som Bønderne skulde købe, blev ogsaa billige, men Gælden og Renterne blev en helt anderledes Byrde end før, og adskillige gik fra Ejendommen. Først ved Aar 1900, omtrent da Venstre kom til Magten, begyndte det at se lidt bedre ud, og Folk turde knap nok tro paa det. Derfor var en af Venstres første Gerninger den at afskaffe Tienden og Hartkornsskatterne. Nu bagefter kan vi se, at der i 1903 ikke var særlig Grund til at gøre det; men Bønder i de Dage havde Krisen i Nerverne — paa samme Maade som Mennesker af forskellig Klasse nu kan have Aarene omkring 1932. Vi vil ikke være fattige, sagde Jens Busk, der ogsaa skal have omtalt Tienden som et Trællemærke.

For mig er der ingen Tvivl om, at naar J. B. talte saadan, følte han sig ikke som Præstens Træl, men som Herremændens, men da der maaske er Læsere, der som Professoren ikke kender Forskel paa privilegeret og uprilegeret Hartkorn, kan en Stump Skattehistorie være gavnlig. Oprindeligt var Adelen skattefri, men skulde værge Landet, jvfr. Herluf Trolles Ord: Hvorfor kaldes vi Herremænd . . . . Under Enevælden blev Skattefriheden ikke helt bevaret, men den, der var levnet, blev udstrakt til alle Gaarde, der før 1664 var Sæde for adelige Familjer, selvom de siden var kommet i borgerligt Eje; desuden havde

Grever og Baroner noget saakaldt Frihedshartkorn. I 1850 foregik der en Udjævning mellem frit og ufrit Hartkorn, men paa den ret mærkelige Maade, at Grever, Baroner og Sædegaardsejere fik en Erstatning fra Statskassen paa 15 eller 20 Gange det Beløb, som Skatteforhøjelsen beløb sig til. Imod dette Kompromis stemte alle Rigsdagens Bønder og saa Grundtvig, som mente, at skulde der gives Erstatning, maatte det være til dem, der hidtil havde givet for meget i Skat, og ikke til dem, der havde givet for lidt.

Efter 1850 var der ikke anden Forskel paa frit og ufrit Harntkorn, end at kun det sidstnævnte gav Tiende; Prof. Lindhardts Oplysning Side 202, at Præstetienden »hvilede som en fast prioritet i al jord«, er ret stærkt vildledende; Herregaardsjord gav ikke saa meget som et Halmstraa til Præstens Løn. Det havde givet godt i Præsteskæppen, hvis der som i 1850 var foretaget en Udjævning, saa al Jord skulde svare Tiende, men det tænkte ingen paa i 1903; derimod lod man som i 1850 Statskassen hjælpe til ved Overgangen, den betalte 7 Gange Tiendens Beløb, saa Bønderne slap med at give 18 Gange Beløbet. Præsterne blev for saa vidt ikke snydt, som der indbetaltes i Stiftskasserne 25 Gange Tiendens Beløb, og disse Midler skulde forrentes med 4 pCt., men Tienden blev beregnet som et Gennemsnit af de sidste 10 Aar, da Kornpriserne havde været meget lave. Siden er Tiendeafløsningsbeløbene blevet til næsten ingenting; men de to Verdenskrige og den med dem følgende Inflation har Bønderne i hvert Fald ikke forudset i 1903. Tienden havde været en tung Byrde, navnlig i den Tid, da den blev ydet »i Kærven«, som hvert tiende Neg, der stod paa Marken, og desuden er der visse Bitoner ved Ordet »ufri«; Københavns Borgere omkring 1660 saa rødt, naar det Ord blev brugt om dem, skønt det bare betød, at de ikke som Adelen var skattefri, og Jens Busk var i 1903 naaet til den samme Grad af pirrelig Selvfølelse som Københavnerne i 1660.

Ogsaa fra Præsternes Synspunkt set var der Ulemper ved det gamle Lønningssystem. Paa Falster sad der Præster, der havde Ministerløn; men hvad havde de i Ringkøbing Amt? At ogsaa Præster kunde se Forskel, gav sig Udtryk i den gamle Vittighed, at i Fredericia mødtes de gamle Præster og de gamle Jernbanevogne; naar Vognene var gamle og halvt opslidt, gik de mod Vest, og Præster i samme Tilstand gik mod Øst, hvis de da havde gode Forbindelser paa højere Steder; Falster var desværre saa lille, at langt fra alle kunde passere en falstersk Præstegaard paa Vej til Pensionistvillaen paa Frederiksberg. Hvordan det var at have sin Formand eller hans Enke »paa Kaldet«, skal ikke drøftes her; Skæbnen kunde være saa ond, at en ung Præst fik to Enker at forsørge. Og for de sidste Præster, der prøvede paa at drive deres Gaard selv, blev det ren Elendighed; Præster blev jo, saa vidt det forhaandenværende Materiale tillod det, skabt om i Mynsters, Martensens og Fogs Lignelse og anede ikke, at der fandtes noget saa uæstetisk som en Mødding.

Om Offervandringen paa de store Helligdage, naar alle Sognets Mandfolk traskede op til Alteret og Degnestolen med deres Offer-sedler, blev der sagt Vittigheder nok, som ikke har nødig at gentages; der var Grunde nok til at ændre Systemet; men Prof. L. kan ikke se andre end den, at Vækkelsernes Folk vilde »sækularisere« Kirken og »likvidere« Præsteskabet som Stand for at faa den forvandlet til en »funktionærstab«. Det sidste Udtryk vender Prof. L. flere Gange tilbage til; han er naturligvis klar over, at Funktionærpræget maa være særlig fremtrædende ved Valg- og Frimenighedspræster, som virkelig kan an- og afsættes som Mejeribestyrere. Heldigvis har han hørt om en af Karl Poulsens Vittigheder, som gik ud paa, at han heller vilde være Pave end Slave, og han indrømmer, at Slave det var Præsten i Ryslinge nok ikke. Det samme kan siges om en halv Snes andre af dem, man mindes fra sin Ungdom; hvor var det trist, at de alle maatte dø, før de hørte den om Funktionærerne; de var alle Folk, der kunde skønne paa en Vittighed. Og de følte sig som frie Mænd sammenlignet med det Slægtled af grundtvigske Sognepræster, der kunde komme ud for en Visitats af Mynster.

Om Biskop Mynster hedder det i Bogen Side 207, at han »forsvarede statskirken, netop af hensyn til det kirkelige livs indre frihed«. Lad os ikke glemme, at han bl. a. forsvarede den ved at lade Politiet afhente Baptisternes Børn til Tvangsdaab, indtil P. Chr. Kierkegaard satte sit Embede ind paa at hindre, at saadan noget skete i hans Sogn. Det hørte ogsaa med til det Forsvarssystem, som han og hans Eftermænd paa Sjællands Bispestol skabte, at Grundtvig og hans Tilhængere skulde holdes ude fra Embeder i København og de større Byer, hvor dannede Mennesker gik i Kirke. Det ved Prof. L. godt, men har han saa Ret til at føre Klagemaal over, at den grundtvigske Bevægelse blev bundet til et landligt »Milieu«? De Mænd, der bar den, blev jo holdt ude fra alle andre, og for Københavnerne, kirkelige saavel som ukirkelige, var de »Guds Ord fra Landet«, som de dannede Kredse holdt sig paa lang Afstand fra.

I Slaget om København sejrede de højkirkelige Bisper paa samme Maade som den klassiske Kong Pyrrhus; det blev ikke Grundtvigianerne, men den »ukirkelige bevægelse«, som tog Hovedstaden fra dem. Men i Kampen om Kirkeforfatning tabte de; de fik ikke Danmark gjort til en Kirkestat med Sjællands Biskop som Pave og de andre Bisper som Kardinaler. Den, der var nærmest ved dette Maal, var Mynster, men han slap ikke helt godt fra sit Sammenstød med Grundtvig i 1839. Det ramte haardt, naar Gr. talte om »Hr. Biskop Mynster og de andre Superintendententer« og nedlagde Indsigelse imod, at disse kgl. danske Embedsmænd skulde kunne lægge Hænderne paa en Mand og derved gøre ham til Biskop i Christi Kirke. Gr. havde før regnet det for en Fejl af Lutheranerne, at de havde brudt med den gamle Bispevielse, der i ubrudt Linje gik tilbage til Apostlene; nu da han — i England — saa Tegn til, at Bispevielsen igen vilde blive mis-

brugt, ansaa han det for en kærlig Styrelse af Forsynet, at vi ikke havde den; men »i begge Tilfælde er den selvgjorte Bispevielse aldeles ugyldig og den selvtagne Ret og Myndighed i Christi Kirke aldeles uforsvarlig«.

Gennem sin Veninde Dronningen havde Grundtvig saa gode Forbindelser paa allerhøjeste Sted, at han kunde bremse Mynsters Kirkeforfatning, saa længe Enevælden stod, og paa den grundlovgivende Rigsforsamling kunde ingen Kirkeforfatning gennemføres. I den sad Grundtvig selv og tillige en Mand som Hans Rasmussen fra Egense, der var valgt i Stubbekøbing, langt fra de gudelige Forsamlinger og de grundtvigske Præster. Han foreslog at afskaffe Bispeembederne og bruge de derved sparede Penge til Forbedring af Folkeskolen. Sognefogden fra Egense var aabenbart enig med Grundtvig i, at en Biskop er en kgl. Embedsmand, som ikke har anden Myndighed end den, han har iflg. gældende Lov og Forordning, og hvis Embede kan nedlægges, hvis det menes overflødigt. Bønder var navnlig i de Dage imod at have mange højtlønnede Embedsmænd, men det var ikke særlig det økonomiske, der forenede Grundtvig og Bønderne med Hensyn til Bispernes Magtstræb, og det var heller ikke ud fra økonomiske Overvejelser, at Morten Larsen kæmpede mod en Kirkeforfatning i Aarene 1904—07, da han sad i det kirkelige Udvalg; Morten Larsen og Uretfærdighedens Mammon havde saare lidet med hinanden at gøre; men for Frihed stred han som en Bersærk.

Prof. Lindhardt paastaar, men beviser ikke, at det ved denne og andre Lejligheder var »bønder og vækkelsesfolk«, som gjorde en Kirkeforfatning umulig, fordi de var fyldt af »den gamle drøm om at blive fri for kirkens økonomiske aag . . . . Kirkens selvstændighed forudsætter — intet viser det bedre end kirkens historie i middelalderen — at kirken er herre over sine egne indtægter og udgifter. Politisk selvstændighed er meningsløs uden økonomisk uafhængighed.« Det kan siges, men der var ganske vist i Middelalderen nogen saakaldte Tiggermunke — som ikke selv kaldte sig Munke — for hvem Vejen til Frihed gik gennem frivillig Fattigdom; ogsaa Prof. Lindhardt kan ved Lejlighed præke økonomisk Askese for Folk af anden Observans: »Ingens liv beror paa, hvad han ejer, selv om han har meget — heder det i Bibelen, og som regel bliver livsrytmen og pulsslaget i en bevægelse langsommere, jo mere den ejer. At være kapitalist — aandeligt eller økonomisk — er at være en evindelig bekymret.« Hvis der er en Kirkeforfatnings-Bevægelse, saa maa den være sluppet af med megen Bekymring, da Rigsdagen skilte den ved Tiender og Præstegaardsjord.

For Resten var der Trang til en Definition af, hvad Prof. Lindhardt forstaar ved »kirken« i Danmark; at den er noget helt andet end den middelalderlige, katolske, internationale Kirke med Hovedstaden Rom, det maa han da være klar over. Skønt man er ved at tvivle, naar man læser: »Nu har (staten) ogsaa overtaget middagen ved bispe-

vielserne; før var det en kirkelig forpligtelse, som Københavns biskop paatog sig; nu er det en statsakt, som udfolder sig i repræsentationslokalerne paa Christiansborg. Det nytter ikke, at man giver bisperne stove, naar de ikke har økonomiske muligheder for at svinge dem.« Alt, hvad angaar Udnævnelser af de saakaldte Biskopper, har efter 1536 været en Statsakt; er nogen i Tvivl derom, da læse han Danske Lov 2—17—1: »I hvert Stift skal være en Superintendent, som Kongen dertil beskikker og stadfæster.« Der sker vel næppe en nyudnævnt Biskop noget, fordi han udebliver fra den omtalte Middag; men ellers gælder for ham den samme Regel som for en anden Mand, der har et Embede, at økonomisk Mulighed for at svinge Stav mod sine overordnede har man kun, hvis man er i Stand til at give Afkald paa Embedets Indtægter.

Nu er det som bekendt hidtil ikke blevet til noget med den store Udvandring fra Folkekirken; i denne Forbindelse maa nævnes, at Bogen paa Side 204 som en af Grundene til, at saadan noget var paatænkt, opfører »den radikale regerings forsøg paa at sikre sig lydige bisper ved systematisk at besætte bispestolene med partifæller«. Det er umuligt at gætte, hvad Professoren tænkte, da han skrev disse Ord; naa, det kan jo være, at han bare skrev. Hvis der nogensinde har været en Biskop, der var radikal Venstremand, saa har han gaaet stille med det.

Efter Læsning af Bogen er det mig stadig uklart, hvordan Professor Lindhardt tænker sig Forholdet mellem Økonomi og Vækkelse. Et af de Steder, hvor han udtrykker sig klarest, er følgende: »Naar vestkystfiskeren hælder brændevinen ud og gaar i missionshuset, naar uldlyden begynder at give til missionens arbejde, saa vender velsignelsen tilbage til ham selv; . . . med flid, orden og nøjsomhed i sine pengesager kan man næsten ikke undgaa at komme til penge i en økonomisk opgangstid.« Men Klarheden er kun tilsyneladende; de to Slags Jyder, der nævnes, havde vidt forskellig Indstilling til det økonomiske, saa det var ikke den, der gjorde dem til Missionsfolk; men at de blev det, kan naturligvis have hjulpet dem fremad økonomisk. Det har Religiositet af puritansk og pietistisk Præg altid kunnet; derfor lavede Grundtvig følgende Stamtavle: Guds frygt avlede Vindskibelighed, Vindskibelighed avlede Rigdom, og Rigdommen fortærede sine Fædre.

Det gaar vist ikke en overalt at opfatte Indre Mission som en Underklassebevægelse. I en lollandsk Præstegaard, hvis Præst sad i Bestyrelsen for Indre Mission, samledes hver Torsdag Aften den »lille Flok«, som var meget lille; til den hørte unægtelig en Kone, der ufor skyldt var havnet i Fattighuset; men der sad ogsaa en Mand, der bestemt ikke hørte til Sognets Proletariat, og de andre faa stod næsten paa hver sit Trin af den lokale Rangstige. Paa den anden Side var Grundtvigianerne aldrig saa ensartet rige, som de i denne Bog faar Skyld for at have været. Det maa vist være det gyldne Skær eller den Raslen af 500-Krone-Sedler, der for mange Byfolk synes at omgive de

sidste Aars Landbrug, der har forvirret Professorens Sanser, saa han ser og hører det samme ogsaa hos tidligere Tidens Bønder. Af denne Rigdom lader han det grundtvigske Aandsliv fremgaa; han taler om »de højskoler, som bondestandens stærke økonomiske og sociale fremdrift rejste, for nu skød de store højskoler for alvor frem: Askov (Schrøder), Testrup (Nørregaard), Rødkilde (Frede Boisen), Vallekilde (Ernst Trier), grundedes alle 1865—66«. I de Aar var der ellers ikke for mange Penge mellem Folk; Krigen i 1864 var ikke saa fæl som Nutidens, men den var ikke helt uden Indvirkning paa Skatterne. Og det var ikke for Bøndernes Penge, de nævnte fire unge Mænd byggede de »store« højskoler, der lige som vi andre var temmelig smaa ved Fødslen. Skolen i Askov hedder »Flors Højskole«; Etatsraad Flor hjalp Schrøder med at skaffe de smaa Penge, der blev bygget for. Nørregaard og Frede Boisen byggede for Penge, de havde giftet sig til, og om Trier kan man endnu høre hans Datter Sigrid fortælle, hvordan hendes Far fortalte sin Far, at han nu ikke skulde have en Drengeskole paa Frederiksberg, men en Højskole paa Vestsjælland. Det er en daarlig Geschæft, Ernst, sagde Jacob Trier som den fornuftige Mand han var, men han skaffede Pengene. Dernæst trak Ernst Trier sine Soldaterstøvler paa og gik rundt paa Veje og ind i Pløjemarken, hvor han kunde finde en Karl, der maaske kunde tænkes at komme til Vallekilde til Vinter; de første Højskoler blev ikke til paa Grundlag af Loven om Tilbud og Efterspørgsel.

Værre er dog det, der læses Side 146: »Gaardmændene betalte, hvad hele den kristeligt-folkelige virksomhed kostede; her talte husmandens smaaskillinger ikke med, og der var heller ikke plads for ham i vognen, naar turen om søndagen gik i fjedervogn med blinkende seletøj paa de trinde heste til valgmenighedskirken, hvor man oplevede, at taget løftede sig under salmesangens brus, og sjælen for af by over stjernerne paa ordets vinger, eller naar man stævnede sammen paa højskolens folkelige møder for at bekræfte fællesskabet — bevægelsens yndlingsord — under de grundtvigske veltaleres tungerappe besværgelser fra udskaarne talerstole i vikingestil.«

Først kan vi slaa fast, at Professoren lige saa lidt som vi andre har set de Talerstole; de gamle Højskoler havde ikke Raad til noget med Løvefødder og Gesvejsning. Hvis han har Lyst til at travestere en af Grundtvigs stærkeste Salmer, saa maa det blive hans egen Fornøjelse. Men ved at læse det andet kommer jeg til at føle mig som Eftermaalsmand — i Vikingestil — efter de to gamle Rødkilde-Elever, som jeg har tjent hos; der var altid god Plads i deres Vogn, i deres Stuer og i de Sale, hvor de tog til Møde. Hvor mon de har gemt sig, de Skoler og de Kredse, hvor Husmænd og Tjenestefolk ikke var velset ved Møderne? Det er let at nævne en Række Kredse, hvor jeg ikke har truffet den Slags Folk; men navnlig vil jeg have sagt i Taknemlighed, at de ikke levede omkring Nørre Ørslev Højskole paa Falster.

KARL RASMUSSEN.

C. P. O. CHRISTIANSEN

Det var et lykkeligt greb, da Jac. Appel knyttede den unge historiker C. P. O. Christiansen til Askov og til den danske højskole. C. P. O. var den gang ret udpræget akademiker og københavner — omend stolt af faderens vestjyske afstamning — og han var stærkt optaget af sociale problemer og prøvede selv at gå ud som almindelig arbejder for at lære arbejdernes kår at kende på første hånd. Efter hvad han senere selv fortæller lyttede han i sin ungdom til flere røster, mest til Olfert Ricard, Skovgård Petersen og Ussing, men fandt også vej til St. Knuds katolske kirke. Faderen, fysikeren professor Christiansen hørte til Vartov kredsen, men der fandt sønnen ikke den gang, hvad han søgte. Han siger selv: »Som vartovbarn og barnekristen, der ikke havde forstået ret meget af grundtvigianismen, som KFUMer, der ikke var nået frem til overgivelsen og som fremskridtstroende, der allermest var optaget af egne personlige problemer, kom jeg i 1913 til Askov.« Undertegnede kan bevidne, det var en levende, men meget spørgende og ufærdig magister, der knyttedes til lærerkredsen i Askov i 1913.

For den, der ikke er historiker af fag, var det altid fængslende at følge de lange linier, han tegnede gennem historien. Hvad enten det var bogstaveligt på den sorte tavle eller blot med sine ord. Var emnet oldtidshistorien, blev en linie alligevel ført frem til belysning af nutidsproblemer, og drejede foredraget sig om disse, blev underbygningen historisk. Altid var han selv grebet af sit emne, og derfor greb han stærkt i unge modtagelige sind, og tusinder blandt dansk og nordisk ungdom tænker på ham med glæde og dyb taknemmelighed.

C. P. O. Christiansen var altid i ånde — kørte altid på højeste gear uden hensyn til kraftforbruget. Han var altid fyldt med

C. P. O. Christiansen.

Fot.: Holt-Madsen.

Født 16. marts 1887 — død 25. august 1951.

nye ideer og forslag, der ikke altid var vel gennemtænkte, men han mente — ikke uden grund — at der jo var folk nok, der evnede at kritisere og skære ned, saa han roligt kunne fremsætte sine planer.

Da de unge askovlærere i 1920 startede Dansk Udsyn, var C. P. O. ivrigt med, og de hyppige redaktionsmøder, som vi dengang havde, betød mere end blot diskussion om artikler til tidskriftet. Det var en meningsudveksling og et sammenspil, der betød meget for hele skolens arbejde. C. P. O. Christiansen, Hans Lund, Rosenkjær og undertegnede var såre forskellige, dog mere i temperament end i meninger og syn. Vestjyderne kunne ikke altid billige, at C. P. O. kunne bruge så stærke ord, for selv om man mente det, så sagde man det dog ikke.

Den der bliver lærer på Askov kommer til at bo — ikke blot i geografisk henseende — mellem Norden og Slesvig. C. P. O. Christiansen blev levende optaget af de opgaver, der forelå både mod nord og syd; men hans indsats i de nordiske spørgsmål blev den betydningsfuldste. C. P. O. Christiansen var den utrættelige talsmand for, hvad han kaldte den nynordiske tanke. Det syn, at skal samarbejdet mellem de nordiske folk være frit og trygt, så må hvert folk uanset tallet have fuld frihed til at udfolde sit sprog og sin særprægede kultur. Han var derfor en ivrig forkæmper for færingernes ønsker om eget flag og sproglig selvstændighed. Han ønskede, at det danske folk skulle være højsindet nok til at overlade islændingene de så ivrigt attråede håndskrifter for dermed at betrygge venskabet mellem de to folk, og han tog stort set nordmændenes parti under striden om fiskerettighederne på Østgrønland. C. P. O. trængte til kontakt og sympati. Han kom sine venner og elever imøde billedligt og bogstaveligt med åbne arme, men i Grønlandssagen viste han, at han kunne stå ene, om det skulle være.

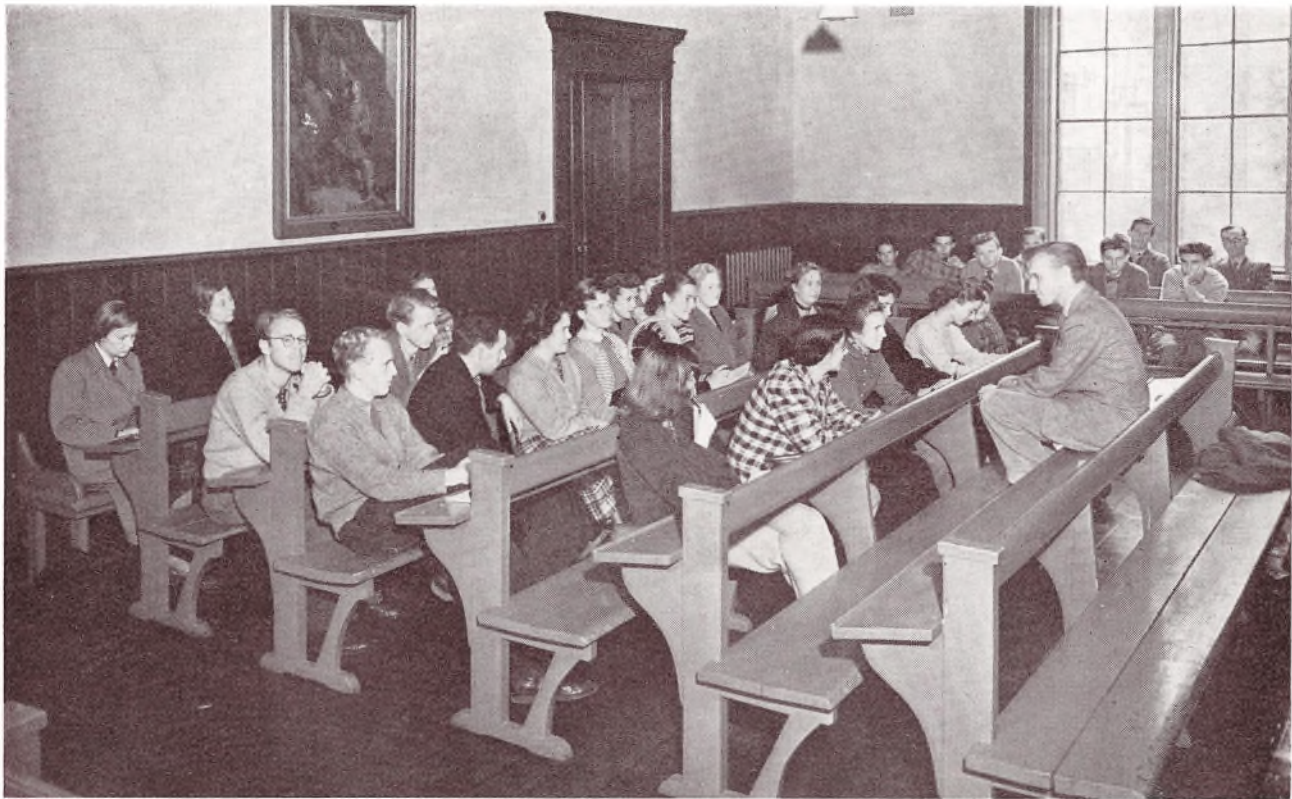
I de senere år var det især Grundtvigs syner om den nordiskvidenskabelige højskole i Gøteborg der fangede hans sind og kaldte på hans rige evner og selvforglemmende arbejde. Han vidste at det endelige mål lå langt ude, men det var på tide at begynde at gå vejen. Han håbede at nå frem til en fællesnordisk folkehøjskole i et højt plan, og de årlige Gøteborgkursus i et af de nordiske lande var skridt på vejen. Hans overbevisning var,

at først og fremmest måtte Grundtvigs syn på mennesket fastholdes, så måtte videnskabeligheden komme efterhånden.

C. P. O. Christiansen var den fødte ungdomslærer, og lærer mere end forstander. Jeg har altid ment, det var en misforståelse, at han forlod Askov, hvor han så helt passede ind, og jeg syntes, så helt kunne udfolde sig. Men det er muligt, Holger Kjær har ret, når han ved jordefærden udtalte, at han ved arbejdet på Frederiksborg højskole blev tvunget ud til større syner og endnu større opgaver, end han havde set på Askov. Og fru Margrethe føjede til, at forstanderstillingen på Frederiksborg mere end lærerstillingen gav mulighed for at blive en virkelig hjælp for de unge i deres brydningsår. Hans hustru føjede til, at han var og ville være hirdmand, og det er rigtigt, at han var parat til at give andre æren for tanker og syner, han selv havde fostret, og at han undertiden som hirdmand var rede til at bøje af for folk, der var mindre høvdinge end han selv.

De svigtende kræfter nødte C. P. O og fru Margrethe til at opgive arbejdet på Frederiksborg højskole nu til august, og så håbede han på et otium, hvor han fortsat kunne arbejde med pennen. Sådan blev det ikke. Stående ved talerstolen på en nordisk folkehøjskole som glødende talsmand for nordens sag sank han sammen. Hans død svarede til hans liv. Kunne vi ønske det anderledes? Den danske højskole er blevet fattigere ved C. P. O. Christiansens død, men vi er fyldt af tak over, hvad han fik lov at give.

J. TH. ARNFRED.

Ole Wivel med sit Særhold i Romantik og Realisme. Nov. 1951.

Sikkerhedsraadets Møde, demonstreret i Dec. 1950 af Juul Andersens Særhold i Verdenspolitik.
Gennem autentiske Replik-Skifter illustrerede de Situationen paa en fængslende Maade.

Johs. Engberg og Amerikanerne i Krogen foran den sammenfoldelige Dør,
der dækker Gaskøkkenet i Hvide Hus' Dagligstue (tidl. »Sporvognen«), Nov. 1951.

En Gruppe af Vinter-Eleverne i Foraaret 1951.

En Vandretur.

ÅRET 1951,

der var så spændingsfyldt, når vi tænker på begivenhederne i den store verden, forløb stilfærdigt og godt i den hjemlige verden, og Askov højskole danner i så henseende ingen undtagelse. Vinterskolen 1950—51 var fuldmeldt. De få ledige pladser for mandlige elever, der var ved skolens begyndelse, blev optagne efter jul. Elevtallet på sommer-skolens forskellige afdelinger var ret stærkt stigende. Den nuværende vinterskole 1951—52 er nærmest overfyldt, men fordelingen på de forskellige grupper er ikke så jævn, som vi kunne ønske. At der kun er en enkelt på III-årsholdet, har vi oplevet før, men II-årsholdet er mindre end ønskeligt, og på I-årsholdet er de unge piger i ret stort overtal.

Det er ingenlunde uforståeligt, at unge, der som regel først har været på en anden højskole og derefter en vinter på Askov, ikke synes, de har tid og råd til at fortsætte, da højskoleopholdet jo ikke giver rettigheder af nogen art. Heller ikke er det uforståeligt, at de unge piger har lettere ved at klare et højskoleophold end de unge mænd, der foruden den faglige uddannelse også skal regne med militærtjenesten. Hvordan det vil gå, når denne yderligere forlænges, er et andet og alvorligt spørgsmål, der ikke skal drøftes her. I øvrigt synes det, som den nedgang i det samlede elevtal, der har været de sidste år, nu er standset. Der er i hvert fald lidt flere elever på de danske folkehøjskoler tilsammen i denne vinter end i den foregående. En væsentlig årsag hertil er formodentlig de ændrede regler for tildelingen af amts-understøttelse, der blev gennemført sidste sommer. Efter de nye regler ses bort fra de unges egen indtægt, når den da ikke er unormal høj, og kun forældrenes indtægt og formue sætter grænsen. Dette betyder, at over $\frac{3}{4}$ af alle elever får understøttelse, og at mange får halvdelen af udgifterne ved højskoleopholdet dækket. Kun hvor der er mindreårige søskende, kan understøttelsen blive endnu større.

Jeg skal ikke denne gang give en kronologisk beskrivelse af skole-årets begivenheder, men kun fremdrage enkelte træk.

Der kommer mange gæster til Askov i årets løb, naturligvis flest om sommeren, men efterhånden også i vinterhalvåret. — »Det danske selskab«, »Mellempølskeligt samvirke« eller undervisningsministeriet får ofte udenlandske gæster, der ønsker at studere folkeoplysning og landbrugsorganisationer, og det ligger da nær — ved siden af de

nordsjællandske højskoler — at henvise til Askov højskole, der ligger på hovedvejen fra København til Esbjerg, med planteforsøgsstationen som nabo, med Rødding folkehøjskole til een side og Ladelund landbrugsskole til den anden og desuden omgivet af andelsforetagender af mange slags.

Naturligvis kan de mange besøg virke noget forstyrrende på det daglige arbejde, men i hverdagen er det dog et festligt indslag. At de fremmede ikke taler dansk, er kun en ringe ulempe, for der er nok både i lærer- og elevkredsen, der hellere end gerne vil øve sig på de fremmede sprog.

Skulle nogen særlig nævnes fra vinterskolen, skal det være et par afrikanere, en skoleinspektør og en præst fra Guldkysten — mennesker, der er i besiddelse af en kultur og charme, der nok kunne rokke ved den sædvanlige overlegenhedsfølelse hos den hvide mand. Dernæst var det årlige besøg af de internationale pædagoger fra London universitet i april måned en fornøjelig oplevelse. De 42 deltagere repræsenterede klodens forskelligste egne: Australien, New Zealand, Canada, Cuba, Guldkysten, Jamaika, Malaya, Pakistan foruden mere hjemlige egne. Den »Klem-aften«, de fremmede gav vore elever, vil sent glemmes: hver gruppe talte, sang, deklamerede og spillede komedie på sit sprog, og hvis racefordomme var så lette at overvinde i storpolitikken som ved en improviseret dans i festsalen den følgende søndag aften, så stod det bedre til i verden, end tilfældet er nu. Vi havde dog også besøg af mere hjemlige folk. Den 26. nov. havde vi besøg af et sangkor fra Randers og Kolding gymnasier, og den 11. marts kom sangkoret fra Haderslev seminarium. Disse besøg giver jo ikke alene vore elever lejlighed til at høre, hvor intens der arbejdes med sangen på disse skoler, men giver også en — omend spinkel — kontakt mellem højskolen og disse andre ungdomsskoler. I samme linie kan nævnes, at vi fejrede skolens fødselsdag d. 19. jan. med et besøg af Ålborg byorkester, der spillede pragtfuldt. Så gav det desuden en tilknytning til dagen, at dirigenten, Jens Schrøder, er en sønnesøn af Ludvig Schrøder. Besøg af sangere og spillemænd hører til de tilbagevendende begivenheder i årets rytme. Derimod var besøget 2. april af 12. bataillon fra Fredericia en usædvanlig begivenhed. Med chefen grev Brockenhuis Schack i spidsen rykkede 360 mand ind i skolegården. Elevkoret sang, vi drak kaffe i festsalen, og der blev fortalt lidt om skolen og dens arbejde. Derefter overværede vi øvelser med de moderne våben ude på plænerne i haven. Det var spændende at se på, men egentlig også uhyggeligt, hvis man havde viden og fantasi nok til at forestille sig den virkelighed, som øvelserne symboliserede. Een ting var imidlertid klart nok: »Jenserner« kunne deres ting, og de våben, der nu anvendes også af fodfolket, er vidundere af teknisk præcision i sammenligning med dem, vi andre tumlede med for en menneskealder siden.

Af gæster, der tillige førte ordet ved vore offentlige møder eller i foredragssalen over for vore elever, skal her nævnes enkelte. Ved månedsmødet i november 1950 talte politikommissær Gredsted om sit specielle arbejde mellem Vesterbros ungdom. Vi blev enige om, at han kunne sende en af sine gutter som elevgæst til Askov højskole, og det er også senere sket.

Overrabbiner Melchior talte i januar til eleverne om Zionismen, og ved månedsmødet i januar drøftede de to redaktører Tage Jessen, Flensborg Avis, og Hans Sigfred Hansen, »Der Nordschleswiger« for åbent tæppe kulturkampen mellem dansk og tysk i grænseegnene. De, der havde ventet et dramatisk opgør, blev skuffede, begge krævede frihed for det folkelige og kulturelle liv og talte så forstående om modparten, så hvis disse to mænd var typiske eller toneangivende for officielle kredse fra begge sider, skulle mindretallene have gode betingelser for at leve under tilfredsstillende kår.

Martin A. Hansen fortalte ved et besøg om de tanker og forestillinger, vore forfædre knyttede til kirkebygningerne. Arne Sørensen talte om forholdet mellem vest og øst, medens Hal Koch redegjorde for sit syn på den grundtvigske højskole og tidens åndsliv.

Den mangeårige askovlærer U. Balslev, der nu er præst i Slagelse, og som på den danske kirkes vegne har en særlig forbindelse med Finland og taler finsk, holdt to foredrag om forholdene i Finland. Den 10. februar, afstemningsdagen for I. zone, fortalte gårdejer Hans Eriksen fra Als meget fængslende om sine rejser i Angel og sine samtaler med angelbønderne. Og endelig havde vi i april besøg af Sigrid Trier, Vallekilde, der med sit strålende humør og uforlignelige fortællekunst trods sine 80 år holdt de unge i ånde i mere end 2 timer.

Vi plejer at foretage rejsen til Sydslesvig i den første del af påskeferien, men i 1951 kom påsken så tidligt, at det var for uveligt at tage ud på færd. Vi ventede derfor til slutningen af vinterskolen og brugte de sidste to skoledage. Tidspunktet havde den fordel, at de få, der ikke tog med, kunne rejse hjem. Turen var som sidst ordnet på den måde, at hver af de 6 store rutebiler med en lærer eller to i hver den første aften kørte ud til en af landsbyerne og havde en hyggelig aften sammen med befolkningen. Eleverne klarede underholdningen med sang, gymnastik og lign. og blev derefter indkvarteret rundt i hjemmene. Indkvarteringen strakte sig fra Flensborg-egnen og langt ned mod Slesvigs sydgrænse, og mange af vore elever, der i forvejen kun kendte lidt til landbefolkningens kår og slet ikke til Sydslesvigs, fik her uventede og uforglemmelige indtryk.

Blandt de begivenheder, der også hører til årets rytme, skal endnu nævnes Luciafesten den 13. december. Fru Linnea Kjær har her skabt en meget smuk tradition. Som det formede sig i år har det nu med små variationer formet sig i en årrække. Fru Kjær beretter om Luciafesterne i Sverige og fortæller den oprindelige Lucialegende. Derefter

læser Bo Rud Selma Lagerlöfs Lucialegende, så bliver der mørkt i salen, og lidt efter kommer Lucia med lyskransen om håret fulgt af sine hvidklædte terner med lys i hænderne. De vandrer syngende op gennem salen, op på scenen og synger en flerstemmig pilgrimssang — så vandrer de atter syngende bort gennem salen. Kaffen bragte de ikke med. Den nydes til Luciabagværket i de enkelte hjem. Så er julestemningen anslået, og den stiger gennem dagene indtil de sidste foredrag før jul og samværet i kirken. Det er en smuk måde at slutte skolen i det gamle år på — her er det Hasseriis og Else Bartholdy, der ordner tingene. Programmet veksler, men det ligger dog fast, at vi først hører sang og musik fra orgelpladsen og til sidst elevernes flerstemmige sang fra kirkens kor. I år glædede vor elev fra sidste vinter, Ella Simonsen fra Kolding os med sin meget smukke sang, og Olga Kaae, der lige er hjemkommet fra Indien, spillede violin, som det er sket, hver gang hun i årenes løb har været hjemme ved juletid.

Selve skolearbejdet er gået støt og roligt gennem hele året uden store ændringer i undervisningsform eller timeplan. Som nævnt i sidste beretning måtte vor norske medarbejder Erling Rønneberg og hustru bryde op til jul sidste år, og magister Tage Hind gled så ind i Rønnebergs sted.

Det nordiske element var dog stadig repræsenteret i lærerkredsen gennem vor svenske lærerinde Birgit Weister, som vi var meget glade for. Birgit Weister faldt så udmærket til både i lærerkredsen og blandt eleverne og følte sig helt hjemme blandt danske højskolefolk. Ole Wivel, som sidste vinter var gæstelærer, er nu i efteråret flyttet til Askov med familie. Annegrethe og Ole Wivel bor på Veum og har fået sig indrettet så smukt i de gamle stuer, og de har altså tillige elevhjem for de unge piger, der bor på Veum, og det tegner til, at de to københavnerne klarer det udmærket.

Den mest betydningsfulde begivenhed inden for lærerkredsen i 1951 var imidlertid, at Poul og Bodil Engberg brød op for at overtage ledelsen af Købmandshvile højskole. Det var vel egentlig ikke sunget for Poul Engbergs vugge, at han skulle være højskolemand. En fin juridisk eksamen og de første trin på embedsstigen pegede i alt fald ikke i den retning. Det var med megen undren, jeg fik at vide, at en statsadvokatfuldmægtig i Ålborg ønskede at blive lærer ved Askov højskole, men når manden var villig til at afbryde en lovende karriere, gå ned i indtægt, sælge sin bil og da forøvrigt også var gift med Bodil Teilmann, datter af vor og skolens meget nære ven overlæge F. Teilmann, så måtte der jo være mening i det, og de 17 års lærervirksomhed ved Askov højskole har vist, at det var der. Poul Engberg har i disse mange år gjort et meget betydningsfuldt arbejde her. Hans store arbejdsevne og omfattende forståelse af højskolens gerning og hans kammeratlige færd har skabt ham venner både inden for og uden for højskolens kreds. Han dyrkede i de senere år særlig Sønderjyl-

lands historie og havde den mest levende forbindelse med højskolefolkene i de andre nordiske lande og var som sekretær i kredsen af »Göteborgtankens venner« C. P. O. Christiansens nære medarbejder. Det er forståeligt, at Poul Engberg nu ønskede at få sin egen skole. Vi havde vel ikke just tænkt, det skulle være »Købmandshvile«, men det er i øvrigt glædeligt, at denne skole, der har særlige muligheder for at komme i forbindelse med byungdommen, bevares som højskole, og Poul og Bodil Engberg, der gennem de mange år har haft et hjem for unge piger her, har de bedst tænkelige betingelser for at føre skolen videre.

Karen har andetsteds fortalt om sommerskolen, her skal blot føjes til, at det nordiske lærerkursus på tre måneder var velbesøgt. Der var mellem 40 og 50 deltagere, og det er netop et passende antal. I juli måned sluttede over et halvt hundrede nye lærere og lærerinder sig til. Vi har gerne villet at det nordiske samarbejde virkeliggøres også derved, at der kommer gæstelærere fra hvert af de nordiske lande. Det er en ordning, der både er ret kostbar og også ofte vanskelig at gennemføre, fordi de talere, vi gerne ville høre, alligevel ikke, når det kommer til stykket, har tid og lejlighed til den lange rejse. Det lykkedes dog i sommer at få alle de nordiske lande repræsenteret blandt gæstelærerne. Fra Finland kom pastor Soothan, fra Sverige den indflydelsesrige kirkepolitiker Mosesson, fra Norge professor Paulus Svendsen, der nu snart er hjemmevant i Askov, og fra Island forfatteren Bjarni Gislason, der selv er Askov-elev. Alle de nævnte havde en foredragsrække på 4—6 timer og bidrog ganske naturligt stærkt til at give det nordiske lærerkursus fylde og værdi.

August måned var i år præget af det nordiske sommeruniversitet. Dette stævne indgik jo ikke som et led i skolens arbejde. Vi gav kun rammerne. Stævnets leder, professor Diderichsen, sagde til indledning, at det var et tilfælde, der så ud som en tanke, at Askov blev valgt til mødested. Helt tilfældigt var det vel ikke: de krav, man stillede til indkvartering, studiekredslokaler, samlingsstuer o. l. var der vel kun et par skoler i landet, der kunne imødekomme. Fra vor side var det ikke tilfældigt, at vi sagde ja til forespørgslen om at give husly til sommeruniversitetet. Dette stævne var udtryk for nordisk samarbejde og for det almene og sammenfattende i det videnskabelige arbejde og lå derfor naturligt i Askovs linie. De fleste af askovlærerne var trætte efter 9 måneders uafbrudt arbejde og tog på ferie, men de, der var med, fortrød det ikke, det var festlige dage sammen med de 225 deltagere: professorer, yngre videnskabsmænd og studerende fra alle Nordens lande. Og selv om modsætningen mellem universitet og folkehøjskole ikke forsvandt, så skabtes der personlige kontakter, der kan få blivende værdi.

Siden besættelsen og beslaglæggelsen af Askov højskole har vi arbejdet på at bringe bygninger og inventar i sømmelig stand. Elevers og venners gode gave efter krigen gav os den økonomiske mulighed, men drømmen om at rive en del af de gamle bygninger ned for at rejse nye og mere tidssvarende måtte opgives. Det ville koste et par millioner kroner, og det ville både privat og nationaløkonomisk være uforsvarligt for tiden.

I anledning af sommeruniversitetet, hvor vi skulle indkvartere de mange fornemme folk fra hele Norden, benyttede vi lejligheden til at modernisere møblementet både i skolestuer og på elevværelser. De gamle, korte senge fra forrige århundrede er forsvundet, og nye smukke senge med gummibunde og gode madrasser er kommet i stedet. Der er nye borde på mange og garderober på alle værelser, ligesom også alle elevværelser nu har centralvarme. Det betyder ikke, at alt nu er i orden, men det betyder, at der nu ikke er så meget, vi skammer os over at vise frem, når der kommer gæster. Selv om de store byggeplaner er opgivet, er der naturligvis adskilligt, der endnu burde gøres. Ikke blot udvidelse af økonomiafdelingen med større spisestue o.s.v., men undervisningslokaler til specielle formål: musiklokale, lokaler til laboratorier og fysisk samling, centralisering af varme anlæg m. m. Det vil endnu koste nogle hundrede tusind. Det er ganske vist stadig alt for dyrt at vedligeholde og opvarme Askov højskole, men som skolen nu står, er den både en anvendelig og hyggelig ramme om arbejdet.

Efterårsmødet havde god tilslutning som sædvanlig. Ved elevmødet lørdag aften talte Karen Bardenfleth, der nu er kommet tilbage fra sit mangeårige arbejde i Indien. Karen Bardenfleth har været både elev og senere lærerinde på Askov. Hun fortalte om forholdene i Indien. De fremmede talere ved efterårsmødet var professor Nyboe Andersen og forstander Hans Haarder, der begge var vel kendte for deltagerne, og biskop Lindegård afsluttede med en gudstjeneste i kirken.

Gennem mange år har vi haft to elevmøder. Sommermødet, særlig beregnet for de sidste årgange, og elevmødet forud for efterårsmødet. Elevforeningen »Askov Lærlinge«s generalforsamling afholdes i forbindelse med det sidstnævnte møde. Det er sjældent drøftelserne på generalforsamlingen sætter sindene i bevægelse, men i år skete der det betydelige, at elevforeningens mangeårige formand fru Elisabeth Iversen ikke ville modtage genvalg. Valgmenighedspræst Dons Christensen blev nyvalgt til bestyrelsen, men traditionen om den kvindelige formand blev opretholdt. Bestyrelsen konstituerede sig med konsulent fru Lis Rasmussen som formand.

Familien på forsøgsstationen står både os personligt og højskolen meget nær. Det har været trygt og godt med fru Elisabeth Iversen som formand. Som statskonsulent Frederik Hansens datter har hun fulgt Askov højskoles liv og arbejde helt fra barneårene, har kendt

det skiftende lærerkollegium gennem de mange år og har den mest levende interesse for gerningen på Askov højskole. Til den tak og hyldest, elevforeningen gav udtryk for ved årsmødet, vil hele skolens kreds gerne slutte sig.

Endelig havde vi i oktober et lille kursus fra det Kooperative Fællesforbund. Det var en ny kreds, der her samledes, men de føltes hjemlige og befandt sig vel, og alle forbindelser, der knyttedes mellem land og by, har værdi — og her har højskolen sin betydningsfulde opgave.

Inden jeg slutter denne beretning, må jeg nævne et par af de gode venner, som Askov, foruden C. P. O. Christiansen, har mistet i det forløbne år. Frimenighedspræst Niels Dael, Liselund, var uddannet på Askov og talte altid om Ludvig Schrøder og de gamle askovlærere med den dybeste taknemlighed. Niels Dael var en af de få, der levede efter indre linier, kun lidet påvirket af, hvad andre skrev og sagde. Derfor var hans tale ikke som de flestes et mer eller mindre personlig præget udpluk af de tanker, der flyder imellem os som fællesgods, men helt oprindelige, formet ud fra egne oplevelser og ofte dybt præget af lønkammerets liv. Niels Dael var en ener, selv om han formåede at samle de mange. Det bliver ikke let — sagtens umuligt — at fortsætte det værk, han begyndte, men den, der for alvor mødte ham, glemmer ham aldrig.

Den anden, jeg vil nævne, er Askov højskoles mangeårige nabo, Jørgen Boesen. Jørgen Boesen var gårdejer i Askov i mere end 50 år, stiltfærdig og meget dygtig. Han var vel den første danske bonde, der fik elektrisk lys og kraft på sin gård, takket være naboskabet og venskabet med Poul la Cour. Jørgen Boesen var selv højskoleelev og en trofast tilhører ved alle offentlige møder på skolen. Når de fremmede kom og spurgte: »Ja, hvad bliver det til — sætter højskolen nu et varigt præg på sine elever?«, så sagde vi: »Se nu til Jørgen Boesen, se på hans hjem, hans bedrift, og så har I set en dansk bonde, som højskolen har præget.«

Fremtiden for højskolen tegner sig vel så usikker som nogensinde, men det nytter jo ikke at spekulere over ukendte muligheder. Højskolefolk må som andre tage opgaverne op, efterhånden som de melder sig, og trøste sig med, at man har ansvaret for, at arbejdet gøres, men ikke for, hvad der til sidst kommer ud af det, og under den forpligtelse kan der vel — hvordan det end går — opleves det, vi ønsker alle vore gamle elever: et godt nytår.

SOMMEREN 51

S kolen som Helhed var i en sjælden Grad præget af Arbejdsiver og Modtagelighed, de vilde ikke bare lytte og brodere, de unge Piger, men selv øve Tankerne ved at arbejde med. Derfor paaskønnede de, at Vejret ikke var saa varmt og lifligt, at det kunde hindre dem i dette. Denne Arbejdsiver plejer at vokse i Sommerens Løb; men i Aar begyndte vi med den, — og det var heldigt, for der var nok, der kunde forstyrre. Den meget omtalte sydjyske Udstilling i Vejen greb naturligvis noget ind; men det blev ordnet med samlede, vel forberedte Besøg dernede.

Som Baggrund for nævnte Begivenhed var Vejret pludselig ideelt: der var kun een Regnvejrsgang i de tre Uger, den stod paa, og Temperaturen var behagelig.

Askov deltog med en beskeden Stand, der dog blev bemærket af en Del. — Højdepunktet i den Forbindelse var jo Kongebesøget, hvor vore fire grønlandske Piger pyntede smukt i vore unge Pigers Rækker, da de med Fanen i Spidsen modtog Kongeparret paa Stationen — og senere blev opfordret til at synge igen ved Afskeden. Vore Billeder vil illustrere denne festlige Begivenhed.

Sommerpigerne kom Kristi Himmelfartsdag og var samlede til Velkomsten Kl. 20 — undtagen de fornævnte fire Grønlændere, der først kom hertil (fra deres Handelsskoler og Kursus) den 2. Juli.

Arnfred mødte dem med at tale om sit Haab om en voksende Menneskelighed hos os alle. Der var Navneopraab efter Kaffen i Dagmarsalen, og Rud læste »Nattergalen«.

Allerede næste Dag fik vi Besøg af 25 Finner, som havde nogle Dages Ophold paa »Askovhus« (Mellempfolkeligt Samvirke).

Der var Dagen igennem arbejdet paa Inddelingen i Arbejdshold, — men Kl. 20 gik Lærerne og Sommerpigerne og de finske Gæster ud i Skoven til vort Gravsted over de dræbte Frihedskæmpere blandt vore Elever i April 1945. Dér talte deres her bosiddende Kammerat, Søren Vestergaard. Man samledes saa ved et fælles Kaffebord i Dagmarsalen — og gik igen ud i Byen en Tur for at se alle de oplyste Vinduer til Ære for Dagen.

Tage Hind og Juul Andersen.

Føraars-Haandbold.

Sommer-Croquet.

Juul Andersen med sit Selskab.

Et spændende Øjeblik i Snowdons Historie.

Fra 2. Aars-Holdets Holland - Englands - Tur.

Flokken parat til Nedstigning i Kulgruberne udenfor Manchester.

Else Bartholdy indbyder til Musik.

Holger Kjær i Samtale med to Kursister.

Skolens Yndlinge i Sommer.

Prædikestolen i Solskin.

Karakteristisk Billede af Erling Rønneberg — fra Nytaar 1951 Lærer ved Sormarka Arbeiderhøjskole, Oslo.

Poul Engberg tolker her Stenenes Tale i Skibelund Krat.

Vore fire søde Grønlandere paa Vejen Stationsplads, hvor de i Spidsen for Sommerpigerne modtog Kongeparret.

Kongen og Dronningen kører til Udstillingen efter »Sommerpigerne« Modtagelse.

Hylling plukker Blomster.

Vor Færo-Pige i sin Fæstdragt.

Jørgen Bukdahl og Fru Magnhild ved en nordisk Fæst i Hvide Sal.

Sommerpigernes hjemmelavede Dragter til de mange morsomme Optrin, de viste os den 15. Juli.

Vinterholdet færdigt til Skibelundtur den 9. Nov. 1951.

Næste Morgen var der, som der plejer, fælles Morgensang for Skolen og Byen paa Plænen ved Dammen med Flaghejsning til Minde om den Morgen for de seks Aar siden, som jo ogsaa de unge endnu kan mindes. — Om Aftenen var Sommerpigerne inde i vore Stuer.

Søndag den 6. Maj førte Johs. Engberg de unge Piger rundt i Omegnen, og om Aftenen samledes de i Foredragssalen om Ruds Oplæsning og drak Kaffe i Avisstuen.

Samtidig var de nys ankomne Kursister, 42 i Tal, samlede i de private Stuer. Arnfred bød Velkommen, og Holger Kjær, som er Kursusets Leder, gjorde Rede for Kursusets Historie og Hensigten med dets Arbejde.

Mandag begyndte Sommerpigerne paa Vævningen og Tirsdag Aften begge Holdene paa Undervisningen i Folkedans. — En Gæst fra Burma, Mr. Aurey Min, var her i fire Dage at studere Højskole og Andelsbevægelse paa Stedet og i Omegnen.

Onsdag Eftermiddag blev brugt til Skibelundtur for begge Hold, ført af Poul Engberg. Om Aftenen var Sommerpigerne inde i Stuerne at synge efter Højskolesangbogen under Hasseriis' Ledelse (hvad de jævnlige er), og Torsdag Aften havde Kursisterne samme Sted en Diskussion om Højskolen. Samtidig havde Else Bartholdy Musikgennemgang med Sommerpigerne i deres Foredragssal.

Sommermaanederne skulde betyde en enklere, mindre anstrengt Arbejdstid end de seks Vintermaaneder; men den dobbelte Undervisning holder os alle i Aande uafbrudt, saa bortset fra de faa Dage fra 28. April til 3. Maj har vi her paa Skolen 9 Maaneders intenst Arbejde med ialt ca. 480 Mennesker aarlig, foruden Efteraarets eventuelle Kurser og ofte ret krævende Gæster, saa de to ekstra, kortere Feriekursus for Mennesker udefra, som vi tog imod denne Sommer — og i og for sig var glade for — betød alligevel en Overbelastning af dem, der særligt satte ind paa at gennemføre disse Kursus, der jo helst skulde mætte Deltagerne.

Der kunde endnu fortælles om Pyntning af Kirken til Pinse, — om Bustur for de hjemmeværende til Randbøl Hede, Jelling, Engsholm, — om 17. Maj-Fest, ledet og udfyldt af vore udmærkede norske Kursusdeltagere, — om Skovtur med Kaffe og Cykletur til Herregaardene, Besøg i Hjemmene og Musik-Demonstrationer; men Pladsen tillader ikke, at det bliver nærmere omtalt. Dog bør det vist nævnes, at Ruds ældste Datter, Hanne, havde Bryllup Pinsedag med Ingeniør Sven Hansen og blev under Middagen i Vævehuset hilst af Eleverne med Sang og Fakler, — og den 17. November stod Gitte Wulffs og Øivind Arnfreds Bryllup paa Bakkehuset.

Nu er vi naaet til 1. Juni, da Udstillingen i Vejen aabnedes; men den blev, som nævnt, besøgt i Fællesskab og efter Forberedelse — og vi tog uanfægtet vor Ribe-Tur 2. Juni i herligt Vejr fra om Morgenen til 18,30.

Søndag den 3. var alle Eleverne Tilskuere ved Odense Teaters Opførelse af Shakespeares: »De to Herrer fra Verona«, som vistest paa Vejen Friluftsteater.

Samme Dag kom Deltagerne i det første af de foran nævnte Feriekursus. De boede paa »Askovhus«.

4. Juni kom 40 finske Sangere, som skulde deltage i Grundlovsfesten og holde enkelte Koncerter i Sønderjylland.

Ved Grundlovsfesten i Skibelund talte Landbrugsminister Hauch og Jørgen Jessen fra Jaruplund, Højskolen i Sydslesvig, og Finnerne sang baade Eftermiddag og Aften. Et mandligt Hold fra Egnen viste Gymnastik paa det betydeligt forstørrede Gulv paa Festpladsen, hvor der sidst paa Aftenen blev danset, væsentlig af Egnens Ungdomsforeningsmedlemmer, og alt gik smukt og festligt.

Samme Dags Middag havde vi Besøg af et Selskab paa 50 Personer fra en højere Landbrugsskole, »Herford« i Tyskland, ført af deres Forstander.

Fra 10. til 23. Juni igen et 14 Dages Kursus for udefra kommende Deltagere, som denne Gang boede paa »Rolighed« og befandt sig glimrende.

Tirsdag den 19. Tur til Vejrs og Blaavand for Sommerpigerne og »14 Dages Kursisterne«, — en vellykket Tur i smukt Vejr.

Nordisk Lærerkursus var i Sydslesvig fra 17. til 20. Juni. Herefter holdt Knud Hansen en Række Foredrag om Søren Kierkegaard.

Den 22. holdt vi Afskedsmiddag med Lærerkredsen for Bodil og Poul Engberg og de hjemmeværende Børn. De skulde nu overtage Ledelsen af en Højskole, »Købmandshvile« — oprettet for unge Handelsmænd og liggende mellem Hørsholm og Rungsted. Det omtales nærmere i Arnfreds Beretning.

Lørdag den 23. begyndte vort Elevmøde, især for de yngste Aargange. Vi holder jo endnu et i Forbindelse med Efteraarsmødet 2. Søndag i September.

Kl. 19,30 talte Rud om Mennesket og Digtningen. Derefter sang vor Elev fra sidste Vinter, Ella Simonsen, til Else Bartholdys Akkompagnement fra et Vindue i Avisstuen ud mod Haven, der var oplyst af Projektørlys, og hvor man havde det herligt i den stille Sommeraften. Der var Kaffe i Dagmarsalen, og man sluttede med Baal paa Boldpladsen, hvor Arnfred talte lidt om Sct. Hans-Blussets Historie. Nogle fortsatte med Folkedans i Festsalen under Kammas Ledelse, andre gik vel en Tur.

Ved Middagen i Festsalen Søndag holdt bl. a. Wulff en af sine rammende Taler (»Korset og Trolden«), og Arnfred berettede om den Holland-Englandstur, som Juul Andersen og 2. Aars Eleverne fra Vinteren havde sendt Hilsener fra i Form af Fotografier og Beskrivelser.

Kl. 16 talte Arnfred om Højskolens Stilling til sin Opgave som liv-

givende Faktor — som Svar paa Kritik — og om dens Forhold til Videnskaben og Planerne om Sommeruniversitetet her i August. — Poul Engberg talte om sit hidtidige og sit kommende Arbejde, og om Aftenen læste Skolens Lærere plus Boghandleren »Vor By« (Thornton Wilder).

Mandag Formiddag talte Holger Kjær for Gæsterne og de Elever, der vilde deltage (den almindelige Undervisning var suspenderet den Dag). Dernæst gav Else Bartholdy en Musiktime med værdifuld Hjælp af Ella Simonsen. Om Eftermiddagen talte Ole Wivel om Martin A. Hansens Novelle »En Midsommerfest«.

Om Aftenen: Samtale i Stuerne, Frugtgrød i Dagmarsalen og en kort, men samlende Stund i Kirken. — De ivrigste fortsatte bagefter Samtalen i Stuerne, og der sluttedes med Musik.

[Tirsdag den 26. holdt Brugsforeningen Jubilæumsfest i Festsalen med 225 Middagsgæster og Oplæsning af »Vor By«, tidligere omtalt.]

Den 28. var Kursisternes Aften, og de gav fængslende Beskrivelser af deres meget forskellige Oplevelser fra Indkvarteringen i Sydslesvig.

Den 29. flyttede Ole Wivel med Familie ind paa Veum.

1. Juli kom vort nordiske Julikursus paa 47 Deltagere, hvoraf 30 var fra Landets forskellige Egne, Resten fra Island, Norge, Sydslesvig, Hannover. De var samlede i Stuerne om Aftenen til gensidig Præsentation og Orientering. — Lige forud havde vi et kort Besøg af det Selskab af Tyskere fra Hamborg og Omegn (Mellemfolkeligt Samvirke), som var paa Askovhus og nu og da tog Del i, hvad der foregik paa Skolen.

I de Dage var her ogsaa adskillige andre interesserede og interessante Gæster: den svenske Højskolelærer Ejnar Wallin, Rektor Mosesson fra Stockholm, som var Taler paa Lærerhøjskolen, et Par finske Gæster, Frkn. Sorsa og Hankela, og endnu en svensk Højskolemand, Erik Sjöquist.

Søndag den 8. kørte Sommerpigerne i 3 Busser til Sydslesvig med mange Ophold undervejs, ledsagede af Johs. Engberg, Hasseriis, Fru Wulff og Kamma Laursen. Det var en begivenhedsrig Tur, som varede til Tirsdag Aften.

Lørdag den 14. saa vi Sommerens tredie Film: »Lev stærkt, dø ung«. De to tidligere var »Et Barn eftersøges« og »Pinky«.

Søndag den 15. underholdt Sommerpigerne alle os andre med et meget afvekslende og fornøjeligt Program — Fotografiet viser noget af det brogede og fantasifulde, der prægede Aftenen.

Endnu et Par Gæster skal nævnes: Departementschef for Japans Landbrugsministerium Sen-ichi Tanigaki, Dr. Renner fra Schweiz, Ragna Nicolajsen fra Norge (en fantastisk levende og frodig Skikkelse), Mr. Sumitra fra Indien — og Pianisten Jørgen Uhde fra Leipzig, der gennem en Vekslen af Ord og Toner gav os en stor Oplevelse.

Nu kommer de afsluttende Dage: 27. Juli med Haandarbejdsudstil-

ling og Gymnastikopvisning, belønnet med et Bal, og den 28.: Afslutningsmiddag og Arnfreds Tale i Festsalen, de enkelte Holds taknemlige Udtalelser og til Slut den mere personlige tagen Afsked. — For mange er den Aften et Punktum efter en lykkelig Tid, som de ikke tør vente vil fortsætte, for andre maaske Begyndelsen til at »vandre i et nyt Levned«.

Som tidligere nævnt tog de mindre og kortvarige Elev-Hold haardt paa vore i Forvejen anspændte Kræfter, og maaske fik Julikursisterne knap saa megen personlig Opmærksomhed, som vi gerne vilde have givet dem; men alt i alt var det en herlig Sommer. *Tak* til alle dem, som tog Del i den!

KAREN HELWEG ARNFRED.

2. AARS STUDIEOPHOLD I HOLLAND OG ENGLAND

Sidste aar besluttede vi i forbindelse med 2. aars kurset at tilbyde fortsat 2 maaneders studieophold i Holland og England. Vi mente, at da 2. aars studieholdene forsøger at give et overblik over det 19. aarh. udvikling paa aandslivets og det politiske og økonomiske livs omraade, ville det være af stor værdi for dem, der kan afse tid til det, gennem ophold og studier i et par af de paagældende lande at faa lejlighed til at møde mennesker, komme ind i hjemmene og faa et førstehaands indtryk af stillingen baade i kulturliv og erhvervsliv. Deltagerne forberedes i løbet af 2 aars kursus til at kunne saa meget engelsk, saa de kan klare sig taaleligt og forstaa en forelæsning paa engelsk. Men en af Askovs lærere deltager i studieopholdet, og efter hver forelæsning sikrer man sig, at alle har forstaaet hovedlinjen.

Vi mente det ogsaa værdifuldt med et saadant studieophold for derigennem at give en øget baggrund for mellempøkelig forstaaelse og en bedre udnyttelse af baade tid og penge for de unge, der vil ofre nogle maaneder paa at lære et andet folk at kende, end hvis de selv drager afsted og kun vanskeligt kan skaffe de rette forbindelser, saa deres indtryk ofte bliver for tilfældige.

De to maaneders kursus var tilrettelagt med 8 dages ophold paa Bergen Folkehøjskole, N. H. Her fik vi foredrag om hollandsk skolevæsen, ungdomsarbejde, kirkeligt liv. Ligeledes belystes i forelæsningsprogrammet de vigtigste sider af det politiske liv og erhvervslivet. Mareika Geertema var os en dygtig leder baade i skolearbejdet og paa besøgene ved hollandske erhvervsvirksomheder.

Fra Holland gik turen over Bruxelles til England. De første 14 dage indkvarteredes eleverne i engelske hjem i Baildon, en lille by i nærheden af Leeds. Gruppen fik her en overvældende straalende modtagelse, og i løbet af de 14 dage lærte de baade meget engelsk, fandt gode venner for fremtiden og fik et nært indtryk af engelsk familieliv. De næste 4 uger tilbragte gruppen paa Holly Royde College, der hører under Manchester universitet. Her var et specielt forelæsningsprogram tilrettelagt for vor gruppe. Det var helt førsteklases, og vi fik gennem ca. 50 forelæsningsprogrammer med tilknyttede spørgetimer en alsidig belystning af en lang række engelske kulturproblemer og af vigtige sider af engelsk politik. Fra Holly Royde var der tilrettelagt besøg paa vigtige erhvervsvirksomheder som maskinfabrik, tekstilfabrik og ikke at forglemme et besøg i en kulmine.

Andre grupper opholdt sig i kortere tid paa Holly Royde sammen med os, og der var herigennem lejlighed til at knytte nye kontakter.

Opholdet i England sluttede med et 4 dages besøg i Oxford og London.

S. J. A.

Gunnarsen, Evald, Husmandsskolen, Odense.
 Hansen, Børge, Hostrupsvej 20, København.
 Høgh, Alfred Jensen, Kirkevej 32, Hadsten.
 Jensen, Svend Børge, Kolt fri- og efterskole pr. Hasselager.
 Johansen, Frede Skou, Terslev pr. Haslev.
 Johansen, Jens Peder, Tim.
 Kock, Jens Christian, »Elholm« pr. Sønderborg.
 Lassen, Niels Peter, Hostrupsvej 20, København.
 Malme, Magnar, Sagavoll Ungdomsskule, Gvarv, Norge.
 Mortensen, Aage Schmidt, Tranebjærg, Samsø.
 Nielsen, Arne Bruun, Ry højskole, Ry.
 Nielsen, Richard, Staby Efterskole, Ulfborg.
 Nissen, Jens Gunnar, Husmandsskolen, Odense.
 Pedersen, Alfred, Lægaard Landbrugsskole, Holstebro.
 Skogstad, Ola, Sund Folkehøgskule, Sakshaug, Norge.
 Skorstensgaard, Jørgen, Høng landbrugsskole, Høng.
 Teichert, Frits, Fjordvang Skolegaard, Velling.
 Wergeland, Norvald, Vereide, Nordfjord, Norge.
 Villadsen, Anker M., Vestergaard, Smallegade 36, København.
 Vindspoll, Trygve, Nordmøre Folkehøgskule, Surnadal, Norge.
 Haugerud, Håkon, Mysen, Norge.

Julikursus 1951.

Amtoft, Tove, Abildvej 5, Vejle.
 Andersen, H. A. Bjørsløv, Odensegade 7, København.
 Andersen, Rigmor Asgaard, Skødstrup Centralskole.
 Barnkob, Vitte, Ved Kløvermarken 7, København.
 Bjerre, Svend, Nutzhornsgade 1, Vejle.
 Christensen, Alma, Svanegaarden, Nykøbing S.
 Christiani, F. G., »Egelundshuset«, Frederikssund.
 Danzmann, Hans Jürgen, Bödekerstrasse 30, Hannover.
 Einarsdottir, Helga, Island.
 Eiriksson, Einar, Island.
 Formo, Marie, Grong, Norge.
 Gudmundsson, Gunnar, Island.
 Honkela, Helvi Hanna, Finland.
 Hansen, Herluf Kjems, Skødstrup Centralskole.
 Hansen, Marie Kirstine, Ascheffel, Sydslesvig.
 Helgason, Armann, Island.
 Herskend, Karen M., Kærby pr. Hald.
 Jacobsen, Anna Margrethe, Grejsdals Ldv. 59, Vejle.
 Jensen, Anders, Vorbasse.
 Jensen, Osvald, Astrup Skole, Hjørring.
 Johannsdottir, Kristin, Island.
 Jonsdottir, Jona, Island.
 Jørgensen, Lil, Holsted.

ASKOV HØJSKOLES ELEVER 1950—51

DEN UDVIDEDE HØJSKOLE VINTERSKOLEN 1950—51

I. MANDLIGE ELEVER

Der var i alt 120 elever, deraf 114 på 1. og 6 på 2. vinter. I november var der 108, i december 111, i januar 118, i februar 119, i marts 118 og i april 105.

Af eleverne var 47 sønner af gårdejere, 11 af husmænd, 8 af håndværkere og industridrivende, 11 af selvstændige handlende, 4 af arbejdere, 7 af handelsmedhjælpere, 15 af tjenestemænd og 17 af mænd i andre erhverv.

59 af eleverne var landmænd, 1 landarbejder, 6 faglærte arbejdere, 1 ufaglært, 4 kontormedhjælpere, 4 mejerister, 1 gartner, 3 fiskere og sømænd, 1 lærer, 18 studenter og 22 i andre stillinger.

80 elever var mellem 18 og 25 år, 40 var over 25 år.

Der var 63 elever fra Jylland, 1 fra Ålborg amt, 3 fra Hjørring, 1 fra Thisted, 9 fra Viborg, 6 fra Aarhus, 2 fra Skanderborg, 6 fra Randers, 7 fra Ribe, 14 fra Ringkøbing, 7 fra Vejle, 3 fra Haderslev, 3 fra Åbenrå, 1 fra Sønderborg og 10 fra Sønderborg amt.

Fra Fyn var der 10 elever, fra Sjælland 31, fra Lolland-Falster 2, fra Bornholm 1, fra Sydslesvig 2, fra Sverige 1, fra Norge 1, fra Island 1, fra Finland 1 og fra det øvrige udland 5. 32 elever var fra købstæder.

6 havde tidligere været på Askov, 27 på andre højskoler, 25 på landbrugsskoler, 29 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole og 53 i højere almen skole.

II. KVINDELIGE ELEVER

Der var ialt 190, deraf på første vinter 181 og på anden 9. I november måned var der 183, i december 186, i januar 188, i februar 186, i marts 185 og i april 174.

Af eleverne var 83 døtre af gårdejere, 8 af husmænd, 14 af selvstændige håndværkere og industridrivende, 20 af selvstændige handlende, 2 af arbejdere i håndværk og industri, 7 af handelsmedhjælpere, 37 af tjenestemænd og 19 af mænd i andre erhverv.

69 af eleverne var huslige, 29 var handels- og kontormedhjælpere,

2. AARS STUDIEOPHOLD I HOLLAND OG ENGLAND

Sidste aar besluttede vi i forbindelse med 2. aars kurset at tilbyde fortsat 2 maaneders studieophold i Holland og England. Vi mente, at da 2. aars studieholdene forsøger at give et overblik over det 19. aarh. udvikling paa aandslivets og det politiske og økonomiske livs omraade, ville det være af stor værdi for dem, der kan afse tid til det, gennem ophold og studier i et par af de paagældende lande at faa lejlighed til at møde mennesker, komme ind i hjemmene og faa et førstehaands indtryk af stillingen baade i kulturliv og erhvervsliv. Deltagerne forberedes i løbet af 2 aars kursus til at kunne saa meget engelsk, saa de kan klare sig taaleligt og forstaa en forelæsning paa engelsk. Men en af Askovs lærere deltager i studieopholdet, og efter hver forelæsning sikrer man sig, at alle har forstaaet hovedlinjen.

Vi mente det ogsaa værdifuldt med et saadant studieophold for derigennem at give en øget baggrund for mellemfolkelig forstaaelse og en bedre udnyttelse af baade tid og penge for de unge, der vil ofre nogle maaneder paa at lære et andet folk at kende, end hvis de selv drager afsted og kun vanskeligt kan skaffe de rette forbindelser, saa deres indtryk ofte bliver for tilfældige.

De to maaneders kursus var tilrettelagt med 8 dages ophold paa Bergen Folkehøjskole, N. H. Her fik vi foredrag om hollandsk skolevæsen, ungdomsarbejde, kirkeligt liv. Ligeledes belystes i forelæsninger de vigtigste sider af det politiske liv og erhvervslivet. Mareika Geertema var os en dygtig leder baade i skolearbejdet og paa besøgene ved hollandske erhvervsvirksomheder.

Fra Holland gik turen over Bruxelles til England. De første 14 dage indkvarteredes eleverne i engelske hjem i Baildon, en lille by i nærheden af Leeds. Gruppen fik her en overvældende straalende modtagelse, og i løbet af de 14 dage lærte de baade meget engelsk, fandt gode venner for fremtiden og fik et nært indtryk af engelsk familieliv. De næste 4 uger tilbragte gruppen paa Holly Royde College, der hører under Manchester universitet. Her var et specielt forelæsningsprogram tilrettelagt for vor gruppe. Det var helt førsteklases, og vi fik gennem ca. 50 forelæsninger med tilknyttede spørgetimer en alsidig belysning af en lang række engelske kulturproblemer og af vigtige sider af engelsk politik. Fra Holly Royde var der tilrettelagt besøg paa vigtige erhvervsvirksomheder som maskinfabrik, tekstilfabrik og ikke at forglemme et besøg i en kulmine.

Andre grupper opholdt sig i kortere tid paa Holly Royde sammen med os, og der var herigennem lejlighed til at knytte nye kontakter.

Opholdet i England sluttede med et 4 dages besøg i Oxford og London.

S. J. A.

19 sygeplejersker, 14 lærerinder, 1 gartner, 25 studenter og 23 i andre stillinger.

142 elever var mellem 18 og 25 år, 48 var over 25 år. Der var 107 elever fra Jylland, 6 fra Ålborg amt, 19 fra Hjørring amt, 3 fra Thisted, 8 fra Viborg, 12 fra Århus, 8 fra Skanderborg, 9 fra Randers, 12 fra Ribe, 13 fra Ringkøbing, 9 fra Vejle, 9 fra Haderslev og 1 fra Tønder amt.

Fra Fyn var der 19, fra Sjælland 51, fra Bornholm 1, fra Lolland-Falster 6, fra Sverige 3, og fra det øvrige udland 3.

10 havde tidligere været på denne skole, 64 på andre højskoler, 14 på husholdningsskoler, 56 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole, og 100 havde gået i højere almen-skole.

DEN ALMINDELIGE PIGEHØJSKOLE 1951

Der var 62 elever ialt. I maj var der 58, i juni 62, i juli 61. Af eleverne var 17 døtre af gårdejere, 3 af husmænd, 5 af industridrivende, 6 af selvstændigt handlende, 3 af handelsmedhjælpere, 6 af tjenestemænd, 6 af arbejdere, 3 af funktionærer, 2 af fiskere, 11 af mænd i andre erhverv.

28 af eleverne var huslige, 2 arbejdere i håndværk og industri, 11 handels- og kontormedhjælpere, 6 barne- og sygeplejersker, 2 studenter. 13 havde ikke opgivet noget erhverv.

26 af eleverne var fra Jylland, 4 fra Fyn, 20 fra Sjælland, 3 fra Lolland, 2 fra Bornholm, 1 fra Færøerne, 4 fra Grønland og to fra udlandet.

4 af eleverne havde tidligere været på husholdningsskole, 2 på højskole, 12 på aften- og ungdomsskole. 17 kom fra højere almen-skoler, og 27 havde ingen uddannelse ud over folkeskolen.

Ser vi på højskolen i det hele, har der været 310 elever på den udvidede højskole i vinterhalvåret — 120 mænd og 190 kvinder. På sommerskolen har der været 62 elever. Endvidere var der på det 3 måneders lærerkursus 42 deltagere. Regnes det i årselever, d. v. s. hver elev i 12 mdr., bliver det 181.

19 sygeplejersker, 14 lærerinder, 1 gartner, 25 studenter og 23 i andre stillinger.

142 elever var mellem 18 og 25 år, 48 var over 25 år. Der var 107 elever fra Jylland, 6 fra Ålborg amt, 19 fra Hjørring amt, 3 fra Thisted, 8 fra Viborg, 12 fra Århus, 8 fra Skanderborg, 9 fra Randers, 12 fra Ribe, 13 fra Ringkøbing, 9 fra Vejle, 9 fra Haderslev og 1 fra Tønder amt.

Fra Fyn var der 19, fra Sjælland 51, fra Bornholm 1, fra Lolland-Falster 6, fra Sverige 3, og fra det øvrige udland 3.

10 havde tidligere været på denne skole, 64 på andre højskoler, 14 på husholdningsskoler, 56 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole, og 100 havde gået i højere almen-skole.

DEN ALMINDELIGE PIGEHØJSKOLE 1951

Der var 62 elever ialt. I maj var der 58, i juni 62, i juli 61. Af eleverne var 17 døtre af gårdejere, 3 af husmænd, 5 af industridrivende, 6 af selvstændigt handlende, 3 af handelsmedhjælpere, 6 af tjenestemænd, 6 af arbejdere, 3 af funktionærer, 2 af fiskere, 11 af mænd i andre erhverv.

28 af eleverne var huslige, 2 arbejdere i håndværk og industri, 11 handels- og kontormedhjælpere, 6 barne- og sygeplejersker, 2 studenter. 13 havde ikke opgivet noget erhverv.

26 af eleverne var fra Jylland, 4 fra Fyn, 20 fra Sjælland, 3 fra Lolland, 2 fra Bornholm, 1 fra Færøerne, 4 fra Grønland og to fra udlandet.

4 af eleverne havde tidligere været på husholdningsskole, 2 på højskole, 12 på aften- og ungdomsskole. 17 kom fra højere almen-skoler, og 27 havde ingen uddannelse ud over folkeskolen.

Ser vi på højskolen i det hele, har der været 310 elever på den udvidede højskole i vinterhalvåret — 120 mænd og 190 kvinder. På sommerskolen har der været 62 elever. Endvidere var der på det 3 måneders lærerkursus 42 deltagere. Regnes det i årselever, d. v. s. hver elev i 12 mdr., bliver det 181.

NAVNE- OG ADRESSEFORTEGNELSE

OVER

ELEVERNE PÅ ASKOV HØJSKOLE

Sommerskolen 1951.

- Andersen, Elisabeth, Bernstorffsvej 67, Hellerup.
Andreasen, Valborg Erna, Staunsbjerg Mark pr. Sparkær.
Bennett, Nancy, Old Park Community Centre, Grayland's Road,
Bilborough, Nottingham, England.
Bernsteen, Else, Undløse Præstegaard pr. Tølløse.
Bilsgaard, Ellen, Allegade 20 A, København F.
Boesen, Agnethe, »Store Todbøl«, Todbøl.
Christensen, Annelise, Vestergade 3, Pandrup.
Christensen, Birgit, »Abildhøjgaard«, Ommestrup, Mørke.
Christensen, Clara Eleonora, Grønheden Skole, Sæby.
Christensen, Ingrid, Lundager, Beldringe, Fyn.
Christiansen, Birthe, Blegdamsvej 20, København.
Christiansen, Grethe, Tolne.
Dannemand, Astrid, Bjergby pr. Spentrup.
Dinesen, Jytte, Storegade 12, Brande.
Gregersen, Anne Marie, Spangsberg, Esbjerg.
Hansen, Ellen, Aldersminde pr. Søhus, Fyn.
Hansen, Emmy Stenum, Humlegaard, Teestrup, Haslev.
Hansen, Gunnvör, Thorshavn, Færøerne.
Hansen, Ida-Marie, Tornagervej 7, Charlottenlund.
Hansen, Inga, Taagerup pr. Rødby, Lolland.
Hartlev, Kirsten, Trælund Skole, Blaaehøj.
Holm-Christensen, Kirsten, Bygmarken 27, Søborg.
Iven, Inge Elise, Borups Alle 270, København NV.
Iven, Vally Bente, Borups Alle 270, København NV.
Jespersen, Kirsten Krag, Maglehøjgaard, Skælskør.
Knudsen, Else, »Marbjergholm«, Hedehusene.
Larsen, Karen, Skuldelev, Krogstrup.
Marcussen, Elin, Fiskedamsgade 25 A, København Ø.
Mortensen, Inger, Rold pr. Arden.
Møller, Ella, Vestergade 60, Tønder.
Nielsen, Alice, Albert-Naursvej 31, Højbjerg.
Nielsen, Else Bruun, Sønder Ørvad, Hørby.
Nielsen, Tove Ragnhild, Hvam.
Pedersen, Aase Marie, Gundsøllille Mølle, Roskilde.
Pedersen, Ruth Kirsten Marquard, Gedesby Skole pr. Gedser.

Petersen, Erna, Maglebrænde pr. Stubbekøbing.
 Petersen, Grethe, Bramdrupdam.
 Petersen, Kirsten Bisgaard, Bispensgade 12, Aalborg.
 Poulsen, Anne-Bodil, Boeslunde.
 Rasmussen, Anna-Marie, Gierslev, Høng.
 Rasmussen, Edith Margrethe, Skannerup pr. Gjern.
 Schneider, Evelise, Nakskovvej 49, København.
 Seindal, Elisabeth, Ledøje pr. Ballerup.
 Sloth, Mette, Styvelgaard pr. Hvidbjerg.
 Steffensen, Lilian, Maarslet.
 Strobel, Else Merete, Vældegaardsvej 43, Gentofte.
 Svendsen, Ebba Anine, »Elleby«, Aaby pr. Rønne, Bornholm.
 Svendsen, Gerda, Risum pr. Asperup.
 Sørensen, Erna, »Søbjerggaard«, Vindinge pr. Roskilde.
 Sørensen, Ida Richter, »Fanehuset«, Skelskør.
 Sørensen, Kirsten Annie, Stensved st.
 Sørensen, Mary, Falslev pr. Norup.
 Sørensen, Sigrid, Skjørring pr. Galten.
 Thomsen, Ellen-Ingeborg Nørup, »Belvedere«, Bøghsgade 59,
 Horsens.
 Vonsild, Ingerlise, Maarslet.
 Wiuff, Margrethe, Toftlund, Sdj.

Nordisk Lærerkursus 1951.

Kvindelige deltagere:

Clausen, Gerda, Sdr. Villavej 15, Vejle.
 Halvorsen, Aud Agnes, Indre Arna, Bergen, Norge.
 Herskind, Karen Margrethe, Kærby pr. Hald.
 Kieler, Bente, Torvet 1, Horsens.
 Nielsen, Gerda, Stockholmsgade 43¹, København.
 Petersen, Fanny, Vintervej 10, Charlottenlund.
 Rasmussen, Anna, »Elektromøllen« pr. Grejsdal st.
 Schmidt, Elisabeth, Bismarksgade 40, Flensborg.
 Vad, Bolette, Ankerhus, Sorø.
 Edberg, Birgitta, Upsala Gaard, Tillberga, Sverige.

Mandlige deltagere:

Arne, Hermod, Ørstavik, Norge.
 Arvin, Carlo, Idom Hovedskole pr. Holstebro.
 Dybro, Paul Ejvind, Lykkesholms Allé 30, København V.
 Dyrbye, Niels Aage, Landboskolen, Kgs. Lyngby.
 Elkjær, Kristen, Rønshoved højskole, Rinkenæs.
 Eriksen, Carl, Resen Skole pr. Skive.
 Feirup, Mogens, Ribegade 3, København.
 Fredriksen, Arne, Trondarnes Folkehøgskole, Harstad, Norge.
 Gintberg, Børge, Lem.

Gunnarsen, Evald, Husmandsskolen, Odense.
Hansen, Børge, Hostrupsvej 20, København.
Høgh, Alfred Jensen, Kirkevej 32, Hadsten.
Jensen, Svend Børge, Kolt fri- og efterskole pr. Hasselager.
Johansen, Frede Skou, Terslev pr. Haslev.
Johansen, Jens Peder, Tim.
Kock, Jens Christian, »Elholm« pr. Sønderborg.
Lassen, Niels Peter, Hostrupsvej 20, København.
Malme, Magnar, Sagavoll Ungdomsskule, Gvarv, Norge.
Mortensen, Aage Schmidt, Tranebjærg, Samsø.
Nielsen, Arne Bruun, Ry højskole, Ry.
Nielsen, Richard, Staby Efterskole, Ulfborg.
Nissen, Jens Gunnar, Husmandsskolen, Odense.
Pedersen, Alfred, Lægaard Landbrugsskole, Holstebro.
Skogstad, Ola, Sund Folkehøgskule, Sakshaug, Norge.
Skorstensgaard, Jørgen, Høng landbrugsskole, Høng.
Teichert, Frits, Fjordvang Skolegaard, Velling.
Wergeland, Norvald, Vereide, Nordfjord, Norge.
Villadsen, Anker M., Vestergaard, Smallegade 36, København.
Vindspoll, Trygve, Nordmøre Folkehøgskule, Surnadal, Norge.
Haugerud, Håkon, Mysen, Norge.

Julikursus 1951.

Amtoft, Tove, Abildvej 5, Vejle.
Andersen, H. A. Bjørslev, Odensegade 7, København.
Andersen, Rigmor Asgaard, Skødstrup Centralskole.
Barnkob, Vitte, Ved Kløvermarken 7, København.
Bjerre, Svend, Nutzhornsgade 1, Vejle.
Christensen, Alma, Svanegaarden, Nykøbing S.
Christiani, F. G., »Egelundshuset«, Frederikssund.
Danzmann, Hans Jürgen, Bödekerstrasse 30, Hannover.
Einarsdottir, Helga, Island.
Eiriksson, Einar, Island.
Formo, Marie, Grong, Norge.
Gudmundsson, Gunnar, Island.
Honkela, Helvi Hanna, Finland.
Hansen, Herluf Kjems, Skødstrup Centralskole.
Hansen, Marie Kirstine, Ascheffel, Sydslesvig.
Helgason, Armann, Island.
Herskend, Karen M., Kærby pr. Hald.
Jacobsen, Anna Margrethe, Grejsdals Ldv. 59, Vejle.
Jensen, Anders, Vorbasse.
Jensen, Osvald, Astrup Skole, Hjørring.
Johannesdottir, Kristin, Island.
Jonsdottir, Jona, Island.
Jørgensen, Lil, Holsted.

Kotiranta, Ensio, Grankulla, Finland.
Krag, Kirsten, Løgumkloster.
Kristjansdottir, Filippia, Island.
Kristinsson, Magnus B., Kopavogsskola, Island.
Kristinsson, Gudrun, Island.
Kristensen, Inger M., Gentofte.
Lauritzen, Marianne Hyldahl, Sorø.
Lund-Sørensen, Esther, Sønderbæk Skole, Sønderbæk.
Marett, Dagny Agnete, Tolk danske skole, Sydslesvig.
Maulund, Marie-Louise, Frodesgade 43, Esbjerg.
Midttun, Olav, Norge.
Nielsen, Andrea, Vesterhavsgade 20, Esbjerg.
Nielsen, Mogens Duelund, Ankermedet 11, Skagen.
Nies, V., Bjergbygade 2 A, Slagelse.
Olafsson, Hjalmar, Island.
Petersen, Sv. Aa., Horsens.
Pettersson, Gerda, Hunderupvej 30, Odense.
Rask, Gerda, Rolfsgade 23, Kongsvang, Aarhus.
Rasmussen, Anne Johanne Krogh, Hennemmed pr. Lindelse.
Rasmussen, Svend Urban Krogh, Hennemmed pr. Lindelse.
Sigurdardottir, Lilja, Akureyri, Island.
Skjølstrup, Ellen, Hedemarksgade 4, Frederikshavn.
Stenlund, Theodor, Finland.
Sørensen, Grethe, J. Aakjærvej 34, Aabyhøj.
Sørensen, Kirsten Busk, Lemvig.
Sørensen, Niels Roed, »Krogslund«, Gram.
Tang, Agnete, Frb. Bredegade 3, København F.
Thomsen, Thomas, Egense Skole pr. Mou.
Thordahl, Herdis, Salby, Mesinge, Fyn.
Traberg, Anna, Borrebjerg pr. Holstebro.
Worm, Erik, Sorø.
Ægidius, Johs., Pandrup.

Mandlige elever 1951—52.

Abildtrup, Finn, Smedegade 31, Horsens.
Alsinger, Bjarne, Asser Riigsvej 1, Sorø.
Andersen, Knud, Stobberup, Løsning.
Andersen, Niels Erik, V. Sottrup Skole, V. Sottrup.
Andersen, Peter Bundgaard, Baunbjerglund, Haastrup,
Fredericia.
Andersen, Poul Emil, Asylgade 9, Odder.
Andersen, Vagn Boye, Levring, Kjellerup.
Arnfast, Christian, Silkeborg Annoncebureau, Silkeborg.
Arnfred, Knud, Askov Højskole.
Augustinussen, Knud, Tim st.
Bay, Viggo, Højbjerg, Rødkjærbro.

- Baasch, Nicolai, Flensborg By.
Bech, Niels, Skærbæk.
Bergman, Sven, Vinkel, Viborg.
Bojsen-Møller, Finn, Olgasvej 5, Vedbæk.
Bonnerup, Verner, »V. Stenbjerggaard«, Stenum, Brønderslev.
Breum, Bent, Søbjerg 5, Fredericia.
Brødbæk, Ejn. Sørensen, »Vester Brødbæk«, Borbjerg, Holstebro.
Christensen, Steen, Blommevej 6, Aarhus.
Christiansen, Karl, »Hjortbak«, Dorf pr. Flauenskjold.
Crawford, Theodore Francis, 1908 N. Rio Hondo Rosemead,
California, U.S.A.
Dahl, Arne, Klink, Hejnsvig.
Das, Chitta R., Bagalpux P. O. Dt., Cuttack, Orissa, Indien.
Frank, Erik Brogaard, Røjebøl pr. Øster-Lindet.
Frederiksen, Aage, Vantinge, Ringe.
Føns, Fredsgaard, Sdr. Bjært.
Gad, Peter, Lyrskovgade 19, København V.
Geerthsen, Erik, Ejby.
Godiksen, Jens Kristian, Faartoft pr. Thisted.
Hansen, Arne, Anneksgaarden pr. Jerslev, Sj.
Hansen, Erling Chr., 944 Marion Street, Denver, Colorado, U.S.A.
Hansen, Jørgen Ebbe, Skolegade 39, Esbjerg.
Hansen, Jørgen Robert, Jyllandsgade 20¹, Fredericia.
Hansen, Peter, Vindingevej 28, Nyborg.
Hansen, Vagn Oluf Bech, Nourupsvej 11, Jerne pr. Esbjerg.
Hauggaard, Hans, Askovvej 8, Vejen.
Hebsgaard, Lars, Th. Nielsensgade 64, Herning.
Horn, Aage, Vemmenæs, Taasinge.
Hultén, Olle, Töreboda, Sverige.
Høiholt, Per, Jyllandsgade 159, Esbjerg.
Høj, Flemming, Feldum, Vonsbæk.
Iversen, Johan Fr. Legarth, Nørregade 17, Rødby.
Jacobsen, Jacob, Neder Bjerre, Braaskov.
Jensen, Bent Paulin, Bulagergaard, Veerst.
Jensen, Jens Chr., Aastrupvej 19, Hjørring.
Jensen, Niels, Virumstræde 12, Kgs. Lyngby.
Jensen, Ulrik, Østergade 10, Grenaa.
Jensen, Viggo, Enghave, Ingerslev, Hasselager.
Jepsen, Anton Møller, »Egelund«, Stenvad st.
Johansen, Knud, Nørregade 9, Bjerringbro.
Johannesson, Per Burmand, Nyhavn 17¹, København K.
Jørgensen, Knud, Lille-Bakkevej 3, Haderslev.
Könnecke, Karl-Richard, Hardeggen, Krs. Northeim, Tyskland.
Kristensen, Juhl Bagge, Skalstrup, Vemb.
Kristiansen, Lars, Godthaab, Grønland.
Kruse-Hansen, Leo, Solbjerggaard, Kollemorten st.

- Larsen, Arne G., Ejby mark, Ejby st., Fyn.
Larsen, Arne Søndergaard, Harrested pr. Sludstrup.
Larsen, Carsten, Brokbjerggaard, Sjællands Odde.
Larsen, Erik Frede, »Sønder Lie«, Taars, Vendsyssel.
Larsen, Oluf Wainø, Barløse, Assens.
Larsen, Tage, Stefansgade 26, Horsens.
Lyhne, Svend, Søvig Nygaard, Outrup.
Lyngge, Finn, Odensegade 20³, København Ø. (Godthaab, Grønland.)
Madsen, Emil, Hassenkamgaard, Bøjden, Horne F.
Madsen, Knud Hedegaard, Havrebjerg st.
Mehlsen, Lars N. Lindholm, Flade, Nykøbing M.
Mikkelsen, Jens Aage, Holme Østergaard pr. Viby J.
Mortensen, Lars, Nr. Enggaard pr. Birkelse.
Mortensen, Poul Tærsebøl, »Tærsebølgaard«, Veerst.
Mølbak, Jørgen, Højelse, Ll. Skensved.
Møller, Oluf Einar, »Nabegaard«, Vinkel, Viborg.
Neergaard, Andreas de, »Asgaard« pr. Grenaa.
Neergaard, Axel de, »Vindumovergaard« pr. Bjerringbro.
Nielsen, Hans Evald, Aunslev pr. Hjulby, Fyn.
Nielsen, Jørgen, Irisvej 2, Aarhus.
Nielsen, Kristian, Hodde, Tistrup.
Nielsen, Poul Laurits, Demantsvej 37, Fruens Bøge.
Nissen, Erik G., Hovedgaarden, Augustenborg.
Olsen, Helge Schultz, »Sandvaadsgaard«, Fulby, Sorø.
Olsen, Johannes, Toldbodgade 25, Silkeborg.
Pabst, Henrik, »Bøgvadgaard«, Egtved.
Pallesen, Peder Nissen, Mejls pr. Varde.
Pedersen, Niels Christian, Slagelsevej 27, Sorø.
Pedersen, Poul Holme, Riisvang Allé 35, Aarhus.
Pedersen, Uffe, Haandværkerskolen, Vinding, Vejle.
Petersen, Gudmund, Ulkestrup pr. Mørkøv.
Petersen, Jakob, Gensgaard, Rabsted.
Petersen, Svend Aage, Mollerup, Silkeborg.
Petersen, Svend Viggo, Sandbjergvej 67, Vedbæk.
Povlsen, Hans Henning Duborg, Visby, Sønderjylland.
Preuhs, Hermann, Okarben, Oberhessen, Tyskland.
Pugerup, Børge, Hillested, Maribo.
Radoor, Kaj, Korup st.
Rasmussen, Henning, Tjennemarke pr. Søllested, Lolland.
Refsgaard, Bent, Haasum pr. Ramsing.
Rerup, Lorenz, Storegade 81, Flensborg.
Riis, Jens Møller, Overmøjbæk, Thorum pr. Roslev.
Romme, A. P., Kældernæs, Bandholm, Lolland.
Rose, Niels Henning, Lindholm, Allested, Fyn.
Rossen, Nis Peter Jensen, Ørderup pr. Toftlund.

Rørby, Knud, Barrit st.
 Sardal, Christen, Esholte pr. Slagelse.
 Schäfer, Ludwig, Wahlen, Kr. Alsfeld, Hessen, Tyskland.
 Scheel-Bech, Jørgen Erik, Axeltorv 1, Næstved.
 Schou, Poul Kehlet, Ny Kærvej 8a, Hasseriis, Aalborg.
 Sebbelov, Hans Henrik, »Tryden«, Gelsted st.
 Severin, Poul E., Nr. Brogade 8⁴, København.
 Simonsen, Jørgen, »Geddebækgaard«, Kjellerup.
 Skovrup, Torkil, Sønderhav, Kollund.
 Skole, Thorkil Worm, Hyltoftevej 4, Hjørring.
 Skytte, Bent, Horreby, Karleby, Falster.
 Søndergaard, Svend Lykke, Agerø pr. Karby, Mors.
 Sørensen, Karl Alfred, Enslev, Grenaa.
 Sørensen, Kristian Ejvind, Rentemestervej 36⁴, Kbh. NV.
 Sørensen, Lasse Byrge, Lyngparken 32, Kgs. Lyngby.
 Sørensen, Peder Herlev, Als pr. Tvingstrup.
 Terkelsen, Fin, Ry.
 Thomsen, Niels Ove, Tyndkjærgaard pr. Mølby.
 Thomsen, Søren Chr., Gevnø, Store Heddinge.
 Thougard, Niels Høeg, Kindertoftegaard, Frederikslund st.
 Ulmer, Victor Kenneth, 667 South Downing Street, Denver 9,
 Colorado, U.S.A.
 Villadsen, Villads, Godhavn, Grønland.
 Østergaard, Laurits S., Haldager pr. Aabybro st.

Kvindelige elever 1951—52.

Andersen, Astrid, Fæbæk, Lejbølle, Langeland.
 Andersen, Birgit Bjerring, Damgaardsvvej 42, Klampenborg.
 Andersen, Bodil, Søndergade 6, Vamdrup.
 Andersen, Ellen Østergaard, »Ny Rubæk«, Vraa.
 Andersen, Florence G., Hostrup pr. Sulsted.
 Andersen, Inger Dahl, Sdr. Kongevej 12, Kolding.
 Andersen, Ruth Svensgaard, Lystrup pr. Vivild.
 Andersen, Tonna, Søndergade 6, Vamdrup.
 Axelsen, Kirsten, Andebakkestien 4, København F.
 Bach, Gerda Inés, Lin-Calet, F. C. N. G. R., Argentina.
 Bakke, Edith, »Bakke«, Sindal.
 Balle, Else Elisabeth, Høegh Guldbergsgade 113, Aarhus.
 Bang, Gerda, Kirke Helsinge, Gørlev Sj.
 Beck, Aase, Havneingeniørboligen, Esbjerg.
 Bengtsson, Herdis, Egedevej, Fakse.
 Bentin, Anne, Sdr. Sejerslev pr. Højer.
 Beyer, Mette, Toves Allé 4, Fruens Bøge.
 Bidstrup, Vibeke Munk, Pedersker Mejeri, Bornholm.
 Bjørn, Gudrun, Emiliekildevej 50, Klampenborg.
 Boelskifte, Maren, Sdr. Saltum, Vendsyssel.

- Brown, Caroline, 1530 Wagar Avenue, Lake Wood, Ohio, U.S.A.
Bruun, Anne Vibeke, Torvet 7, Frederikssund.
Brygmann, Signe, Fensmark, Holme-Olstrup.
Bundgaard, Edel, Drostrup, Vejen.
Bursøe-Nielsen, Gurli, Munkebjergvej 44, Odense.
Buus, Inger, Valdemarsgade 18, Ringsted.
Carlsen, Elsa, Degnestavnen 13, København NV.
Christensen, Alice, Spodsbjergvej 93, Rudkøbing.
Christensen, Bodil Hastrup, Vilhelmsminde, Bredsten.
Christensen, Margrethe Horsbøl, Aarre Søndermark, Varde.
Christensen, Metha, Holtum, Grejsdal.
Christiansen, Anna Margrethe, V. Haven pr. Dybvad.
Christiansen, Birthe, Blegdamsvej 20¹, København.
Christiansen, Lis, Havnelev skole pr. Rødvig, Stevns.
Christoffersen, Johanne, Helenehøj, Vester Aaby.
Christoffersen, Karen Inge, Julius Thomsensgade 16, Kbh. V.
Clausen, Anne-Lise, »Hvedholm«, Horne, Fyn.
Cohrs, Dorchen, Töpingen, Über Soltau, Hannover, Tyskland.
Crawford, Georgia, 1908 Carlile Ave, Pueblo, Colorado, U.S.A.
Dybkjær, Jytte, Lægeboligen, Aabybro.
Egekvist, Ingrid, Taastrup Realskole, Taastrup.
Edberg, Birgitta, Upsalagård, Tillberga, Sverige.
Elkjær, Ellen Margrethe, Holmsland pr. Ringkøbing.
Engberg, Susanne, Vejlevej 29, Horsens.
Fisker, Ingrid, Thise Torp pr. Jebjerg.
Frandsen, Martha, Kværndrup, Fyn.
Frederiksen, Milla, St. Jørgensbjerg 40a, Kalundborg.
Føns, Helga, Fredsgaard, Sdr. Bjært.
Gammeltoft, Asta, Nr. Dalby pr. Borup.
Gregersen, Marie, Børglum, Vraa.
Grove, Gudrun, Peter Bangsvej 183, København.
Gunhøj, Jonna, Skolegade 12, Brædstrup.
Hansen, Bodil, Kongetoftegaard, Egerup, Ringsted.
Hansen, Ellen, Tyrsbjerg pr. Villestofte.
Hansen, Else, Vilh. Bechsvej 58, Rosenvang, Aarhus.
Hansen, Gerda Illum, Falsled pr. Stensgaard.
Hansen, Erna Spohr, »Kobberdal«, Heininge pr. Slagelse.
Hansen, Grethe Tolver, Toftekærsvej 153, Søborg.
Hansen, Ida-Marie, Tornagervej 7, Charlottenlund.
Hansen, Inger, Næsvanggård, Asnæs.
Hansen, Inger Brodersen, Damgaarden, Valore, Viby Sj.
Hansen, Jensine, Grætrup pr. Roslev, Salling.
Hansen, Jytte, Teglgaardsvej 11¹, Vejle.
Hansen, Kirsten Elisabeth, »Hesselhus«, Sundet, Horsens.
Hansen, Kirsten Kirkeby, Statens Forsøgsstation, Studsgaard.
Hansen, Martha Lomholt, Bøvlingbjerg.

- Hansen, Ruth, Manøgade 5³, København Ø.
Hanssen, Signe-Marie, Flotmyrgaten 220, Haugesund, Norge.
Harrekilde, Dagmar, Eskildstrup pr. Pederstrup.
Hastrup, Birgitte, Kirkegade 102, Esbjerg.
Heerfordt, Elisabeth, Vestre Boulevard 43, København V.
Hedebol, Kirsten Emilie, Fanøgade 6, Esbjerg.
Heissel, Anna, Venbjerg pr. Hoptrup.
Helweg-Møller, Kirsten, Bøgevang 6, Lyngby.
Helweg-Møller, Ruth, Torvegade 35⁶, København K.
Henderson, Nina, Møntmestervej 54, København NV.
Hjort, Karen Marie, Ellinge Skole, Frederikshavn.
Holdensen, Anna, Klelund, Holsted.
Hollenbo, Ulla, Fengersvej 33, Odense.
Holm, Elisabeth, Støvring pr. Randers.
Holst, Ingelise, 4 The Crossways, Wembley Park, Middlesex, England.
Hvirvelkær, Margit, Valdal, Havndal.
Iversen, Bodil, Bechsallé 14, Hvidovre, Valby.
Jacobsen, Helga Nitsche, Bakkekammen 40, Holbæk.
Jacobsen, Kaja Hahn, Hvolris pr. Møldrup.
Jacobsen, Grethe Risegaard, Stidsholt Ungdomsskole, Sæby.
Jensen, Alice, Tycho Brahes Allé 6 st., København S.
Jensen, Birgit, Idestrup Skov pr. Sdr. Ørslev, Falster.
Jensen, Else Johanne, Lindegaard, Gadsbølle pr. Bred.
Jensen, Gerda Johanne, Gadstrup Præstemark, Gadstrup.
Jensen, Gurli Rønn, Eugen Warmingsvej 27, Aarhus.
Jensen, Inger Troldborg, Henrik Rungsgade 9 st. tv., Kbh. N.
Jensen, Iris, Staby, Ulfborg.
Jensen, Sofie Nederby, A/M »Jølby« pr. Erslev, Mors.
Jensenius, Anne Marie, Dreyersvej 36, Kolding.
Johansen, Helga, Ollinge pr. Sdr. Hygum.
Johnsen, Dagny, Hulvej 21, Horsens.
Jørgensen, Anne Grethe, Gyllenmose, Landet B. pr. Svendborg.
Jørgensen, Dorte Godske, Hørsholmvej 109, Gentofte.
Jørgensen, Gertrud Rand, Grenaaavej 4, Rønde.
Jørgensen, Grethe, Saralystvej 2, Højbjerg.
Jørgensen, Gunver, Gyllenmose, Landet B. pr. Svendborg.
Jørgensen, Karen, Lindebjerg, Veflinge st.
Jørgensen, Marie, Slyngsten pr. Felsted.
Jørgensen, Ruth, Karmstensgaard, Ølstykke.
Kamphøvenner, Lise, Ramsherred 45, Aabenraa.
Keck, Birthe, Bjerning pr. Haderslev.
Kielberg, Thora Schat, Vemmelev præstegaard pr. Foerlev.
Knudsen, Helene Alexandra, Mathiesensvej 17, Korsør.
Knudsen, Kirsten, Fredensborggade 5¹, København N.
Knudsen, Margrethe, Aunslev, Hjulby st.

- Knudsen, Meta, Brunde, Rødekro.
Kreutzfeldt, Agnete, Lindeallé 3, Nørresundby.
Kring, Agnete, Anneksgaarden, Viuf.
Kristensen, Mariane, Hindborg, Hem st., Salling.
Kristensen, Sigrid, Mulstrup Mølle pr. Ringsted.
Kristensen, Valborg Kryger, Karby Mejeri, Mors.
Kristiansen, Agnete, Stenderup Skole, Holsted.
Krumbach, Lis, Blidahpark 22², Hellerup.
Kudahl, Edith, Stubbergaard, Sevel pr. Vinderup.
Kærsgaard, Kirstine, Stationsvej 62, Skalborg.
Ladefoged, Grethe Brandt, Alstrup pr. Tranbjerg, Samsø.
Larsen, Birgit, Vraa Bio, Vendsyssel.
Larsen, Birgitte Thorø, Kastanieallé 9, Vanløse.
Larsen, Ellen Sofie, Rolfsted pr. Langeskov, Fyn.
Larsen, Ellen, Elledede pr. Kalundborg.
Larsen, Elsebeth, Steffensminde, Nørre Alslev, Falster.
Larsen, Gerda K., Hejnede, Borup Sj.
Larsen, Gerda, Vandet Mejeri, Vandet st., Thy.
Larsen, Margit, Skovmose, Nr. Broby.
Lauesen, Karen, Spodsbjergvej 32, Rudkøbing.
Laesgaard, Magda, Simmersted, Sønderjylland.
Lei, Esther Christensen, Arnum.
Leth-Espensen, Inger, Aarhusvej 15, Randers.
Lind, Birgit, Havnegade, Gudhjem, Bornholm.
Lissau, Kirsten, Ordrup Jagtvej 51, Charlottenlund.
Lomholt, Ebba, Ørsted.
Ludvigsen, Tove Isted, Torvegade 7, Fakse.
Lund, Lotte, Krathusvej 10, Risskov.
Marcussen, Elin, Fiskedamsgade 25a¹, København Ø.
Mehlsen, Eli Kristine, Lindholm, Flade, Nykøbing M.
Mengel, Anna Kirstine, Bøgelyst, Jordløse st.
Mortensen, Solvejg, Rødegaard pr. Helsingør.
Møller, Ella, Vestergade 60, Tønder.
Nannerup, Gerda, Gl. Rybjerggaard pr. Roslev.
Nielsen, Aase, Tingjellinge, Dalmose.
Nielsen, Ane Marie, Ingemanns Allé 211, Esbjerg.
Nielsen, Asta Kirstine, Bøgholt, Kastrup pr. Vordingborg.
Nielsen, Inger Kirstine, Vilslev pr. Gredstedbro.
Nielsen, Johanne, Ingemanns Allé 211, Esbjerg.
Nielsen, Karen Stoumann, Høeghsmindevej 57, Gentofte.
Nielsen, Kirstine Halkjær, Haar Vestergaard, Hinnerup st.
Nielsen, Lilly Helene, Store Lyngby pr. Skævinge.
Nielsen, Lisbeth Dørr, Vilh. Thomsensplads 1⁴, Randers.
Nielsen, Minna Irene, Børglum, Vraa.
Nielsen, Nielsine, Faarup pr. Nr. Saltum.
Nystig, Anna-Greta, Kungsbäckväg 15, Gävle, Sverige.

- Olsen, Anne Margrethe, St. Snøde Præstegaard, Langeland.
Olsen, Birte, Trekronervej 15, Viborg.
Olsen, Ellen Marie, Allerup pr. Højby F.
Paulsen, Jette, Saantesvej 26, Gentofte.
Pedersen, Ellen, Igelsø, Stoholm, Jylland.
Pedersen, Grethe, Klintevej 7, Roskilde.
Pedersen, (Jonna) Birgitte, Taarnborg, Aarup.
Pedersen, Lone Marie, Sdr. Kjærgaard, Sædding.
Pedersen, Sofie Grønlund, St. Bisbjerg, Holmstrup F.
Petersen, Aase Kyhl, Bjerregaard, Fredsted pr. Viuf.
Petersen, Esther Marie Lund, Sdr. Næraa Fri- og Efterskole,
Aarslev.
Petersen, Fanny Elise, Vintervej 10, Charlottenlund.
Pilegaard, Ruth Margith, Pilegaarden, Lille Karleby, Kirke
Hyllinge.
Poulsen, Inger Hansine, Søndergade 8, Ølgod.
Rasmussen, Ane-Sofie Grønlund, Aulby Markgaard, Kustrup.
Rasmussen, Birgit Gottschalck, Dæmringsvej 3, Hellerup.
Rasmussen, Ellen Ogstrup, Fasterholtgaard, Fasterholt.
Rasmussen, Esther, Sdr. Næraa, Aarslev st.
Rasmussen, Gerda, Mollerup pr. Ørum.
Rasmussen, Grethe Maltha, Rosengade 21, Odder.
Rasmussen, Irene Hedemann, Borum pr. Mundelstrup.
Rasmussen, Margit, Sabro, Mundelstrup.
Rasmussen, Margrethe Bækgaard, Bækgaard, Østrup pr. Veksø.
Ryø, Else, Højgaard, Vamdrup.
Skaarup, Anna Møller, Jernbanegade 3, Bedsted, Thy.
Simonsen, Doris, Valdemarsgade 6, Aalborg.
Simonsen, Helga, Lime, Voldum, Randers.
Slej, Bodil, Højvang, Hvidbjerg.
Stenkilde, Inger Marie, Annekset, Hadsten.
Steenberg, Esther, Godthaabsvej 132, København F.
Stephensen, Inger Vibeke, Exnersvej 3, Klampenborg.
Strobel, Else Merete, Vældegaardsvej 43, Gentofte.
Sørensen, Bodil, Ejrebækslund, Solrød Strand.
Sørensen, Ellen Hammer, Nandrup, Flade, Nykøbing M.
Sørensen, Ida Richter, »Fanehuset«, Skelskør.
Sørensen, Inger Egholm, Hans de Hoffmannsvej 18, Fredericia.
Sørensen, Inger Hammer, Nørregade 12, Hjørring.
Sørensen, Inger Høi, Nebbegaard, Aagaard.
Sørensen, Marie Richter, »Fanehuset«, Skelskør.
Sørensen, Vera, Nr. Tranders, Aalborg.
Thobiasen, Anna, Niløse pr. Dianalund.
Thomsen, Anna Marie, Aabenterp pr. Vraa.
Thomsen, Ellen Nørup, Belvedere, Bøghsgade 59, Horsens.
Thomsen, Grethe, Sofiesminde pr. Hvam.

Thomsen, Lis, Ordruphøjvej 24, Charlottenlund.
Thomsen, Marie Knudsmark, Knudsmark, Alslev, Varde.
Torm, Kirsten Marie, Nyvej, Mørkøv.
Veirup, Inger, Jelling.
Villadsen, Anne Dorthea, Ryvej 5, Hasle, Aarhus.
Vogdrup, Grethe, Rugholm, Taars, Vendsyssel.

LEGATER KNYTTEDE TIL ASKOV HØJSKOLE

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til understøttelse af elever på Askov højskole.

Legatets størrelse er 9770,00 kr., hvorfor der foreligger obligationer på de 7000 kr. og en sparekassebog på resten. Renten er anvendt til understøttelse af elever.

LÆRER ØSTERGAARD OG HUSTRUS LEGAT

Renten af legatet, 50 kr. i år, er indgået i skolens kasse, tilsendt fra Århus amts skolefond.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet til direkte støtte for skolen. Legatet ejer 3000 kr. i kreditfor-
eningsobligationer og en sparekassebog på 4990,00 kr. Renten er an-
vendt til støtte for sydslesvigske elever.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til friplads på den almindelige pighøjskole om sommeren.
Legatet ejer 2000 kr. i obligationer. Renten vil blive anvendt til støtte
for en pige på sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »norsk højskoleven«, er på 2114,35 kr., for 2000 kr.
andelsbevis og 114,35 kr i bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »en ven af flid og nøjsomhed«. Det består af
obligationer på 1500 kr. og en sparekassebog på 184,13 kr. Renten er
efter fundatsens bestemmelse anvendt til støtte for biavlen i Jylland
efter forslag fra biavlerforeningens styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en obligation på 1000 kr. og en sparekassebog i Vejen
Sparekasse på 970,19 kr. Som sædvanlig er der i år udbetalt 40 kr.
i præmie gennem bestyrelsen for Dansk Andels Ægekspor.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grund-
kapitalen er kr. 4000, beløbet indestående i Brørup Bank. Renten an-

vendes til støtte for elever på højskolen og uddeles af skolens bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske elever kommet i betragtning. Med påløbne renter udgør legatsummen kr. 4828,72.

SOGNEFOGED JOHS. POULSEN OG HUSTRUS LEGAT

Legatet, der blev oprettet 1946, er på 5000 kr. — Renten skal tildeles elever fra Årre sogn i portioner à 200 kr.

Med påløbne renter udgør legatsummen pr. 1. januar 1952 kr. 5723,63 (heraf 5000 kr. i kreditforeningsobligationer). — Sidste vinter uddeltes en portion på 200 kr.

ASKOVGÅRDEN

Settlementet Askovgården, der gennem flere år har været præsenteret her i årsskriftet, står nu — om alt går vel — omsider over for at blive etableret i egne lokaler, som hidtil har været savnet meget hårdt. (Se den henvendelse fra Askovgårdens styrelse, som sendtes ud med »Dansk Udsyn«s hefte 4—5 1951 og nu følger med »Askov Lærlinge«.)

Der er virkelig grund til at regne med, at det vil lykkes at gennemføre planerne i 1952; for vi har oplevet så megen imødekommenhed, når vi har bedt om støtte til formålet, at en væsentlig del af de penge, vi skal bruge, allerede er sikret. Ikke mindst gav tilsagnet om 15000 kr. fra radioens ønskekoncerter et godt skub fremad; men de forpligter os også til at nå målet i år, fordi de er givet med den klausul, at de skal bruges inden 1. nov. 1952.

Når styrelsen i sin henvendelse har udtalt håbet om at få 10.000 kr. fra gamle Askov-elever til formålet, så skyldes det ikke blot en formodning om, at det kan blive vanskeligt at skaffe alle pengene fra anden side, men også et ønske om at få dette synlige bevis på, at Askov-folk forstår opgavens betydning og slutter op om den.

Men pengebidrag er ikke alt, hvad vi har brug for. Vi behøver også stadig tilgang af medarbejdere og feriepladser til børn fra vore klubber.

Askovgårdens gironummer er: 88750, dens kontoradresse indtil videre: *Blågårdsgade 49 st. v., Kbh. N.*, og telefon: *NOr 3559 x* (bedst 11½—12½).

København N., i januar 1952.

N. H. Arnfred.

LANDSELEVFORENINGEN I DET FORLØBNE AAR

Landselevforeningen har i det forløbne aar taget initiativet til en række arrangementer for at skaffe højskoleforbindelser i nye kredse. I sommer havde vi feriekursus paa nogle højskoler, hvor næsten alle deltagerne var mennesker, som intet i forvejen kendte til højskolen. Disse 8 og 14 dages feriekursus er en ypperlig maade at faa kontakt med højskolefremmede kredse, og vi beder alle agitere meget kraftigt blandt venner og bekendte for denne idé. — Skriv til sekretariatet og bestil pjecer til uddeling. De vil foreligge ca. 1. marts.

Fabrikshøjskolerne er i fortsat stigende antal. I efteraaret begynder vi i Aarhus, Aalborg, Korsør, Køge, Slagelse og maaske endnu et par steder.

Arbejdet i ungdomsklubberne vil vi meget gerne have fortsat og beder alle i København boende tidligere højskoleelever, som kunne tænke sig at gøre et socialt arbejde i storbyen og derved samtidig medvirke til at gøre højskolen kendt, henvende sig til sekretariatet. Idéen er den, at højskolens unge blander sig med de unge fra klubben — ikke som ledere — men paa ganske almen kammeratlig vis deltage i klubbens arrangementer paa lige fod med de øvrige medlemmer.

Aftenhøjskolen i Vartov, som ogsaa er startet ud fra det formaal at udbrede kendskab til højskolen, har faaet stor tilslutning, der har meldt sig ca. 200 deltagere.

Til næste aar vil vi forsøge, om der gennem ungdomsforeninger, gymnastikforeninger o. l. skulle være mulighed for at lave nogle arrangementer i lighed med fabriksaftenhøjskolerne — en slags »Højskole i sognet« — arrangeret af lokalboende tidligere højskoleelever, og vi ville være meget taknemmelige for gode idéer med hensyn til, hvordan et saadant arbejde kunne lægges an.

Det er meget glædeligt at kunne konstatere, at der blandt tidligere højskoleelever er en stadig stigende interesse for Landselevforeningens arbejde. Vi har mærket det meget tydeligt i sekretariatet, hvor vi ofte faar breve fra tidligere højskoleelever, der beder om praktiske oplysninger af denne eller hin art med hensyn til højskole, og vi haaber, at der i den kommende tid vil blive knyttet endnu nærmere forbindelser mellem sekretariatet og de mange tidligere højskoleelever, som vil virke for højskoletankens videre udbredelse.

Venlig hilsen

Erik Halvorsen.

ASKOV HØJSKOLES REGNSKAB 1950—51

INDTÆGTER

Kassebeholdning		1326,39
Sommerskolen	5544,00	
Lærerkursus	2106,20	7650,20
Vinterskolen	101994,50	
Efterbetaling	556,00	102550,50
Julikursus	877,00	
Efteraarsmøde	439,85	1316,85
Lejeindtægt: Lærerboliger	7465,00	
Elevværelser	14694,00	22159,00
Jordleje		300,00
Østergaards legat		50,00
Statstilskud, finansloven	60000,00	
højskoleloven	108521,54	168521,54
Laant paa kassekredit		2000,00
Diverse indtægter		640,15
		306514,63

UDGIFTER

Lærerløbninger		173142,56
Reparationskonto	17718,70	
Nyanskaffelser	20471,72	38190,42
Sundhedskonto		2450,74
Undervisningsmidler		1941,41
Biblioteket		6280,35
Skatter og afgifter		1756,26
Renter og afdrag		12762,96
Omkostningskonto		69477,06
Diverse udgifter		360,99
Kassebeholdn. 1. 5. 51		151,88
		306514,63

»ASKOV LÆRLINGE«S REGNSKAB
FRA SEPTEMBER 1950—AUGUST 1951

INDTÆGTER

Kassebeholdning	2446,81
1690 medlemmer betalt kontant	6190,70
1480 holdere af D. U.	1850,00
Indvundne renter	56,01
Bidrag til højskolen i Sydslesvig	20,00
	<hr/>
	10563,52

UDGIFTER

Bidrag til landselevforeningen	856,00
Tilskud til biblioteket	300,00
Porto til afsendelse af årsskriftet	650,24
Understøttelse: vinterskolen 1602,00	
Understøttelse: sommerskolen 130,00	1732,00
Korsbånd, girokort o. l.	174,75
Trykning af årsskriftet	3878,50
Løn	200,00
	<hr/>
	7791,49
Kassebeholdning	2772,03
	<hr/>
	10563,52

Askov, 1. september 1951.

Andreas Nielsen.

Ovenstående regnskab er dags dato revideret. Det er fundet rigtigt.

Ladelund, d. 6. september 1951.

V. Eriksen.

Johs. Dons Christensen.

Ved elevforeningens generalforsamling den 9. sept. valgtes pastor Dons Christensen, Askov, i stedet for fru *Elisabeth Iversen*, Askov, der gennem mange år har været formand for foreningen. Som formand har bestyrelsen valgt konsulent fru *Lis Rasmussen*, Vitved, Skanderborg.

MEDDELELSER

Elevmødet med generalforsamling i elevforeningen afholdes på Askov højskole lørdag den 13. september og søndag den 14. september.

Efterårsmødet afholdes i dagene 13.—16. september.

Sommerens elevfest afholdes lørdag den 28. juni—mandag den 30. juni. Festen begynder lørdag kl. 17. — Deltagerne bedes melde sig inden 25. juni. Sengetøj medbringes.

Idet jeg på medlæreres og egne vegne takker for de gaver, som der på de foregående blade er gjort rede for, må jeg endnu med oprigtig påskønnelse nævne 4500 kr., som af lovgivningsmagten årlig er bevilget til støtte for anden og tredje vinters elever, og som er uddelt af skolens bestyrelse.

J. T h. A r r f r e d.